

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

J O A N N I S

P H I L O S O P H I

CATHOLICI ARMENORUM

O Z N I E N S I S

O R A T I O

CONTRA PHANTASTICOS

*Quam ex Armena Originali in latinum sermonem
vertit atque adnotationibus illustravit*

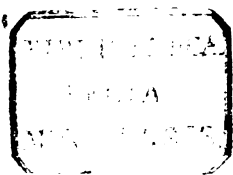
P. I. BAPTISTA AUCHER MECHITARISTA

1 8 1 6

V E N E T I I S

IN MONASTERIO S. LAZARI

Approbatione Superiorum.

Յ Ո Վ Հ Ե Ն Ն Ո Ւ

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ի Ր Ի

Հ Ա Յ Ո Ց Կ Ա Թ Ո Ղ Կ Ո Ս Ի

Օ Ձ Ն Ե Յ Ի Ո Յ

Ճ Ա Ռ

Ընդդէմ երկուութեանաց.

*Թարգմանեալ 'ի] ատին բարբառ , և յանս.
Թուութեամբք երկոցունց լեզուաց 'ի լոյս
ընծայեալ՝ աշխատասիրութեամբք*

ՏՆ Հ. ՄԿՐՏԻՉ ՎԴՊԻ ԱՄԳԵՐԵԱՆ.

Խ Ր Կ Է

Դ Վ Ե Ն Ե Ս Ի Կ

Դ ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՎԱՋԱՐՈՒ.

յուշանելոյ 'ի Վրձ Երկուս ընտ.Թիւ անշոն Բաւ-
րեալ 'ի Բ անջն Ռանին Լ՝Ե . և զայս արդեամբ առնէ
ամենայն հաւասարեօք որ 'ի սոքի գրոյ , և 'ի վարդապե-
րաց եկեղեցւոյ , և անհախառնելի հաւասարանութիւն .
որով բռնն նպաստէ ճատին հանգնեալ է ' Յայտարարութիւ
Երեւոյ հարարեալ Բնութեյ 'ի Բ Վրձ : Իսկ զիս ընտ-
Թիւ , զոր Բայն ասել կ'մեր հախառնորդն , ոչ 'ի հասար-
արել առնու իմաստասերն՝ այլ 'ի մարքել և եթ 'ի խորորնաչ
իմացումնոյ աղանդաւորաց . յուշանելով թէ ըստ Գերաւո-
րութե Եթն Սիւրդի և այլոյ ոմանց վարդապետաց 'ի կեր-
արեալ , զմասորութիւն և եթ Բնութեյն յայտ առնէ , և ոչ
զնոյնութեան նոցա (Գե'ս 'ի Ծ . Թաւահամարոյ Գնչև 'ի
15 . ԼԵ .)

ԼճԻ զայս ամենայն թողեալ մեր Գե'սանել ընթերցողաց
յինհնագիր Բանս Իմաստասերին , զնախնեայն յիշատակա-
բանս որ վասն առաջիկայ ճառերո՝ շարադարձեցողութիւն :

Վ Կ Ը Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Վ

Ն Ա Խ Ն Ե Ա Յ

Յաղաքս Յովհաննու Իմաստասիրի օձնեցւոյ՝ Հե-
ղինակի ճառին՝ որ ըզդեմերկուԹախանաց :

ԳՐԻԳՈՐԻ ՎԿԱՅԱՍԻՐԻ :

Ս Յայտնաւ յիշատակարան նորա՝ վասն այսր ճառի , ոչ
դնեմք աստուծոյ , որովհետեւ գրեալ է այն 'ի վախճան գոր-
ծոյս , նաեւ բան զյիշատակարան վերջին գրողին . Գե'ս անդ :

(Թ) Խորհանի յոյն աթաբան և փիլադոս, 'ի վախճան վիճա-
բանութեն որ ընդ Կաթողիկոսին հայոց (այն է նքն 'ներ-
սէս շնորհալի) գրէ 'ի գրմաց նք այսպէս . * Եւ արդ՝
յայտանեցից քեզ ինչ մի ևս յորոյ մինչև ցայժմ
Թաքուն եղելոց ... (իբր զի) եր կաթողիկոս մի
հայոց՝ որում անունն եր ի յովհաննէս , վարուք և
բանիւ զուգահաւասար մեծամեծ հարցն սքց . և
ամ արտալին գիտութեց , և նմին իսկ փիլիսո-
փայութե ոչ ծայրիւ մատանցն հպաւորեալ (1) .
Եւ ամային վարուք՝ գերազանցել գիտեմ , եթէ
ոչ զամենեքումք՝ գէթ զբազմք : Եւ և յաղաղ-
վարուցն և բանից (վարդապետութե) այսմ ամայ-
ին աստիճանի և ամբողջ ասեմ կաթողիկոսացս՝
արժանացեալ : Եւ սա ամային նախանձու վառ-
եալ՝ յարձակէր ընդդէմ միաբնակացն , և զամ
ժամանակս գողցես եպիսկոպոսութե իւրոյ ոչ
դադարեցաւ գրով և բանիւ հարկանել զնոսա :
(1) որոյ զամային յիշատակն պատուով և բարե-
պաշտ կարգօք տօնեմք : Եւ որին ամային և երա-
նելի առնս գոյ առ մեզ գրութիւն՝ զոր ընդդէմ
միաբնակացն գրեաց . լի բազմապատիկ վկայութեք
գրոց և իմաստիւք , զօրաւոր հաւաքաբանութեք ,

(1) Այս է ասել յովհ. Կաթողիկոսի զաթաբանի ըն յովհաննէս իմա-
դատի յայնացոյ իմ օրէնցոյ . * Հմուտ և տեղեակ գողով բոլոր
քերդողական շարագծաց՝ մասանց բանի և մասնականաց , այլն
վարժից սեռից՝ և որք ընդ գոյացութե են սեռական տեսակաւ
բարութեք՝ մինչ ցանհատ վայր . և տարբերութեցն ևս հանգա-
մանաց , և պատահմանց անշատից և անանշատից՝ ոչ անտե-
ղեակ : Եւ արձեալ և կրթական վարժից Թէոնականաց՝ որ զար-
ուեստին ծառայ պտուղս առգտնապէս ներագրէ՝ յարուեստա-
սէին . . . : Սա ամ առաքինի քաղաքութե զանձն առեալ աշ-
խատանքաբար կրթական ջանիւ զինքն զինեմք ॥ ևն :

ՅԵՌԷՋԼԻՆՆՈՒԹԻՒՆ

Բազմադ իրաւացի գիտնականաց եղև յօժարութիւնն ընկերա-
նու յեւրեանց լեզու զճառ (Յովհաննու Լմաստասի
() ցնեցաւ ընդդէմ եւրոպեան Լորեո-նականաց , որպէս
երբեմն նովին յօժարութիւն քոյն իւրաւ (Ուեորիանէ քիւէ-
սոփոս ունել զսոյն 'ի յունական Բարբառ : Սորին վասն
զաշխարհութի յանջն առեալ քոյնարեցաւ զճառս 'ի Բար-
բառ լատինական' ի Բրեւ հասարակաբար իմանալի առ համո-
րէն եւրոպացիս , և 'ի նիւն անգլիականն առաւել պար-
կանաւոր , մանաւանդ 'ի գրութեան նախնի մարտնագրաց :

'Լ յոյց հարազատ Լարգմանութեանն' արժան դարեցաւ
մերջ դեւել և զհայկական բնագիրն . այնչափ ևս յօժարեալս
'ի սոյն , որչափ զի յառաջնում հայերէն պաշարութեան
երևելին վերադարձ գրչագիր գաղափարին . զորս ուղղել հա-
գացաւ երկրորդ անգամ զգոռաւորն գաղափարս առեւով
'ի բուն օրինակէն' որ իայ 'ի վարդէան արքունի գրարանն :
Սապի արբեւորութեան' որք փեսանիցին ընդ այս և ընդ
առաջին պաշարութեան , ոչ 'ի մեջ էն' այլ 'ի հարազատ
օրինակէն հասարակալ :

'Լ եւրոպ է յաղագս յօրինողի ճառիս թի ո' որ իցէ նա'
խնդիր առնել . ուր ինքնին մարգարութեանն 'ի սկզբան' և
'ի վախճանի արջանագրութեանն ի Բրեւ առաջի և զինի քո-
ղով հաշտիկէն' թի (Յովհան հայրապետ օցնեցի' մանաւան-
հեալն իմաստաւոր' ճանաչելի է հեղինակ սորս . և թի այս
գրութեան է' զոր իմողիկոսանս 'Լ քիտոքիսեպիս , և 'Լ քի-
սոփոսեանս , և 'ի նոցանէ (Ուեորիանէ քիւէսոփոս յիշատակէն'
արարեալ ընդդէմ մաքնական . որպէս 'ի հեղագիտ վիշտա-
նիւր փեսանէ : Լսէ որ անործեացէ' այլ որ առել զՅովհան

խմաստներ , և այլ զօջներ , իմ և քանի մեկ անգամ անգամ
այլ եղև յայնմանէ՝ զոր նախապես յիշատակեն , պիտոյ
է նմա՝ ոչ խորժ ի խորժ խօսիւտ , այլ հասարակօք ի վառե-
րական յիշատակաբեր պարմանից՝ առ մեր յայտնի վիշտա-
թիւս զյայտնագոյնան ընդդէմ բերել . վասն զի արագութե-
նրայ անցելոյ՝ ոչ ի արմատանից խնդրելի է , այլ ի պար-
մանից :

|| Եւ որ պարպեալ եղև ի Գեղեկոսեմ գրոյ նախնի վար-
դապետաց էկեղեցւոյ , և ոճոյ ասացողաց նոցա , այլ և
յոստանալի վիճակն որդրութեց , Գեղեկոսեմ անդին յառա-
ջին ընթերցանն ճառիս՝ և քանի որ խօսին՝ քաղահմար է ոչ
մայն ի բանաւ անձնից գրոյ , այլ և վարդապետականաց՝
սինեալ յառաջնոց անդի վիճակ՝ յիշոր ծածանալս . արդոյ զա-
նազան բանս յայլապէս գրոյ նոցա իբր ի գանձարանէ մար-
տիւս առ իւր չգէ յերեսս հախաւորորին . և զիմաստս նո-
ցա յիշորինս՝ Եղեկոսեմ անխառնապէս յեռնարկութե-
րնան ածել յամենապարտութիւն աղանդաւորաց . իսկ ի հելլեն-
իական գործութեւն այնչափ մախարոս և ընդանի , մինչ զի եր-
զնայեալն զիւր զարգրութիւն բազում ուրեւ յոճ հելլենիա-
կան յարմարել իբրն բնասարանի վարժութիւն : || Իսկ բա-
նիս ասել , անխորհրդալ ի ճշտոս անպարտաւորաց , համազա-
ւտի ընթանան ի սմա անժամանակութեան նախնական , իմա-
գանութիւնն նոցրէ , ճարտարութեանութիւն հելլենացի :

○ Բնան նպաստի և պիտաւորութեան յոր խորհրդալ է
ճշտոս , ոչ այլապէս որպէս է ուղղապէս , բան և քան
զանորոյ անդի զոր հերեւելն իսկ || ճառարանին : || Եւր ի
խորդի բանիցն յայտ է՝ զի աղանդաւորն անստանալն պիտո-
րաներ զվի բնութիւն ասել ի Վիս . իսկ յերկուց , իմ
երկուս և բնութիւնս՝ լսել անգամ չախորժեղ , և ոչ և քան
ճանաչել իմ խոստովանել . (որն և քան 5 . 15 . 17 . 28) :
Ի՞նչպիսի պիտոյ իմաստարանին և քան զայն անհայտ ասել ի

մէջ ուղղափառ դաւանութիւն , այլ 'ի հարցն առ
առջնոց իջանէ : || Եր ցայտ է թէ հայի յառաջիկայ ճառ
յովաննու իմաստասերի , զորոյ զօրինակն եր շնորհալին 'ի
յիտա թերթնեայ . և զայս կար ասել գրեգոր Կաթողիկոս ,
թէ արդէն աւարեցար ար . ճեղ զճառն յովաննու Կաթողի-
կոսին մերոյ յառաջս նախընթացին մերոյ ներսէսի . Իսկ թէ
զայլ օրինակ ևս մասնագամ յղեալ է նա ինչն գրեգոր Կա-
թողիկոս : Եւ ոչ ներքն վերջին բանս նորա (զոր երբոր 'ի
վերջ) ընթերցանու թոխանակ անուանն յովաննու զանուան
ներսէսի , զի ոչ 'ի գրաբարոց ներսէսի կարէին իմանալ թէ
ուղղափառ քաղաքութիւն հայոց 'ի հարցն առաջնոց իջանէ ,
որդէն իմանային 'ի գրոցն յովաննու ' որ հնագոյն եր յոյժ
ժամանակաւ բան զներսէս , և համարեալ 'ի թիւն նախնի հարց
հայաստանեայց եկեղեցւոյ : Եւ յամ ոչ ուր երեալ ցարգրու-
ղաց ' Տաճարեալ են 'ի վերայ անուանն յովաննու զանուան
ներսէսի :

ՆԵՐՍԵՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻՈՅ :

(Եր Խօսելոյ երբոր զերկուց բնութեցն բնի , և մէկնելոյ
սիմաստ բանին * || 'ի է ընտութիւն լանին մարմնացե-
լոյ , || առարկէ ընդդէմ Խօր 'ի դիմաց ոմանց յասելն .
Եւ յլ ընդ ասելն , ոչ որ զայս մինչև ցայսօր յայտ
նեաց , այլ մանաւանդ . և զնորին հակառակն . ||
Կարասխանէ * Եւ 'ի այս քննելի . մանաւանդ թէ
և բազումք ասացին 'ի մերոցս ' առաջնոց սրբոցն
եղեալ հետևողք : Սակայն բարք մարդկան հա-
կառակասեր է . զայնս որ ճշմարտութեն էր ջա-
տադով և խաղաղութեն ' անդոսնեցին . և զառ-
թնամութի մարդիկ բանսն ' սիրեցին և զրեցին :
Եւ պա թէ ոչ ուր զիցուք զբանս : } Եւ հանու իմաստ

տասիրին և հայրապետին , որ զայս առ մեզ՝ վը-
կայու՞թ հարցն սեց ստուգէ : () Եւրի հայրա-
պետին , և զիւրոյ ժողովոյն զհաւանութիւնն :
() վահանայ հայրապետին զհամաձայնութիւն առ
մեծ եկեղեցին հռոմոց , և զնորին հետեողաց
Թադաւորացն և վարդապետաց . յորոց մի էր և
իմն անաշնորհ և յողունց գերազանց՝ հրեշտակն
'ի մարմնի գրիգոր նարեկացի : Ո՞ր և զորոյ աջօք
տեսէք , և բանիցն աշակերտ էք , և հիմանն ար-
կելոյ շինիչք , զսեյ հօրն մերոյ ներսէսի՝ զայսմ
հետեողութիւն : || () Կաթնաբանութիւն Կոյ . էր . 35 :

և մեկին իմացուածովք և պապացուցիւք : () որ և երանայիչատակն գրիգորիոս կաթողիկոս՝ սակաւ մի յառաջ քան զիս հասեալ յայս ակօռ , ձեռամբ հաստատեաց՝ գրեալ ՚ի վախճան (գրոց) նորա : Այնպէս հաւատամ և ես որպէս նք կաթողիկոսն յովհաննէս գրեաց աստանօր , և զորս այսպէս ոչ հաւատան , նշովեմ : Եւ եթէ կամք են ձեզ , ընթերցցուք դոյն ինչ ՚ի նմանէ , զի ծա նիցէս վայրն՝ ոմ զառիւծ յեղնգանց : ॥ Գրե ապա՝ Իէ * () քինակեցաւ (մատենան) և տուաւ մեզ , և մեր առեալ տարաք ՚ի Թադաւորեւլ քաղաքն : ॥ Այլ երանի՛ Իէ լինէր մէջ ՚ի յեռս Բերել և յշուանիսն Բ քինալն Գրիգորյս՝ եթէ եղէ Թարգմանեալ , ըստ որում երեւե խոսքանալ Թերթիանէ անդին յասելն : * Աղաչեմ պարգոյ սրբուծիդ զի տացէ օրինակել վայր գիւրք և չնորհեսցես ինձ ՚ի պարգևս , զի մարթասցուք և ՚ի յունական բարբառ ունել զդա յաշխարհին հռոմոց՝ առ ՚ի պատիւ այդր հայրապետի ॥ Ըն : ՚Այստեղաւածն մարենադարանի հարց յն . և լր . Գր . Գրեւելոս՝ ՚ի 1624 . հար . Թ . Եր . 439 , և յառանձին Գր . Բասիլ . յամի 1578 . Եր . 186 և 187 :

ԳՐԻԳՈՐԻ ՈՐ ՄԱԿԱՆՈՒԱՄԲ ՏՂԱՅ:

Պ՛ ըստդ ըն թ. առ արևելեան Վարդապետս , յետ առա-
ջի գնելոյ զԲայ լուսաւորչին և զհետնողաց նք մինչև 'ի
Ժողովն քաղցրորին՝ զհամաձայնութիւն ընդ այլ եկեղեցեաց՝
յառնաց ասեմ և հռովմայեցոաց զորս յեկապոսէ , յառեւոտ
* Խնդրելի է՝ եթէ յետ այսորիկ ո՞ր ոք 'ի հարցն
դԲայ յայտոսիկ զրդուեցաւ . եթէ զՅովննէս ա,
սեմք զիմաստասէրն՝ ո՞ր և ամուսնակալ սԲայ ամուս-

ուոյս , և նա այսօրիկ հետեւեցաւ շաւղաց և ուղ-
ղափառութե . և մերն այլ տր նախնիք զնորայն
ընկալան . խառնովանութի ; և ձեռնադրեցին ան
խախտելի մնալ գիրք , (այս ինքն՝ ստորագրեցին այսմ
գրոց յովհաննու իմաստաւրի , զի անխախտելի մնայի , և
ստորագրեցին էին) Վրիգոր վկայասեր , և Նարսէզ
հետեւող նորին , և միւս Վրիգորիս և Ներսէս
մերս հարք . և էյարկեղս գրոց մերոց ընկալեալ
ի նոցանէ : ॥

Վա ինքն ի Յուդէն Բ . առ գրեգոր Կոստանդին՝ գրե
կշարմեւով յասելն * Լ՝ ա որ յանդիմանն զքեզ եր-
ջանիկ և տր հայրապետն յովհաննէս իմաստասեր
և ուղղապետ , ասէ . Փախչիս ի բնութեդ անուա-
նէ , ընդ նմին և յերկուցդ ասելոյ : ॥ Բերի հապառ-
քնորդն : մինչև ցայն Կեղի * Լրկուց գոյացուեցն
կատարելոց միաւորութի , և այլն : ॥

Սա ինքն գրեգոր Կոստանդին , յեղափոխէ յանուանէ զնոյն
(Յովհաննէս Կայրապետ) և ի Յուդէն ծողովանն առ Տա-
կոսէլ խոյս՝ ըստ ընտիր օրինակաց . զի ուր յօրինակս ինչ
գրէ առանց անուան՝ այսպէս . * Լ՝ հոգեշունչ բանն
հորդ մերոյ կաթողիկոսի . ॥ և յայլ նոր օրինակ մի՝
* Լ՝ հոգեշունչ բանն հոր մերոյ ներսիսի յովհան-
նու կաթողիկոսի . ॥ յայլ հնագոյն և ի վաւերական
օրինակ զոր ունիմք առ մեզ՝ Գրանեմք զյովհաննու անուան
նախ . ըստ այսմ օրինակի է և Կոստանդին ի Սանիփքե-
րդոսորէ՝ այսպէս . * Իսկ զէս հաւատարմութիւնն
դաւանութե մերոյ՝ ընդարձակ բանիւ ունի տե-
ղեկանալ լազաւորութեդ ձեր ի հոգեշունչ բա-
նէ հորն մերոյ Յովհաննու կաթողիկոսի , զոր
կարեւոր համարեցաք առաքել առաջի ձեր՝ առ ի
գիտել հաստատութի , թէ ոչ նորոգ եմուք ի

quendam Sergium, vel Ascanium, aut alium ejusdem farinae ignobilem haereticum). Etenim tam Mairacomensis idiota, sed contumax vir, quàm unus vel alter sectatorum ejus, negantes primum duas in Christo naturas, constricti deinde per argumenta Catholicorum, variis se volutarunt errorum ambagibus, ita ut postremo *Phantastici* extiterint, contra quos se apprime armat Joannes Philosophus.

Verum ut satis notat Auctor, primarius suus adversarius Anonymus (sicut omnium Haereticorum mos est) diabolico usus dolo, solebat confundere lectores per variationem intrusam in scriptis suis vel alienis, nunc sua aliis adscribens, nunc aliena sibi, permutatis citationibus, aut quibusdam verborum membris vocibusque. Quam iniquitatem tentasse vel ipsum, vel secta-

tores ejus adversus etiam Joannem Philosophum merito suspicamur, ac ex factis facile demonstrari posse judicamus. Primum quod paucis post saeculis praevaluit apud nonnullos temeritas confundendi futilia erroneaque scripta Joannis Mairacomensis, Joannisque Ticorensis inimicorum S. Conc. Chalcedonensis, cum orthodoxa doctrina Joannis Philosophi; ita ut apud posteros, maxime ignorantes populos, Doctor veritatis sicut unus capitum, immo caput omnium heterodoxorum crederetur: quia nempe tum schismatici, quam catholici inter Armenos caeperunt Joannem Philosophum censere capitalem hostem Chalcedonistarum, sive Graecorum; ita loquitur etiam anonymus auctor Armenus ex Cilicia in novissimis saeculis, quem imitatus incautus Clemens Galanus, eandem opinionem falsam

PRAEFATIO

INTERPRETIS

Auctor hujus sermonis Joannes Catholicus, id est, Patriarcha Generalis totius Armeniae, floruit saeculi octavi initio, ut patet ex universis scriptoribus Armenae nationis; unus enim Joannes Philosophus apud Historicos nostros dignoscitur, isque Ozniensis, ex oppidi sui in Majori Armenia nomine nuncupatus (1). Sicut etiam unus idem fuit, qui hoc nomine et cognomine auditor extitit celeberrimi Doctoris Theodori Chertenii (seu *Trichini*, vel *Cilicini*, asperrimi Ascetici) qui floruit saeculo septimo eruditione graeca aequè et armena, sacra et pro-

(1) Vide Joannem Catholicum proximum tempore Historicum, Stephanum Asolicum, Samuelem Anensem, Vardanem, Cyriacum, cum aliis.

phana clarus; ut liquet ex vita, atque alio opere ejusdem Joannis Philosophi.

Hinc scopum et argumentum hujus sermonis facillime noverit benignus Lector. Sicut enim Theodorus praelaudatus Magister Jo. Philosophi scripsit sermonem (ut habetur in nostris codicibus antiquis) contra Joannem quendam Mairacomensem, adversarium nempe S. Concilii Chalcedonensis, aversantemque confessionem duarum in uno Christo Naturarum, ita ut manifestam apostasiam monstraverit contra Patriarcham Esdram, qui nationali synodo amplexus erat S. Conc. Chalcedonense, sic etiam Theodori discipulus Jo: Philosophus scripsit hunc sermonem adversus sectatores Mairacomensis, maxime contra unum ex discipulis ejus Anonymum (quem per conjecturam possumus dicere esse

divulgavit plus aequo inter Armenos Latinosque .

Secundo loco curarunt ab ipsis primis temporibus inimici veritatis, ut hic sermo Joannis Philosophi directus contra eorum errores, affirmansque omnino duas in Christo naturas, nequaquam divulgaretur inter Nationem, sed potius penitus tolleretur e medio, aut in tenebris latebris occultaretur; ita ut tantummodo saeculo XII. in aedibus Patriarchalibus conservatum esse dicimus ex verbis Patriarcharum Episcoporumque illius et sequentis saeculi, ut videbitur infra. Unde post ea quam feliciter adductum fuit unum exemplar Lutetiam Parisiorum, A. D. 1806 et 1807. semel et iterum curavimus unum exemplar transcribi, et ad nos mitti; et post Armenam editionem, secundam hanc Armeno-Latinam orbi litterario

exhibere haud negligendum duximus.

Caeterum notabis apud posteros adeò malè impressam fuisse supradictam de Jo: Philosopho sinistram opinionem, ut etiam post lectam ejusdem sanam doctrinam Armenice solum a nobis typis mandatam, inventus fuerit qui illum putaret Monophysitarum animo loqui, eo quod voluerit Philosophus usurpare etiam dictum S. Cyrilli Alex. *una natura Verbi incarnati vel incarnata*, non obstante quod integris paginis demonstrasset *duas in Christo naturas*. Porro utrum recte an male criticus senserit, satis elucescet ex ipsamet, non unius vel alterius verbi divulsa ac solitaria interpretatione, sed totius sermonis matura, et ad se invicem collata lectione, sicut et ex sequentibus prestantissimorum Nationis Armenae virorum testimoniis.

*Testimonia Majorum de hoc ser-
mone Jo: Philosophi.*

Gregorius Patriarcha Arm. Martyrophilus nominatus, subscripsit huic opusculo veluti veritatis Catholicae defensori; vide in sequentibus. S. Nierses Clajensis Patriarcha Arm. testimonium perhibet Regno Cleroque Graecae nationis de hoc opusculo, sicut refert Theorianus Graecus Theologus in fine Dialogi cum ipso S. Niersete habiti, dicens ex ore ejus haec praecisa verba (edita in supplem. Biblioth. pp. Gr. et Lt. edit. Paris. 1624. Tom. 1. p. 439. et Basil. 1578. p. 186. quae etiam Cl. Galanus repetit in hujusmodi versione lat. pars. I. cap. XXI. pag. 318.) „ Caeterum modo tibi quid-
„ dam aperio, quod hactenus vul-
„ go proditum non fuit. Ante annos
„ .. (edit. CC. ubi debuit esse CCCC.)

„ (1) quidam Generalis Armeno-
 „ rum fuit, cui nomen Joannes, vi-
 „ ta doctrinaque magnis sanctisque
 „ Patribus par, et qui disciplinas
 „ exterarum universas, adeoque Phi-
 „ losophiam ipsam non summatim
 „ attigit; vita quidem divina, haud
 „ scio, an omnibus, plurimis certè
 „ praeivit; dignus habitus, tam vi-
 „ tae, quam doctrinae gratia, qui hoc
 „ sacro gradu solioque Generalium
 „ potiretur. Hic divino repletus ze-
 „ lo, contra Monophysitas ruebat,
 „ et toto eis propemodum Episco-
 „ patus sui tempore, tam scriptis,
 „ quam lingua, infligere vulnera non
 „ desiit: cujus et sacram memoriam

(1) Mendum edit. CC. pro CCCC. ex eo patet, quod S. Nierses
 Clajensis, qui huc narrat coram Theoriano, sedit anno Domi-
 ni 1166. Joannes autem Philosophus sederat anno 718. quorum
 intermedium facit annos 448. Neque post Philosophum nostrum
 alius Patriarcha fuit nomine Joannes usque ad S. Niersetem, nisi
 Joannes historicus, qui non semel testatur se abhorre Chalde-
 donistas, quin ut possit pro eorum parte stare *tam scriptis*,
quàm lingua. Omitto quod Galanus studuerit Joannem in Va-
 hanum vel Babghenem mutare, sicut etiam alii in alterum
 nomen extra propositum temporis, personarum, etc. Refer præs-
 entia cum sequenti subscriptione Gregorii Martyrophili.

„ honorifice, pieque celebramus . Hu-
 „ jus divini beatique viri commen-
 „ tarius est apud me , quem con-
 „ tra Monophysitas scripsit , pluri-
 „ bus scripturarum testimoniis , et
 „ enthymematibus , et valentibus syl-
 „ logismis , et notionibus communi-
 „ bus , et demonstrationibus refer-
 „ tus . Eum beatae memoriae Gene-
 „ ralis Gregorius , qui non multo
 „ ante me illustris in hoc solio fuit ,
 „ ita confirmavit ; ut ejus in extre-
 „ mo haec verba scriberet : *Sic et*
 „ *ego credo , quemadmodum san-*
 „ *ctissimus Generalis Joannes hic*
 „ *scripsit ; et ita non credentes a-*
 „ *nathematizo* . Ac legamus sane
 „ paulum ex eo , si placet , ut hunc
 „ virum agnoscas , veluti leonem ex
 „ unguibus . Theorianus : Equidem
 „ hoc scriptum lubentissime audiam .
 „ Cum ergo recitatum fuisset proae-
 „ mium , Theorianus ad Generalem :

„ Obsecro , inquit , eximiam Sancti-
 „ tatem tuam , ut hic liber exscri-
 „ batur , ac mihi tradatur ; quò Grae-
 „ cum factum habere in Romania
 „ (sc. Graecia) possimus , ad ho-
 „ norem Patris ipsius , atque per eum
 „ Auctor a nobis ipse celebretur .
 „ Generalis : Perplacet . Itaque ex-
 „ scriptus , et nobis traditus est , qui
 „ eum ad Urbem augustam (CP.)
 „ deportavimus ” .

Gregorius alter Patriarcha Arm.
 cognomento Degà , successor et ne-
 pos ex fratre S. Niersetis Glajensis ,
 in Epist. I. ad Orientales Docto-
 res , postquam exposuerit S. Gre-
 gorii Illuminatoris ejusque Succes-
 sorum usque ad Concilium Chal-
 cedonense consensum cum aliis Ec-
 clesiis , Graecis nempe et Roma-
 nis , haec subdit : „ Quaerendum ita-
 „ que , utrum post hac quis sancto-
 „ rum Patrum (nationis Armenae)

„in his vacillaverit? Si (supple,
 „juxta rumorem vulgi sinistrum)
 „Joannem dicimus Philosophum, qui
 „etiam sedit in hac sancta Sede (Il-
 „luminatoris) ille quoque hanc
 „semitam orthodoxiamque imitatus
 „est; ita ut caeteri etiam nostri Ma-
 „jores ejusdem amplexi sunt con-
 „fessionem, et subscripserunt, ut
 „invariabilis ejus permaneat liber:
 „Gregorius nimirum Martyrophi-
 „lus, et Basilius ejus successor imi-
 „tatorque, atque alter Gregorius
 „(Pahlavunius) et Nierses (Cla-
 „jensis ipsius frater) nostri patres;
 „estque adhuc in Bibliotheca nostra
 „cum subscriptione (vel admissio-
 „ne) eorum”.

Idem in Epist. II. ad Gregorium
 quendam monophysitam, Dudeorti
 dictum, sic invehitur contra eum:
 „Quapropter reprehendit te felicitis
 „memoriae S. Patriarcha Joannes Phi-

„ losophus et orthodoxus , dicens :
 „ Effugis *naturæ* nomen , simulatque
 „ dictum *ex duabus* ” : cum aliis
 sequentibus , quae citat copiose usque
 ad S. Basilii verbum „ Duarum
 substantiarum perfectarum unitio” .

Idem in Epistola Synodali ad Imperatorem Graecorum Emmanuelem Comnenum sic habet (juxta codices correctiores) , „ : Ampliorem vero fidelitatem confessionis nostrae „ copioso sermone habet noscere Regnum vestrum ex isto a Spiritu „ sancto aspirato sermone Patris nostri Joannis Catholici (sc. Generalis patriarchae) quem necesse „ duximus mittere ad vos (ut pectierat Theorianus) ut sciatis constanter , quod non nunc primum „ introducta fuit apud nos haec orthodoxa professio , sed ab ipsis „ Patribus priscis descendit” .

S. Nierses Lampronensis , Tarsi

in Cilicia Archiepiscopus, in concione Synodali postquam exposuerit duas in Christo Naturas, illudque axioma Cyrillianum *una est natura Verbi Incarnati*, objicit sibi hoc modo: „ Sed quare, ajunt, nemo „ id hodiernam usque diem mani- „ festavit, sed potius secus”? Ita respondet: „ Immo plures de nostris „ id asseruerunt, priscorum Sancto- „ rum imitatores existentes. Verum „ cum homines naturaliter conten- „ tioni studeant, ea verba, quae „ veritati favebant atque paci, in „ contemptu habuere, et alia, quae „ inimicitiam fovebant, dilexerunt „ scripseruntque. Alioquin ubi po- „ nemus verba Joannis Philosophi „ atque Patriarchae, qui id nobis „ per testimonia Patrum sanctorum „ certius reddit, Esdrae Patriarchae, „ et suae Synodi consensum, Vahanis Patriarchae assentionem cum

„ magna **Ecclesia Graecorum**, ipsius-
„ que imitatorum tam **Régum**, quam
„ **Doctorum**? quorum unus erat meus
„ etiam ille divina gratia plenus
„ plurimorumque excellentissimus
„ **Angelus in corpore Gregorius Na-**
„ **ricensis**. Ubi ejus etiam, quem
„ oculis vidistis, et verborum suo-
„ rum discipuli estis, atque funda-
„ menti ab ipso jacti constructores,
„ scilicet **S. Patris nostri Niersetis**
„ hac in re imitationem? ”

Subscriptio exarata in fine Codicis Parisiensis cum epilogo amanuensis.

„ Domini Gregorii est hic Liber
 „ Armenorum Pontificis (supple,
 „ cognomento Martyrophili). Hic
 „ est liber testamenti Orthodoxiae
 „ Patris nostri S. Joannis Catho-
 „ lici Armenorum, Philosophique
 „ Ozniensis. Et ego Gregorius in-
 „ fimus, ejusdem fidei filius et dis-
 „ cipulus, assentior huic confessio-
 „ ni atque traditioni. Qui vero ali-
 „ ter, quam ista, profitentur, novi-
 „ tatemque faciunt ... (supple, A-
 „ nathema sint)

„ Ego pusillus Gorg (sc. Geor-
 „ gius) qui à tergo montis Armeni
 „ sedeo in Eremo Joannis, attigi
 „ exemplar libri Joannis Ozniensis
 „ in Bibliotheca magni Coenobii
 „ Scheurae, atque litteris meis non

„ adeò politis transcripsi illum. In
 „ fine vero Exemplaris scriptum erat,
 „ *Domini Gregorii est hic liber* ,
 „ *Armenorum Pontificis* ; et paulo
 „ infèrius manu propria scriptum e-
 „ rat breve istud Monumentum, quod
 „ vides ; ubi linea et dimidia erat
 „ erasa : constat tamen, quod rasu-
 „ ra erat Anathematis ; quippe *qui*
 „ *aliter profitetur, anathema præ-*
 „ *sefert*. Itaque transcripsi istum
 „ pro utilitate salutarium rerum tra-
 „ ditionumque ad instructionem mi-
 „ hi, et unanimi meo consodali fra-
 „ tri Chaciadur Doctori, et Deo-
 „ dato, posterisque nostris ; qui-
 „ bus Dominus dabit prosperitatem.
 „ Scriptum fuit Aerâ (Armenâ)
 „ MCCXLVII. (h. e. Anno Domi-
 „ ni 1298.) ad gloriam Dei. Amen”.

His praestitutis lectoris quam ma-
 xime indulgentia exoranda est, si prae-

sens latina versio, quae prima prodit, non raro ipsi dura, et incompta videbitur satius: siquidem ductum fuit presse, et vel ad scrupulum armenico textui insistere, quam alterius idiomatis omnino diversi, gratiis eum aptando, fortasse genuinam ejus integritatem et venustatem inficere.

ՆՈՐԻՆ ⁽¹⁾ ՅՈՎՀԵՆՆՈՒ

ԻՄ ԱՍՏԱՍԻՐԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ

(1) ԶՆԵՑԻՈՅ

ընդդէմ ⁽²⁾ երեւութականաց :

Յոյժ տենչալի էր ինձ և փափաքելի՝ ոչ պլլոց
զիս , և ոչ զայլս ինձ լինելի՝ թշնամուԹէ .

(1) Օրինակ ճառիս որ 'ի գրատան փարեզու , է տետրակ քա-
ռադիր՝ հաւասարատիպ այնմ գրուածոյ՝ զոր ունիլք 'ի մե-
րում գրատան , և են 'ի նմա գրեալ այլ ճառք Յոհաննու ի
մաստասիրի օձնեցւոյ հայրապետի . ք ՍտենարանուԹի նորա
ժողովական՝ հանգերձ բացայայտութիւն եկեղեցական կարգաց ,
և կանոնօք կարեւորօք թ այնմ ժամանակի , և ճառ յատուկ
ըզէմ պաւղիկեան կմ պօղիկեան աղանդաւորաց : Այ որոյ ա-
սեւն 'ի խորագրիս , 'Երբն Յովհաննու ևն , յայտնաւորս ցուցանէ՝
Թէ օրինակ առաջիկայ ճառիս է հասուած ինչ միոյ մատենի՝
գրեալ զկնի պլլոց գործոց նորին հեղինակի :

(2) 'ի խորագրէս և 'ի բովանդակ ընթացից ճառիս յայտ է ,
զի իմաստասէրն խօսի ընդդէմ երեւութականաց կմ առաջօք
ասողաց զանօրէնութի բանին մարմնացելոյ . և այն ևս յայլո է՝
Թէ առ ժամանակօք իմաստասիրին յեթեմերորդ և յուԹեմերորդ
գարու յայն մուրուԹի անկեալ էին ոմանք յաշակերտաց մալ-
րագոմեցւոյն յովհաննու . ուն և վարժապետ սորին իմաստա-
սիրի՝ Թէ ոգորոս վարդապետ գրեաց առանձին ճառ , մակա-
գրել Ըդդէմ ճայրագոմեցւոյն , զորմէ տեն 'ի պատմ . հայ . հատ-
թ . եր . 362 = 367 : Չիք տարակոյս՝ Թէ զոր 'ի մասնաւորի
կշտամբէ ճառս , իցէ մի 'ի հետեւողաց մայրագոմեցւոյն և ա-
շակերտի նորա սարգսի , գուցէ Թէ իզէ նոյն ինքն սարգիս ,
զոր յայտնասպէս 'ի պէսպէս մուրուԹի անկեալ գու վկայեն
պատմիչք մեր , և առաւելապէս յովհաննէս կաթողիկոս : Ապա
եթէ սարգիսն մեռեալ իցէ փոքր մի յառաջ քան զաւուրս ի
մաստասիրին , ասելիք է Թէ այլ ոմն նման նմին սարգսի թ Թմ
միասակարուԹեց երեւեալ է յայնժամ , և ընդդէմ այնպիսւոյն

EJUSDEM ⁽¹⁾ JOANNIS

PHILOSOPHI ⁽²⁾

CATHOLICI ⁽³⁾ ARMENORUM

OZNIENSIS

CONTRA PHANTASTICOS.

Valde optandum mihi esset, desiderandumque, neque aliis me, neque alijs mihi contrario fuisse animo; sed potius semper bonum sequi ⁽⁴⁾ juxta præceptum Apostolicum, ad invicem et ad omnes, ex toto corde erga universos homines pacem habere quærentes; ut hoc pacto Deum quoque charitatis et pacis inducere possemus ad habitandum in nobis. Quoniam vero quæ ab initio jussi sumus seponere instrumenta necis, nunc iterum ea resumentes homines, manus conserunt adversus se invicem, atque loco

(1) Hæc Oratio sequitur alias ejusdem Auctoris Orationes exaratas in eodem Codice Parisiensi.

(2) Philosophus apud Armenos dicitur *ῥητορικὸς*, *Imasdarer*, *Sapientia amator*: aliquando verb Græca voce *φιλοσοφία*, *philosophia*, vel *ῥητορικὸς*, *philosophos*. Utroque modo vidimus nuncupatum Auctorem nostrum tum apud Scriptores, tum in variis ejus laborationibus. Sunt enim alia quoque ipsius eodem style opera, quæ hactenus inveniri potuerunt; ut *Oratio Synodalis cum Condamnatione Ecclesiastica*. *Commentaria in Divina Officia*. *Confutatio Hæreticorum Paulicianorum*. *Collectio Canonum antiquorum*.

(3) Id est, Generalis Patriarchæ. (4) I. Thess. V. 15.

այլ յամ ժամ զբարեաց զհետ երթալ ⁽¹⁾ ը առա-
քելական հրամանին՝ առ միմեանս և առ ամենե-
սին, ի բոլոր սրտե ⁽²⁾ առ համբէն մարդիկ զխա-
ղաղութիւն ունել ինդրելով. որպէս զի նսւլին և
զնծն սիրոյ և զխաղաղութե՝ ի մեզ հաւանեցու-
ցանել հնարեալ բնակել տալ: Ի այլ վասն զի զոր
խոկզումն ի բաց հրամայեցաք զնել զսպանու-
թեանն գործիս, վերստին այժմաւսիկ ի ձեռն
առնելով մարդիկ՝ պատերազմին առ միմեանս, և
ը միոյ գլխոյն քօի, անդամոց բազում գլուխք և
ցեղապետք նստեալ կացին. ապա հարկ է մեզ՝
որ զմին միայն ընտրեցաք ունել զորագլուխ և վե-
րակայու կենաց մերոց. որք ոչ միայն ⁽³⁾ նյ զմեզ
ասեմք, այլ և վսնորա գիր հանեմք, և յանուն
նր խրախոյս բառնամք, յաղազս նորին ահաւա-
սիկ և ⁽⁴⁾ ատեամք զատելիս նորա, զհատարելա-
գոյնն զնոսին ատեսցուք զատելութի:

2. Ի՛յլ և ասացից առ նմ. ⁽⁵⁾ մի կեցջիք, փո-
խանակ զի սուտ խօսեցաք յանուն նմ՝ ը մար-
դարեին ձայնի: Ի՛չ զի՛նչ ստել չարագոյն կայ-
ցէ ⁽⁶⁾ քան զոչ խոստովանել զք՝ մարմնով եկել.
զոր մնորեցուցիչ և նեռն անուանէ մեծն յովհան-
նէս: Ի՛ւան զի ⁽⁷⁾ այնքան նրբէն և նուազեցուցա-

նն ամ կշտամբութիւնք ճառիս ուղղակի, և հետեաբար կամ
անուղղակի՝ ընդգէմ այլոց խռովարար անձանց, ոյք փախել
լով ի ձայնէս Եւսէ- Բուսի, խոտորնակի իմանային և զյի
բնութի ստելն, նմին իրի և ի զանազան մոլորութիւնս մտա-
բերէին:

(1) Թ. Թեո. Ե. 15: (2) Հռովմայեց. ԺԲ. 18:

(3) Եսայ. ԽԳ. 5: (4) Սաղմ. ՃԼԵ. 21. 22: (5) Երեմ. ԽԵ.
16: (6) Թ. Թեո. Գ. 3: Բ. Թեո. 7:

(7) Զար և նման են բաւքս ասացելոցն ի մեծէն լեռնէ
ընդէմ եւաքի ի տումարն՝ յերկս 26. Եւ ոչ ի վճռոյ ան-
,, տի երպնելի առաքելոցն և աւետարանչին յովհաննու զահի
,, հարաւ, որ ասէ: Ամենայն հոգի որ խոստովանի զյ՝ ք՝
,, մարմնով եկեալ յայ է. և ամ հոգի՝ որ լուծանէ զյ՝, ոչ է
,, յայ. և սա է նեռն: Եւ զի՛նչ իցէ լուծանել զյ՝, եթէ ոչ՝
,, զմարդկայինն ի նմանէ զատանել զբնութի. և զխորհուրդն՝
,, որով միայն փրկեցաք, ունայնացուցանել լրբնի և մոռցա-

unius Capitis Christi plura ejus membris capita ac phylarchæ (tribuum principes) se ipsos constituerunt; necesse est ideo nobis, qui unicum solum elegimus habere Ducem et Præpositum vitæ nostræ; quique non solum Dei nos esse profite-mur, verum etiam litteras evulgamus ⁽¹⁾ propter ipsum, in ejusque nomine animum erigimus ⁽²⁾, ejusque causa odio quoque habemus ⁽³⁾ eos, qui ipsum odio habent, perfectiori odio nos illos odisse.

2. Imo hæc ad eos proferam: Non vivetis ⁽⁴⁾, eo quod falsa locuti estis in nomine Domini, juxta Prophetæ dictum. Quæ enim mendacitas pejor, quam non confiteri Christum in carne venisse? ⁽⁵⁾ quod asserentem Seductorem atque Antichristum appellat Magnus Joannes ⁽⁶⁾. Et enim isti, de quibus loquimur, tam extenuant diminuuntque cogitationes atque verba quæ de Christi Carne sunt, ut sane Phantasie suspicionem videantur inducere in Verbo incarnato, quantum ex vi verborum eorum conjicere licet. Quoniam omnes in Christo secundum carnem passiones renunt dicere *secundum carnem*, sive *per carnem*, ne forte *duas*, ajunt, *naturas in uno Christo* innuere videamur: sed ipsummet, inquirunt, Verbum Divinum erat, quod utraque obibat tum humana tum divina ⁽⁷⁾.

(1) Ubicumque differt textus Armenus a Lat. Vulgata, id provenit ex differentia, quæ invenitur in Gr. secundum LXX.

(2) Isa. XLIV. 5. (3) Psalm. CXXXVIII. 21. 22.

(4) Jerem. XXVIII. 16. (5) I. Joan. IV. 3. (6) II. Joan. 7.

(7) Optime respondent his Philosophi nostri ea S. Leonis dicta contra Eutychium. Epist. ad Flau. „Nec sententiam beati Apostoli, et Evangelistæ Joannis expavit dicentis: Omnis spiritus,

նեն նորա՝ պորոյ բանս է , որ վաւն քոր մարմնոյն
մտածութիւնք և ճառք , մինչ զի առ աչս երկու-
թեան կարծիս արկանել մարմնացելոյ բանին , որ-
քան 'ի զօրութէ բանից ⁽¹⁾ նոցա 'ի միտ տունու-
է : Վանգի զամենայնսն 'ի քն ը մարմնոյն կիրս-
նչ աւնուոն յանձն ասել ըստ մարմնոյ և կամ մար-
մնով . զի մի՛ երկուց ասեն ակնարկութիւն տայցեմք
բնութեանց 'ի միս քն . այլ ինքն իսկ բանն անձ էր՝
որ ը երկուսին անցանէր՝ ասեն , ը մարդկայինսն
և անձայինսն :

3 . () արմանամ ընդ այնպիսի կեղակարծ և
գայթրիգայթ խոստովանութի . եթէ անմարմնա-
պէս զմարմնականսն կարելի էր կրել քնի , ընդէն
և մարմին զգեցաւ 'ի կուսէն՝ իննամեայ ժամա-
նակաց յղացութի , և ծննդեամբ յառաջ եկեալ
երեւցաւ տղայ . ⁽²⁾ Վատնիցէք ասէ մանուկ պա-
տեալ 'ի իմանձարուրս , և եւել 'ի մուր : Եւ՝ ⁽³⁾
եղելոյ 'ի զաւակէ դաւթի ըստ մարմնոյն : Եւ՝ ⁽⁴⁾

„ ծին խորհրդովք : Իսկ որ 'ի մալլ մասնի 'ի վր բնութե
„ մարմնոյն քնի , հարկ է՝ զի և վր չարարանաց նր նովինչաւ
„ ջութի անմտանայցէ : Զի թէ չհամարի սուտ զխաչն ան , և
„ ոչ երկուանայ ընդ շնմարմնն լինել տանջանաց յանձն առել
„ ընց վր աշխարհի փրկութե , (ապա) զոր հաւատայ զմահն ,
„ ծանիցէ և զմարմինն . և մի ժխտեսցէ մարդ լինել մերովս
„ մարմնով , զոր ճանաչէ չարարելի գոր . վասն զի ուրանալն
„ զճնմարմն մարմին՝ է ուրանալ և զմարմնաւոր չարարանս : ||
„ Չուղաձայն են և ասացեալքն 'ի թէոգորոսէ ընդգէմ մայրա-
գումացւոյն . Բանգի ահա վերայայտեցան այժմ 'ի տանութե
„ գոմայ նորածին գառնութեան զարմք , օչտողք ճմարտու-
„ թեանն որք անարսափելի մտք և անձնահանձար իմաս-
„ տիւք ահա յաւակնեալք յարաձգին առ բորբոցն արարող
„ և համագոյնցս փրկող բանն անձ . և 'ի թագէ տնօրինական
„ կրեցն զմինն 'ի բաց կապտեն զակն հաւատոյն ; ուն զի զբո-
„ լորն Եւրասցին զփրկանական զկրթութեան , կիսափրկումն
„ մարդոյն ստադրելով՝ մասնաւորութի գաւանիլ զփրկանակն
„ բանի զանօրինակութի : ||

(1) Բանից նոցա . Ասպէս ուղղագրեցաք ըստ պաշտօնիդ
ինաստից բանին . ուր յօրինակին վրիպակաւ գրէի գրեալ էր ,
Բանից նոցա :

(2) Ղուկ . ք . 12 : (3) Հռովմ . ան . 3 :

(4) Անդ . Թ . 5 :

3. Miror sane hujusmodi suspectam atque claudicantem confessionem. Nam si incorporaliter corporalia pati possibile Christo fuisset, cur carne indutus est ex Virgine novem mensium conceptione, atque per nativitatem productus, infans visus est? Invenietis, inquiebat, infantem pannis involutum et positum in præsepio. ⁽¹⁾ Et, Factus ex semine David secundum carnem. ⁽²⁾ Et, Ex quibus idem Christus secundum carnem. Et, Magnum est mysterium pietatis, quod manifestatum ⁽³⁾ est in carne. Et, Christum passum esse in carne, ⁽⁴⁾ inquit. Et, Mortuus est quidem carne, sed vivit spiritu. ⁽⁵⁾ Verum, ut involuntaria cæcitas cupit ea quæ non videt, videre, ita voluntaria cæcitas quærit, ut non videat visa.

qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est, et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus. Quid autem est solvere Jesum, nisi humanam ab eo separare naturam, et sacramentum, per quod unum salvati sumus, impudentissimis evacuare figmentis? Caligans vero circa naturam corporis Christi, necesse est ut etiam in passione ejus eadem obcoecatione desipiat, Nam si crucem Domini non putat falsam, et susceptum pro mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat; ejus credit mortem, agnoscat et carnem: nec diffiteatur nostri corporis hominem, quem cognoscit fuisse passibilem: quoniam negatio veræ carnis, negatio est etiam corporeæ passionis". Huc referas scripta quoque Theodori, qui Magister fuit Philosophi nostri, adversus Mairacomensē: „Ecce enim nuper pullularunt in domo Thorgomæ (sic nominat se Natio Armena) novelli ramusculi amaritudinis, veritatem aversantes... qui impudenti animo, sententiaque a se excogitata nunc presumētes nituntur adversus cunctorum Creatorem, et universorum Salvatorem Verbum Divinum, atque ex diademate passionum Dispensationis ejus unam avellunt gemmam Fidei, ut omnes negent Salvatoris passiones; semisalutem homini adscribentes, partialē tantum profiteri volunt Salutaris Verbi Dispensationem”.

(1) Luc. II. 12. (2) Rom. I. 3. IX. 5.

(3) I. Tim. III. 16. (4) I. Petr. IV. 1.

(5) I. Petr. III. 18.

յորոց և քժ՝ ըստ մարմնոյն : Եւ՝ ⁽¹⁾ մեծ է խոր-
հուրդ անձաշտութեն , որ երեւեցաւ մարմնով :
Եւ՝ քժի չարչարեալն ⁽²⁾ մարմնով ասէ : Եւ՝ ⁽³⁾ թէ
պէտ և մեռաւ մարմնով , այլ կենդանի է հոգ-
ւով : Եւ՝ ահամայ կուրուծի՝ ցանկայ ոչ տեսե-
ցելոյն լինել տեսող ⁽⁴⁾ . իսկ կամաւոր կուրուծի՝
խնդրէ ոչ լինել տեսանելոյն տեսող :

4. Եւ՝ ⁽⁵⁾ ի հոսէն ասեն մարմնանալ , այլ
'ի հոսին . ⁽⁵⁾ զի մի՛ արդեւք 'ի հոսէն ասելով ըզ-
մերս յիշեցուցեալ 'ի ներքս ածիցեն բնութիւն :
Իսկ 'ի կուսին ասացեալ՝ ինքն ապա ասեն՝ բանն
անձ մարմնացեալ լինի յարգանդի կուսին : Եւ՝
բնութեամբն զմարմնանալս տայք բանին՝ հարցա-
նեմ զձեզ , եթէ ըստ առ ինքն զառ 'ի մէջն միա

(1) Թ. ՏԻՄ. Գ. 16 :

(2) Թ. ՊԵՄ. Գ. 1 : (3) ԱՅԳ. Գ. 18 :

(4) Յառաջնում ապագրութե թերի էր բանն 'ի վերջմանէ
բաղադարին , որով և իմաստքն՝ աղօտ : Եւ՝ Եւ ըստ օրինա-
կին ուղղագրեալ լրացաւ բանն և իմաստքն . իբր ասել , հան-
գիպեալ ըզ ահամայ կի՛ բնական կուրուծե , ցանկայ զի տե-
սանիցէ զոչ տեսեալսն . Եւ՝ հակառակն՝ կամաւ կուրացեալն մտք
կի՛ հոգւով ցանկայ զի և զայտնի տեսեալսն կի՛ զտեսանելին
չտեսանիցէ . ուր փեսանելոյն գնի փոխանակ՝ տեսելոց կի՛ տեսա-
նելեաց :

(5) Մերձաւոր յոյժ առաջիկայ և յետագայ բանից իմաս-
տասիրին բարբառի և երանելին փուլգենտիոս ափրիկեցի 'ի
սկիզբն Գ. գարու , 'ի գիրսն յաղ. մարդեղ. և շարհ. առ պետ-
րոս սարկաւազ սկիտացի . ԳԼ. Գ. որում վերնագիր եղեալ
թէ՝ * Բանն ու միայն մարմնացաւ 'ի հոսին՝ այլ նաեւ 'ի հոսէն || , գրե-
* Զի եթէ այնպէս մարմնանալը բանն անձ 'ի կուսին , միշտ
,, ոչ լինել 'ի նմանէ , առանց կարծեաց ոչ 'ի մարմնոյ անտի
,, մօրն ունէր նա ինքն անձ զգոյացութիւն մարմնոյն , և անցք
,, ինն լինէր նր ընդ կոյսն . և այսպէս ոչ խորհուրդ միջնորդին
,, օգուտ ինչ լինէր մեզ առ 'ի փրկութե , և ոչ քն որդին նր
,, անշփոթաբար միաւորէր յինքեան զաներկայ շնամարտութե
,, մարդկային և անմային գոյացութե : Արդ՝ սովին գեղով
,, բժշկապէս վարեցաւ անմային բարութիւնն , ուղ զի նոյն ինքն
,, միածինն անձ որ է 'ի ծոց հօր՝ մարդապի ոչ միայն 'ի կնոջ ,
,, այլ և 'ի կնոջ . զայն և յանձնոցն պատգամաց հրամայեմք
,, հաւատալ աներկայաբար և խոստովանել : || Բերէ ապա 'ի
,, մեջ զնոյն վկայութիւն 'ի զքրոջ՝ զորս և իմաստասէրս 'ի
,, կիր աւանդ :

4. Ad hæc, neque *ex Virgine* incarnatum dicere dignantur, sed *in Virgine*; ⁽¹⁾ ne forte, cum *ex Virgine* dixerint, nostræ introducant memoriam naturæ: at *in Virgine* dicentes, consequenter ipsum, ajunt, Verbum Divinum comperitur incarnatum in utero Virginis. Secundum ne (propriam) naturam, interrogam vos, attribuitis Verbo Incarnationem, an secundum illam, quam sibi unierit de nobis? Si autem in suam assumpsit hanc substantiam, et dissoluta hæc fuit a suo esse, jam inanis est spes nostræ salutis. Cæterum ut mihi videtur, aliud quicquam animus vester parere intendit hacce simulatione. Quid ages porro de Archangeli voce? *Quod nascetur* ait *ex te*, non vero *in te*. ⁽²⁾ Et, Misit Deus Filium suum factum ex muliere. ⁽³⁾ Et, Missus est Deus de Deo, et assumpsit animam et corpus è Virgine. ⁽⁴⁾ Et, Christus ex Virgine, mulieres virgines estote. ⁽⁵⁾ Et,

(1) Similia repetit etiam S. Fulgentius in Lib. de Incar. et Grat. ad Petrum Diaconum. Cap. 3. ubi titulo præmisso „ Verbum non solum in Virgine caro factum est, sed etiam ex Virgine”, sic habet: „ Si autem Deus Verbum sic in Virgine caro fieret, ut ex ea non fieret, procul dubio non de carne matris idem Deus haberet substantiam carnis, assetque ejus per Virginem transitus, atque ita nec mediatoris Sacramentum nobis proficeret ad salutem, nec humanæ divinæque plenam in se Christus Dei filius inconfusibiliter uniret substantiæ veritatem. Hoc ergo medicinaliter usa est bonitas divina remedio, ut ille unigenitus Deus qui est in sinu Patris, non solum in muliere, sed etiam ex muliere fieret homo. Quod indubitanter divinis credere atque confiteri jubemur oraculis”. Vide Biblioth. PP. Tom. XI. p. 233. (edit. Venet. 1776.) Ubi S. Pater adducit etiam eadem testimonia ex Sacris Litteris cum nostro Auctore.

(2) Luc. I. 35. (3) Gal. IV. 4.

(4) S. Gregorius Illum. In edit. autem Agathangeli. pag. 156. sicut etiam in nonnullis ejus manuscriptis codicibus deest vox *anima*, omnino necessaria.

(5) S. Gr. Naz. Serm. XXXVIII.

էորելոյ : Եւ թէ յիւրն ընկալաւ զայս Գոյացու թիւ ,
լուծեալ եղև յախմանէ՝ յորում էրն , 'ի նանիր է
և յոյս փրկու թե մերոյ : Եւ այց կարծեմ՝ զայլ
ինչ երկնել մտայ ձերոց՝ այսպէս կեղծաւորե-
լովդ : (1) Ի՞նչ արասցես և զհրեշտակապետին
ձայն . (2) որ 'ի քէն ծնանելոցդ է ասէ , և ոչ թէ
որ 'ի քէն : Եւ եթէ՝ (3) առաքեալ չի զորդին
իւր , որ եղև 'ի կնոջէ : Եւ թէ՝ (4) առաքեցաւ
՞ յիւր , և աւ հոգի և մարմին 'ի կուսէ : Եւ ե-
թէ՝ (5) քն 'ի կուսէ՝ կանայք կոյսք լերուք : Եւ
եթէ՝ ծնաւ 'ի մարիամայ սթյ կուսէ : Եւ Կիտեմ զի
զայսոսիկ լսես , և ոչ հնազանդիս . զի եղիցիս 'ի
կարուստ անհնազանդեալ որդիդ հարանց :

5. Եւ պա թէ յերկիւղէ տարակուսանաց է թե-
րաբանելդ ձեր , քնմանսն առնէք այնոցիկ , որք
'ի սրոյն զարհուրանայ փախչելով՝ զահալեմէ Եւ
ղեալ մեռանին . Եւ նմին և զուր երկուցեալք յեր-
էրան ասել Բնու թէանց՝ (1) 'ի պանդորոսին փախու-

(1) Ղուկ . Թ . 35 : (2) Գաղատ . Գ . 4 :

(3) Եւս է բան սթյ լուսաւորին 'ի զարգապետութեն որ
'ի գիրս ազատանգեղոսի 'ի սպ . յերես 156 . յորմէ և առնու-
թմաստաւերս , որպէս և այլ ինչ ինչ՝ զորոց 'ի ստարե : Բայց
յայտմու օրինակս որ առ մեզ՝ կայ գոյզն տարբերութի . քան
զի որ 'ի սպ , գրի յաւելուածով՝ * Առաքեցաւ ձծ յայ նք հո
,, գին , և մարաղարդեաց զկոյնն , էառ մարմին 'ի կուսէն որ
,, գին ձծ մարդ կատարեալ , || 'ի հին օրինակն ազատ . որ
կայ 'ի մեծ գրատան փաբեղու , գրի . * Առաքեցաւ ձծ յայ նք
,, որդին , էառ զմարմին 'ի կուսէ մարդ կատարեալ : || ուն և
'ի ճառընտիրն . * Առաքեցաւ ձծ յայ բանն , առ մարմին 'ի
,, սթյ կուսէն մարդ կատարեալ : || ուր ուն տեսանես՝ և ոչ 'ի
մեռան կայ բառն հոգի , զոր ընթերցու իմաստասերն յիւրուսն
ընտրեալոցն օրինակի :

(4) Է բան գրեղորի ձծաբանի 'ի ճառն ձծայայտութեան
և ծննդեան՝ որ է լո կարգի յոյն , և լատ . սպ . ճառ լԽ . որոյ
սկիզբն է * Քս ծնեալ լինի : || Իսկ յետագայ բանն՝ առեալ է
'ի հանգանակէն :

(5) Առ մատենագիրս ոչլոց ազգաց ոչ զոր դասք յարդ-
Պանդորոս կմ Բանդորոս անուամբ հերեպիկոս , և որ յետասակե առ
սինեկեղոսի յոյն ժամանակագրի παροδρος Բանդորոս միայնա-
կեաց՝ (ըստ մեզ տառագարձեալ Պանդորոս կմ Պանդորոս) և
մատենագիր տառեղաբարէ և ժամանակագիր 'ի զանձան Գ .

Natus est ex Maria Sancta Virgine. ⁽¹⁾ Scio quod his auditis minime obtemperas, ut perditionem consequaris fili inobediens Genitoribus. ⁽²⁾

5. Si vero ob metum dubii sit ambagio hæc vestra, similia agitis iis, qui gladii pavorem effugientes, præcipitio acti mortem obeunt. Hoc modo enim vos quoque timentes dicere *ex duabus naturis*, in Panodori ⁽³⁾ per fugam inciditis insaniam, dicentis Verbum conversum fuisse in ossa et carnem. Nisi enim oculo mentis sciatis inspicere vocem evangelicam *Verbum caro factum est*, ⁽⁴⁾ nullo modo poteritis abscedere a prædicta blasphemia.

6. Similiter *unam* dicere *naturam*, si non, ut oportet ad veritatis normam dicere, dixeritis, multifariam blasphemantibus consimiles efficiemini. Ad hæc enim omnium Christi amantium illuminati sunt mentis oculi, quod non est una natura Carnis et Verbi secundum indentitatem naturæ; quoniam nec utraque humana, neque Divina: non corpus de cælo descendit juxta primi

(1) Symbol. (2) Prover. XIII. 1. juxta Septuagint.

(3) *Panodorum*, juxta Arin. *Bantorus* dictum, hæresis auctor, non reminiscor apud alios Scriptores Ecclesiasticos innotatum: nescimus, an *παροδωτος* Monachus astrologus et Chronographus vergente Sæculo IV. cujus meminit Georgius Syncellus, adeò erronea scripserit. Verum absque nomine, talis erroris auctor confutatur a S. Athanasio in Epist. ad Epictetum, dicente: „Undenam exiit, aut qui infernus evomuerit Consubstantialem dicere eam, quæ ex Maria erat, Carnem, Divinitati Verbi. Aut quod Verbum in carnem et ossa pilaque conversum fuerit, et variatum a sua natura. . . In alienam impietatem incidistis, dicentes, in carnem et ossa et nervos, integramque naturam corporis conversum esse Verbum, ac variatum a sua natura.” Auctor Dialogi contra Marcionistas, iis attribuit hunc errorem: vide inter Origenis opera.

(4) Joan. I. 14.

յեւալ անկանիք յիմարութի, որ զբանն 'ի մարմին
և յոսկերս յեղեալ ասէր : Օ՛ի եթէ ոչ խորհրդ
դոյ ակամբ հայել գիտասջիք յաւետարանական
ձայնն, ⁽¹⁾ Բանն մարմին եղև, ոչ իւրիք հեւանալ կա-
րիցէք յաւաջասացեալ հայհոյութեն :

դարու, զորմէ զՍ հերձուածոյ յիշեն ինչ մատենագիրք : Իսկ
'ի հայոց՝ նախ իմաստասէրն Երևի յիշել զպանդորոսն, յորմէ
տոեալ երկրորդէն և Վգպեալ հայոց առ խաչիկ կաթողիկո-
սիւ, և գրիգոր տղայ, և այլք. որ եթէ չեցէ յատուկ անուն
մասնաւոր հերետիկոսի, մնայ ասել՝ թէ է այլաբանական աւ-
նուն ընծայեալ ումիք յանանուն կմ' 'ի վատանուն հերետիկո-
սաց. զի Պանդորոս կամ Բանաորոս ըստ յն. Թարգմանի առ-
նապոյթն, բայց 'ի բախտանոցի նք ոչ գտաւ այլ ինչ՝ բայց 'ի
անտիպիսաք յուսոյ. Խ որում յիշատակեալ է մեր 'ի ծանո-
թութեն թեսաւորոսի : Եւ թէպէտ մուրեցուցչին անուն ան-
ծանօթ է մեզ՝ բայց ոչ և մուրուութին. զի յիշատակեն զայն և
ոմանք 'ի նախնեաց, որպէս սբն աթանաս 'ի Թուղթն առ Է-
պիկտետոս կամ Էպիկտիմոն իւ հայ օրինակին իւ որոյ տապա-
գրեալ է 'ի վախճան գրոցն պարապմ. Կիւրդի աղեքս. յեր-
492 և 496. ուր կշտամբելով զհերետիկոսս ժամանակին ասէ.
" Իսկ ուստի եւ, որ գծովք զգայուեցին միանական ասել
,, զառ 'ի մարիամայն մարմինն բանի թծուեն : Կամ թէ բանն
,, 'ի մարմին և յոսկերս և 'ի մազ շրջեցաւ, և այլայլեցաւ յիւր
,, մէ բնութեն ||. և սուղ ինչ՝ զինի. * Եւ յայլ ամբարշտութի
,, յեղափոխեալ անկայք՝ ասելով, 'ի մարմին և յոսկերս և 'ի
,, ջիւս և 'ի բոլոր իսկ մարմնոյ բնութի փոփոխեալ բանին՝ և
,, այլայլել յիւրմէ բնութեն. || ուր և ճոխագոյնս հերքէ զմուր-
ութին 'ի յետագայ բանն : Գայտ է թէ 'ի նոյն հայի և իւ
բառից գրեալն վոգպետաց հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսիւ.
* Կամ յեղումն ասել թծութեն 'ի մարմին իբրև զպանդորոս.
,, ջիւս : || Եւ ուզ հաւանական թուի ասել, այս մուրութիւն
առ ժամանակք սբնն աթանասի նորոգ ընծիւղեալ էր. զի և
անանուն հայ հեղինակն հաւաքածոյ պատմութե կայսերաց
սկսեալ 'ի կոստանդիանոսէ մինչև ցյուսափնիանոս երրորդ. (իւ
այլոց երկրորդ.) որ յեթներորդ դարու, նշանակէ որոշակի
զժամանակ երևելոյ Պանդուրացւոց, ց է՝ առ վաղնախնիա-
նոսն և վաղսիւս, առ ժամանակք բարսղի և գրիգորի թծա-
բանին, 'ի վերջին աւուրս սբնն աթանասի, յասէն 'ի ճառըն-
տիրն. * Եւ էին հերձուածողք ժամանակին ... ապողինարա-
,, ջեք ... և պանդորացիք՝ որ զբանն 'ի մարմին յեղել ասեն ...
,, և սոփորնացիք՝ որ առանց մարդկային շնոյ ասէին զմարմնա-
,, տրութեն քնի : || Այլ են ոմանք որք մարդկոնեանց ընծայ-
են զայս մուրութի, ուզ և հեղինակն տրամախօսութե ընդ-
գէմ մարդկոնեսոյց, որ յածի յանուն որոգինի :

(1) Զովհ. Թ. 14 :

Eutychii hallucinationem, ⁽¹⁾ neque Verbum Divinum ex Maria initium sumpsit, ut Photino visum est proferre: sed potius Ens increatum descendens a Patre increato, carne indutum est creata ex utero Virginis. Non est ergo una natura per identitatem naturæ; nam etsi dicamus *unam naturam Verbi Incarnati*, ⁽²⁾ non tamen tali stulta deliraque sententia dicimus, quasi una ab altera ablata fuerit, aut altera dissoluta humidarum naturarum more, unde neutra surgit natura. Sed quod erat, non rejiciens, fuit quod non erat; atque ita Altissimi cognita fuit humilitas; permanens in altitudine, inventus est idem in humilitate, ut S. Gregorius dicit ⁽³⁾. Quam-

(1) Distinctionem nominis hujus *Eutyches*, vel *Eutychius* in unum alterumque Hæresiarcham, quorum ambos æquè execrantur auctores Armeni, non invenimus apud alios; nisi forte varia dicta ejusdem stultissimi senis sibi invicem contraria nostris ansam dederint duos numerare viros ejusdem nominis.

(2) Hoc est axioma S. Cyrilli Alexandrini, non semel ab eo usurpatum expositumque, sicut etiam ex variis auctoribus antiquis et recentibus ventilatum, adeo ut post tot argumenta Philosophi nostri contra Monophysitas, atque demonstrationes ejus ex auctoritate et ratione, quod reipsa non una, sed dum in uno Christo sint naturæ, injuriam ei intolerabilem agit, qui aliter de eo senserit. Illud solum notabis, quod textus Armenus ubique habet *Una natura Verbi incarnati*, sic enim in aliquibus etiam græcis exemplaribus invenitur; ubi lectio communis est *Natura Verbi incarnata*.

(3) S. Gr. Illum. apud Agath. pag. 159. Optimè respondent his verba magni Leonis ad Flau., Salva igitur proprietate utriusque naturæ (et substantiæ), et in unam coeunte personam, suscepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas: et ad resolvendum conditionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili: ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei et hominum homo Jesus Christus, et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfecta que natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio Creator condidit, et quæ

6. Բայտ նման օրինակի՝ զին ասել բնութիւն , եւ թէ անձ պարտն է ասել ընդ մարտութեն կարգի ոչ տակցիք , բազմազանց հոմատեսակք եղանակիք գհպհգթութիւնն բարբառողաց : Բանդի առ այս՝ անմբնասիրաց լուսաւորեալ են մտաց աչք . զի ոչ է մի բնութի մարմնոյն եւ բանին ըստ նոյնութե բնութե . զի ոչ մարդկային երկոքին , եւ ոչ անձային : Բայ մարմնն յերկնից իջեալ ընդ (1) առաջին եւ տիբեայ բաջաղանացն , եւ ոչ անձն բան 'ի մարիա մայ առեալ սկիզբն , որպէս փոտինոսի թուեցաւ ասել . այլ էնն անեղձ յանեղազունէն իջեալ հօրէ՝ մարմնն ստացական՝ յարդանդէ կուսին զգեցաւ : Բայ առ բնութե ոչ է ընդ բնութե նոյնութե՝ մի բնութի (2) . զի թէ եւ ասեմք՝ մի բնութի բանին մարմնացելոյ , ոչ այդպէս խելայեզ եւ ջաղջախ մտածութիւն , ոչ թէ միոյն (3) 'ի միւսմէն 'ի բայ

(1) Զգանազանութի կրկին ազանգաւորաց ետփոխ անուա նեւոյ՝ առաջնոյ ասեմ եւ երկրորդի՝ ոչ ուրեք գտանեմք առ մատենագիրս այլոց ազգաց , բայց զառաջինն յայս ճառ իմառ տասերին , յորմէ առեալ երկրորդեն եւ այլք զինն նր : Եւ եթէ արդարեւ չգտեցէ եւ այլ որ հերետիկոս համանուն աղանդապէս տին , մնայ ասել թէ այսպիսում կարծեաց պատճառէալ իցէ նորին իսկ խառնախոս աղանդապետին եւտիբեայ անհաստատութիւն 'ի բանս , մինչեւ այլեւայլ անձանց ուսումն երեւել . զի երբեմն ասէր յերկնից բերեալ զմարմնն նն , եւ իբրեւ ընդ խղզ վազ անցուցեալ ընդ կոյսն ըստ վազենտինեանց եւ այլոց հին աղանդաւորաց . երբեմն՝ երկու բնութիւն ասէր յառաջ բան զմիաւորութիւն բանին եւ մարմնոյն , եւ երբեմն մի բնութի ասէր քնի , յայտ է թէ շփութեալ եւ խառնակեալ , եւ յայլ եւ այլ մե լորութե զառաժանէր , զորս եւ յիշատակեն բազումք 'ի ժամա նակակցաց եւ 'ի յետոց :

(2) Այս անհրաժեշտ եղողակացութի իմաստասիրին՝ արմատաբի իւրէ զեմ տարրապարտ վէճս այնոցիկ , որք անդեաւ կացին մնացին 'ի վերայ հոմաճայնութեա փ բնութի . զի թէ ոչ է ըստ նոյնութե բնութե մի բնութի , այլ ըստ նոյնութե անձնաւորութե , ապա ոչ լինի փախել 'ի ճայնէս երես բնութիւն . եւ ոչ լինի այլազգ ասել մի բնութի՝ բայց զմիութե անձինն : ոչ եւ 'ի բովանդակ ճառին բացատրէ՝ սկսեալ յայսմ թուոյ :

(3) Հանդգն առաջիկայ բանից իմաստասիրին գրեն եւ վարդապետք հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսի՝ յասելն . * Ոչ միտ , և որով թէ յեղումն կիմ շփութեմն կիմ 'ի բաց բարձումն ասել , միոյն զմիւսն : ॥ Ոչ եւ այլ ոմն անանուն վարդապետ գրե

quam propter nos descenderit in vilitatem, verum constat in propria natura; quemadmodum vel ipse dicit: Ego idem sum, et non permutor. ⁽¹⁾ Manifesta fuit nostra quoque excellentia, habentes enim formam servi induti sumus forma cœlestis ⁽²⁾. Quod sanè Salvator ipse manifestavit, dicens: Ego veni, ut vitam habeatis, atque abundantius habeatis ⁽³⁾. Quasi dixerit: Non veni, ut illam ab initio datam auferam substantiæ gratiam, sed ut Deiformem istam meam super illam confirmem: quoniam non venit Creator ad destruendam creaturam a se conditam, sed ut ipsam recrearet, renovaretque. Sic cum non recesserit a suo Esse, sequitur, ut tam humana quam Divina dicantur propter unionem de iis quoque quæ non erant ejusdem substantiæ. Hoc est, Verbum Divinum homo factum et nominatum, nihilominus remansit quoque Deus; et Homo deificatus nominatusque (Deus), nunquam propriam perdidit substantiam, sicut Beatus dicit Ephræm: „Non permutatum est corpus in incorporeitatem, sed tenet proprium corpus, sicut ex Virgine na-

reparanda suscepit. Nam illa, quæ deceptor intulit, et homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sorte peccati, humana augens, divina non minuens: quia exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem præbuit, et Creator ac Dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo. Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura: et sicut formam servi Dei forma non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit ”.

(1) Malac. III. 6. Luc. XXIV. 39.

(2) I. Cor. XV. 49. (3) Joan. X. 10.

բարձեալ . և կՄլուծեալք 'ի միմեանց՝ ուղ խոնա-
ւուտ բնութեան . յորմէ լինի և ոչ մի բնութի :
Լ՝յլ զոր էրն ոչ 'ի բաց թողլով, եղև՝ զոր ոչն էր .
և այսպէս բարձրագունին ծանուցաւ խոնարհու-
թի . ⁽¹⁾ մնալով 'ի բարձրութե՝ դառաւ նոյն ինքն
'ի խոնարհութեան . որպէս սքն գրիգոր ասէ ⁽²⁾ .

լով ընդգէմ՝ նետորի և եւտիբի՝ 'ի ճառքնա, ասէ . * Արար
,, չափան բանին բնութի անգր ևս է քան զհրաշք, զճառային
,, առնուլ պատկեր՝ ոչ յեղլով կամ սպառելով 'ի բաց բարձե-
,, լով միւսոյն զմիւսն, այլ՝ անմեկնելի հաղորդութի : ||
⁽¹⁾ Այննէկն նոյն իմաստք են այս ամբ բանից ընդ ասացե-
լոցն 'ի տուժարն լեռնի՝ յերես 12 . * Արգ՝ պահմամբ յառ-
,, կուծի երկաբանչիւր բնութի, և 'ի մի ժողովելով անձն
,, առեալ եղև 'ի անձկայելլութի խոնարհութի, 'ի զօրութի
,, տկարութի, 'ի յաւիտենականութի մահկանացութի . և առ
,, 'ի լուծումն պարտեաց մերումս վիճակի՝ բնութին անեղծա-
,, կան միացաւ ի չարարելի բնութի . ուն զի՝ որ այն իսկ էր
,, յանկաւոր մերոց դարմանոց, մի և նոյն միջնորդն ըստ միոյ
,, մարդկան՝ մարդն յն քն, և կարասցէ մեռանել ըստ միոյ
,, (բանի .) և չկարասցէ մեռանել ըստ միւսոյ (բանին) : Եւ
,, արգ՝ անթերի և կատարեալ բնութի ճմարիտ մարդոյ չը-
,, մարիտն ծնաւ ամ, բովանդակ իւրովքն, բովանդակ անբովքն :
,, իսկ մերս ասեմ՝ զոր միանգամ 'ի մեզ 'ի սկզբանէ հաստեաց
,, արարելն, զորս և 'ի պէտս նորոգելոյ՝ յանձն իւր ընկալաւ :
,, Վս զի այն ինչ իրք՝ զորս պատրողն 'ի ներքս էամ, և մարդն
,, պատրեալ ինքն ձգեաց, և ոչ մի հետս ունէին 'ի փրկիչն :
,, Եւ ոչ վս հաղորդ լինելոյն մարդկային տկարութեց՝ մաս
,, նակից դառաւ մերոց յանցանաց : Եւ առ զկերպարանս ծառայի
,, առանց արատոյ մեղաց, զմարդկայինս պերճացուցեալ, զնծ-
,, ալինսն ոչ ինչ նուազեցուցեալ : Վս զի ունայնացուցումն այն՝
,, որով անտեսանելին տեսանելի զինքն ընծայեցոյց, և արա-
,, բիչն և արն բոլորեց գոյից մի 'ի մահկանացուաց լինել կա-
,, մեցաւ, վայրիջումն էր ողորմութի, և ոչ պակասումն կարողութի :
,, Սմին իրի՝ որ մնալով 'ի կերպարանս արար զմարդն, նոյնն 'ի
,, կերպարանս ծառայի՝ եղև մարդ : Վս զի կայ ունի առանց
,, թերութի զիւր յառկութի՝ երկաբանչիւր բնութի . և զոր-
,, օրինակ զկերպարանս ծառայի չբառնայ 'ի բաց կերպարան
,, նայ, նոյնպէս զկերպարանս նայ ոչ նուազեցուցանէ կերպա-
,, րանն ծառայի : || Միաձայն են և այն բանք տուժարին՝ յե-
րես 16 . * Վս զի որ էնն ամ ճմարիտ՝ նոյնն է մարդ չը-
,, մարիտ, և չիք ինչ ստուծի յայտմ միութի, մինչ միանգամայն
,, են և խոնարհութի մարդոյ, և բարձրութի ամութի : Զի
,, զորօրինակ ամ ոչ փոխի ողորմութեամբ, նոյնպէս մարդն
,, ոչ ծախի արժանապատուութի : ||

⁽²⁾ Լուսաւորելն յագաթ . 'ի սալ . յերես 159 :

tum est; idque nobis eminentius, in quantum unitum fuerat Verbo Divino ”.

7. Patet itaque, quod incomprehensibilis illa unio, non autem naturarum permutatio, ducit nos ad unam asserendam Verbi incarnati naturam. Id etiam sapientissimus Cyrillus tradit ⁽¹⁾ Alexandrinus Patriarcha, dicens: „ Neque Verbum in carnis naturam translatum est, neque Caro in ipsius (naturam), sed in proprietate secundum naturam utraque manente et intellecta, juxta nunc nobis traditum sermonem ineffabilis et inenarrabilis unio unam nobis demonstravit Filii naturam ” ⁽²⁾. Atqui *in proprietate secundum naturam* dicens, immutabilia manere dicit in utraque quæcumque erant propria. Propter autem excellentem atque admirabilem unionem nihil impedit unitati in Christo hæc omnia confiteri, unam personam, unam hypostasim, atque unam ejus naturam; ⁽³⁾ quippe qui ex Patre incorporale Verbum erat, ex

(1) Ep. ad Succens. 2.

(2) Lat. interp. sic habet: Neque in carnis naturam transiit Verbi natura, neque rursus natura carnis in Verbi naturam; sed cum utrumque in sua proprietate naturali permaneat et consideretur, juxta rationem a nobis paulo ante redditam, ineffabiliter et inexplicabiliter unitum, unam nobis Filii naturam ostendit.

(3) Præter dicta alibi, notabis hic Philosophum accipere *naturam* in concreto, seu ut æquivalentem *Personæ*, sicut accipit Aristoteles in definitione Substantiæ: de quo plura apud Dionys. Petaviū. Quamvis enim Philosophus noster in toto sermone strictè discernat distinctionem naturæ a personā, tamen aliquando supponit in lingua armena *Naturam* dici solere pro hypostasi (cum non sit usus dicendi *Ենություն*), sicut etiam apud Græcos et Latinos antiquitus erat æquivoca *Hypostasis* vox, ut Subsistentia et Substantia; quemadmodum hæc quæque ultima voces pro se invicem usurpabantur apud Latinos: sed postea omnino deſixa est differentia vocum.

խնայեալ և վասն մեր էջ յանարգութի, այլ կայ
յիւրում բնութեն. ողի և ինքն իսկ ասաց. ⁽¹⁾
ես նոյն եմ՝ և ոչ փոփոխիմ: Յայսոյն եղև և
մերն մեծութի. ⁽²⁾ ունելով զպատկեր ծառային՝
զգեցաք զպատկեր երկնաւորին: Եւ զայս՝ ինքն
փրկիչն յայտնեաց ասելով. ⁽³⁾ ես եկի՝ զի զկեանս
ունիցիք, և առաւել ևս ունիցիք. այսինքն ոչ եկի
զտուեալն՝ ի բաց բառնալ իսկզբանն զգոյացու-
թեանն չնորհ, այլ զնծատեսակագոյնս զիմ՝ ի
վերայ նորուն հաստատել: Բանզի ոչ եկն յեղ-
ծանել ստեղծողն զստեղծեալն յինքնէն ստեղ-
ծուած, այլ վերաստեղծել զնոյն և նորոգել: Եւ
այսպէս ի գոլոյն ոչ ի բաց կալով մարդկայինն և
ածայինն այնուհետև ասին ի միաւորութեն ⁽⁴⁾ և
սրաց ոչն էին գոյացութեան. այս է բանն նծ
մարդ լինելով և ասելով մնաց և այնպէս նծ. և
ածանալով մարդս և անուանելով ոչ երբէք զիւրն
ի բաց կորոյս գոյացութիւն: Եւրպէս երանելին
եփրեմասէ. Ոչ փոփոխելով մարմինն յանմարմ-
նութի, այլ ունի զինքեան զմարմինն՝ ողի ծնաւ
ի կուսէն. և առաւել քան զմեզ, ըստ որում
յնծն բան միաւորեցաւ:

7. Բրդ՝ յայտ է թէ անհասանելի միաւորու-
թիւնն, և ոչ բնութեցն այլայլութի աւաջնոր-
դին մեզ զմին ասել բնութի մարմնացեալ բանին:
, Օսոյն և մեծահասնաւորն կիւրեղ աւանդէ աղեք:

(1) Ղուկ. ԻԳ. 39: Մատթ. Գ. 6:

(2) Թ. Կորնթ. ԺԷ. 49:

(3) Յովհ. Ժ. 20:

(4) Եւ որոյ ոչն էին. . ք բնութիւնն ի բն ոչ թողով զիւ-
րաբանիւր գոյն, հետեի զի մարդկային և ածային բնութի
պատշաճեալքն՝ զո անփոթ միաւորութեն ասին և զայնցանէ,
որոց ոչ պատշաճէին ը յատուկ բնութեն. ք մարդն՝ նծ ասի,
և նծն՝ մարդ, ը որում ինքնին բացառել իմաստասէրն: Սոյն
պէս տեսանելի ասի բանն նծ, առեցական, կրելի, մոռեալ
են. որք ը ածային էութեն ոչ պատշաճին, բայց ը միաւո-
րութեն ը մարդկայնութիւն:

Maria Sancta Virgine, scilicet ex humana nostra natura, carnem indutus est: quam cum uniisset ad suam personam atque naturam, una quoque persona et una natura dicitur cum eadem carne. Verum non sine existentia vel sine mente et anima, ⁽¹⁾ aut sine natura nostram assumpsit substantiam ex muliere, sed omnino perfectam sumens, suæ univit perfectioni Verbum, quod est ex Patre; itaque unum dicitur perfectum, unam habens vitam atque personam. Non propter unitatem nego utrius perfectionem, neque ob utriusque perfectionem recuso unam dicere perfectionem; unitatem confitens in immutabilitate, et immutabilitatem in unitate.

8. Unam ergo dicere naturam, unamque personam Christi, si oporteat brevius loqui, non est secundum identitatem naturæ, aut secundum consubstantialitatem, ⁽²⁾ (hoc enim utrumque ferre simul tolleretur et Deum Hominem esse, et hominem Deum esse) sed, ut sæpius dixi, propter ineffabilem Verbi unionem cum suo corpo-

(1) Vox *անձն*, quæ passim *Personam* significat, hic pro *Anima*, vel *Spiritus* usurpatur: sic enim sæpius accipiunt Scriptores Armeni etiam in versionibus antiquis, ubi Græcus legit *πικρί*, aut *pneuma*. Ita in Opere S. Cyrilli Alex. extat *անձն* pro *anima*, *անանձն* pro *inanimis*, *անձնաւոր* pro *animatus*. (Edit. Arm. pag. 192. 193. 304. 437.) Plura de hoc loco relicta vide in novo Vocabulario Armeno, satis in præsentī ducimus innuere textum Marc. XIV. 34. *Tristis est anima mea*: ubi Armenus legit *անձն*. Matt. XVI. 38. habetur *աղի*. *spiritus*. Sic etiam Joan. X. 17. 18. XII. 27. Armenice *անձն*.

(2) Armenæ vox *միանմանականութիւն* significare potest *unam animam*: hanc jure negat in Christo Philosophus contra Apollinarii errorem. Sed nos persuasum habemus in textu Armeno amanuensium incuria vocem *միանմանականութիւն*, *consubstantialitas*, conversam esse facile in eam *միանմանականութիւն*; eo magis, quod inferius pro eadem usurpet Auctor vocem *համադրոյ*.

սանդրի հայրապետ՝ ասելով. ⁽¹⁾ * Ո՛չ 'ի մարմնոյ
բնութի փոխաբուսեալ բանին, այլ և ո՛չ մարմ-
նոյն 'ի նորայն, այլ 'ի յատկութեան ըստ բնուե-
կերկաբանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժ-
մու մեզ աւանդեցելոյ բանին անձառելի և անա-
սելի միաւորութիւն՝ մի մեզ եցոյց որդւոյ բնուի : ॥
Ի՞նչ 'ի յատկութե ըստ բնութեն ասել, զան-
շարժն մնալ ասէ յերկաբանչիւրսն՝ որոց էինն :
Իսկ 'ի գերազանց և 'ի սքանչելի միաւորութեն
ո՛չ ինչ է արգել միուե՛լ զամեն խոստովանել 'ի քո՛
մի դէմ, մի անձն, և մի նո՛ր բնութի ⁽²⁾ . զի որ 'ի
հօրէ անմարմին բանն էր, 'ի մարիամայ սնչ կու-
սէն՝ այսինքն 'ի մարդկային բնութէս՝ մարմին
զգեցաւ . և զնոյն միաւորեալ չ իւրումն դիմի և
բնութե՛, մի դէմ, և մի բնութի ասի և հանդերձ

(1) Այս բան մեծին կիւրդի է 'ի Բ. Թղթոյն որ առ սու-
կեսոս (կժ առ սեկունդոս) 'ի ապ. 418. բոլոյ ուղ յայտ է՝ ք
ը Թարգմանութեն ստեփաննոսի սեւեհեւոյ՝ (որ փոքր Ժ յե-
տոյ է ժամանակաւ բան զիմաստաւերն,) այլ է ըստ հնագոյն
Թարգմանութեն եղելոյ նախ բան զստեփաննոս . և բաղադա-
րով մեր ընդ յունական բնագրի՝ ճշգրտոյն ևս կամ յունական բա-
նական Թարգմանութի գաղա զերեւալս յիմաստաւերն բան
զստեփաննոսին՝ ըստ որոյ է աղագրեալն . զոր և առ յայտնի
կայուցանելոյ՝ գիշուք աստանոր բաղադատութե՛ ձեռագրաց .
' Սայլ և ո՛չ 'ի մարմնոյ բնութի փոխադրեցաւ (կամ փոխարկե-
լ) ըստն բնութի, և ել մարմնոյն 'ի նորայն . այլ իւրումն
բնութի իւրաքանչիւր ուրուք մնացելոյ և իմացելոյ (յորինակ
Ժ՛ որդեա և 'ի ապ. պակասի՝ և ինչելոյ) ըստ սքոմու առ
" յաւ . բանին բնութի (կամ՝ ասացելոց բանից) անձա-
ւելի և անապական միաւորութիւն՝ մի եցոյց որդւոյ բնու-
թիւն : ॥ Ուր արժան է և զայն յուլ աւանել . իբր զի զյունա-
կան բառն կիւրդի αφορμα, որ նշանակէ անասել, բնութեցել է
ստեփ. սին, αφορμα, որ նշանակէ անպակաս : Իսկ իսկուսե-
սեալ բառք՝ է նիւթական Թարգմանութի յունական բառին
μεταφυσικον . զոր բառ իմաստիցն Թարգմանէ ստեփ. սին .
իսկուսեցաւ կամ իսկուսեցաւ :

(2) Թարգմանոյ զննէ իմաստաւերն զմայն կիւրդի և զմաս-
նորս, զի Ժ որ 'ի ագիտաց ծայրայեղ խոստորանք անկանելի
միանգամայն 'ի նետարի և յեւալի կարծիս : Եւ Թեղեա
իմաստն է յայտնի Ժորինակ լազեիլ աղանդոյ նետարի և եւ-
սիբի, բոլոյ մայնն է համաձայն . զի ծանկթ, զի փիլիսոփայն
'ի վարդապետո՛ նմանեալք կիւրդի և յովհաննու իմաստաւ

re. Sicut etiam S. Gregorius ⁽¹⁾ dicit: „Unitus est carni physice, et miscuit carnem cum sua Divinitate.” Ecce secundum ineffabilem incomprehensibilemque mixtionem ⁽²⁾ et unionem addemus dicere unam esse naturam Christi, minime vero alia quaquam ratione. Hoc dicit etiam Beatissimus Julius Romæ Pontifex (Epist. ad Prosdocium): ⁽³⁾ „Qui corpus creatum per unionem cum Deo increato Divinum dicit et adoratum, atque utrumque sicut unum Deum increatum, beatus erit. „Ad utramque partem æquè spectat hoc verbum beatitudinis, duplicem ⁽⁴⁾ confitendo secundum naturas, et unum secundum unionem. Nec unam dicentes, naturarum obturare proterve nitimur fontes, neque utramque asserentes, cogitamus unionis diffindere tunicam; sed piè unum alterumque adire scientes, in uni-

—Ω—, quæ propriè significat *consubstantialitatem*, vel *eandem naturam*.

(1) S. Greg. Illum. apud Agath. p. 156.

(2) Intelligit *unionem*, ut Tertul. de carne Christ. cap. XV. „Agnoscent hominem Deo mixtum, et negant hominem”. S. August. ad Volus. epist. CXXXVII. „Ergo persona hominis mixtura est animæ et corporis; persona autem Christi mixtura est Dei et hominis”. S. Leo Mag. in Nativ. III. „Nec sic natura in societatem sui creatoris est assumpta, ut ille habitator, et illa esset habitaculum; sed ita, ut naturæ alteri altera misceretur.” Vigilius contra Eutyc. Lib. 1. „Carnis naturam ita per suscipientis commixtionem in Verbi transisse personam, ut non tamen fuerit in Verbo consumpta”. Petrus Chrysol. Serm. CXLII. de Annunciat. Div. Mariæ Virg. „Audistis inaudita ratione in uno corpore Deum, hominemque misceri.”

(3) Synod. Tom. III. p. 1250.

(4) Miror, quod antiqui nostri tam in testimonio Julii Pontificis, quàm in tomo Leonis Magni Gr. vocem *συνεμψόστος, εα, utrumque, utraque simul*, verterint in Arm. nova et inaudita voce *երկուսման*; cuius compositio si resolvatur, vel erit *duorum congregatio, ex duobus collectio, vel duorum agminum, duplicis cohortis*: omnino, ut patet, abs. re: sed reipsa supponit

մարմնովն ։ Ո՛չ էթէ անգոյ և կամ⁽²⁾ առանց մէրտաց և անձին , և թանց բնութե՛ն զմերն բնկալաւ , 'ի կնոջէ , այլ ըստ անի կատարեալ առնելով՝ առ իւրն միաւորեաց կատարելութի՛ն բանն որ 'ի հօրէ . և այսպէս ասի մի՛ կատարեալ՝ զմի՛ ունելով՝ կենդանութի՛ն և զգէմ : Ո՛չ 'ի միութենէ՛ն զերկաքանչիւրոցն ուրանամ՝ կատարելութի՛ն , և ո՛չ յաղաքս երկաքանչիւրոցն կատարելութեան զմին հրաժարեմ՝ ասել կատարելութի՛ն . միութիւն յան

բի , յորժամ խօսին 'ի վերայ բնութե՛ն 'ի վերացեան՝ յատկապէս վարեն զբառք Բնութի՛ն՝ ըստ որում է էութիւն ինչ զանազանեալ յայլմէ էութե՛ն , զորօրինակ բնութե՛ն մարդոյ 'ի բնութե՛ն անբանից . և անսահման բնութիւն անային՝ 'ի մարդկային բնութե՛ն : Իսկ յորժամ խօսին 'ի վերայ բնութե՛ն 'ի թանձրացեան՝ առնուն զբառք բնութե՛ն և անձն 'ի նոյն միտս . զի կա՛մքն 'ի մէջ բերել զէական և ո՛չ զէութիւն . և ըստ այսմ՝ 'ի մի կարգ զասին աստանոր ձայնքս՝ զէմ , անյն , և Բնութի՛ն : Բայց առ լաւ ևս խմցուցանելոյ զիրան 'ի վերայ բերէ իմաստասէրն .

„ Ապա ուրեմն մի բնութե՛ն և մի գէմ՝ քնի՛ էթէ պարտ է հաւ , „ մաստապոյնս ասել , ո՛չ է ըստ նոյնութեան բնութե՛ն . Ո՛ր ահա զհոմաձայնութիւն բառայի՛ մեկնելով զձայնն՝ կիրքի մի Բնութի՛ն , որպէս թէ գրեալ էր մի զէմ քնի՛ : Այլ զի մի ոք բանալու էր ինկնցի՛ 'ի վերայ ձայնի՛ , բայց մեկնէ և զմիտս կիրքի , թէ մի բնութե՛ն ասելն՝ * Է՛ որպէս բազում անգամ ասացի , թէ , „ անձառ միաւորութե՛ն բանին ընդ իւրում մարմնի : „ զոր և գարձեալ եղբայրացուցանէ՛ թէ * Ահա ասիկ բոս անձառուի և և անպարխմանալի խառնմանն և միաւորութե՛ն հարմարձաւ , „ կիմք ասել մի բնութե՛ն քնի , և ո՛չ թէ այլում իմիք յեղանակի : „

(1) Առանց մտայ և անյն : Աստանոր բառք անյն ո՛չ իմանի փոխանակ անձաւորութե՛ն կի՛ գիմնց , այլ փոխանակ բանալան հիգուլ : Զի զաղանդն ապոպլնարեանց հարկանէ բանիւն , որք ասելին՝ զքն պոռեալ մարմին մարդկային առանց հոգւոյ , և առանց մտաց . իբր կիսարաժ առեալ զմարդկային բնութիւնս , որպէս ինքնին իմաստասէրն ծանուցանէ ստորն .

(2b) : Իսկ անյն ասել փոխանակ հոգւոյ՝ յաճախ տեղայնի 'ի մաստանս վարդապետաց , այլն 'ի թարգմանութիւն արաբնոց . զի ուր յոյնստանն զնէ խիտի կիմ բնեմ , և լաթինն՝ անյն , մերն բազում անգամ զնեն անյն . ոնք երևի 'ի հիւսապալան տառցեալ զիրս յաղաքս Բնութեան գլ . Է : 'ի Պարապմենց գիրս կիրքի , և յայլս : Թողեալ զբազում վերջութիւն արեւելեալ ինչգարձակ բառարանին , ըստ զիցի առ տեղեւոյս բանն Մարկ . ԺԳ . 34 . * Տրուում է անյն իմ . Ո՛ր 'ի Մատթ . ԻԷ . 38 . * քնի . արտում է օգի իմ . զոր և իմաստասէրս բերէ որդի բն . 'ի սկերիւնորս , արտում է անյն իմ : Սոյնպէս զնէ փառ

tate noscimus naturas, et a naturis ipsis ascendemus in unionem. Quemadmodum mirus ait Joannes Constantinopolitanus: „ Unionem confiteor, nec verò destructionem quandam aut dissolutionem hujus naturæ in illam, vel illius in istam, sed unitum, unum factum. ” (1) Unum ergo factum, ut jam dixi, secundum unionem esse dicit visibile et invisibile, non autem ratione consubstantialitatis; quomodo enim fieri potest, cum ita non sint?

9. Sed tamen hoc quoque audimus a vobis dici: „ Unam dico naturam, Divinam ipsam veram suam naturam, quam ex Patre habebat; quoniam nulla Creaturarum dicitur natura, cum creatrix illa sit sola natura; carnem verò carnem dicimus Christi, non autem naturam Christi. ” Effugis *Naturæ* nomen, simulatque dictionem *duorum*: (2) nescis tamen, quod *Carnem* dicendo, in utrisque quas effugis, circumductus comprehenderis. Eadem ergo, quibus pietatem colere putas, adversus te opponam, Carnem dicendo carnem Verbi, et Verbum asserendo Carnem habere, quid aliud putaberis dicere, quam duplicem? Et rursus, Verbum dicendo ex Patre, Patris da-

pro *ἑκφραστὶς τῆς ἑκφραστὶς*, *duabus, ambo, vel utrumque*. Hinc adversarii S. Leonis ex equivoca vel intelligibili versione accipiunt sibi materiam contradicendi; ubi Philosophus noster cum magistro suo Theodoro rectè sensit etiam de absurda versione; quoniam ambo recto erant animo erga veritatem ipsam indubiam.

(1) Locus citatus querendus in operibus Chrysostomi, si non in editis, fortasse in Codicibus.

(2) En fragmentum aureis litteris exarandum, quod fuscè citat etiam Gregorius Patriarcha cognomento Dega; ut notavimus in *Emendatione*.

այլայլութե ; և անայլայլութիւն 'ի միութեան
խոստովանելով :

8. Այս ուրեմն մի բնութիւն , և մի գէտ քո՞-
ւթէ պարտ է համառօտագոյնս ասել , ոչ է ըստ
նոյնութե բնութե , կ՞ը ըստ ⁽¹⁾ միանձնականու-
թե . զի այս՝ զերկոսին 'ի միասին գրեթէ զրկեա-
ցէ , զանձ 'ի մարդն լինելոյ , և զմարդն յանձնա-
ւոյ . այլ է ուր բազում անգամ ասացի , ըստ ան-
ձնու միաւորութե բանին ընդ իւրում մարմնի :
Որպէս և սուրբն գրիգոր ասէ ⁽²⁾ . * Սիացաւ
'ի մարմնի բնութիւն , և խառնեաց զմարմինն ընդ
իւր անձութեն : և հաւաստիկ ը անձառելի և ⁽³⁾
անպարիմանալի խառնմանն և միաւորութեան
համարձակիմք ասել մի բնութի քո՞ւ , և ոչ ըստ
այլում իմիք յեղանակի : Սոյն և երանելին
յուզիս ասէ հռովմայ հայրապետ ⁽⁴⁾ . * Որ ասէ

խանակ հոգւոյ՝ Յովհ. Ժ. 17 . 18 . Ժք . 27 : 'ի վր պսոսելի
բանից աւետարանեացն խօսելով սքնն կիւրղի ըգէմ ապոլի-
նարեանց Պարապ . գլ . 26 . յաճախ գնի՝ աչի փոխանակ հոգ-
ւոյ , անայն՝ փնիկ անհոգւոյ , անխառն՝ փնիկ հոգւորի կ՞ը ըն-
շաւորի , ևն (եր . 192 . 193 . 303 . 437 :)

(1) Զբառգ մանչականութի պահեցաք 'ի տեղորոս սակս հա-
ւատարմութի ցուցանելոյ առ օրինակ ճառիս . ապա թէ ոչ՝
կասկածիմք վրիպումն մտեալ գրչի , փոխանակ գնելոյ՝ մասնա-
կանութի . բանից և իմաստք բանին զոյն պահանջեն . և ստո-
րե գնոյն բան երկրորդելով իմաստասիրին՝ գնէ համագոյ-
նութի , ք համեութի , կ՞մ մի էութի . զոր և նշանակէ միասնա-
կանութն : Իսկ եթէ համարիցիմք 'ի հեղինակէն եղեալ ման-
չականութի , իմանալի է ը նախընթաց ծանօթութեն աչի ասել
փոխանակ հոգւոյ , և զապոլինարեանց չարայար միտան 'ի բաց
տանել , որք մի բնութի ասելին քնի՝ այնու զի փոխանակ մարդ-
կային հոգւոյ զհոգի անձութեն գնելին միաւորեալ ը մարմնոյն .
օրով վնէր 'ի քն միանձնականութի , ք միհոգութի :

(2) Լուսաւորիչն յագաթ . 'ի սալ . յերեան 156 :

(3) Ազգաբնակիչ , ը բառին նշանակէ անպարզաբար իմա-
նէ , կ՞մ զոր ոչ է հնար իմանալ կամ ըմբռնել պարագրելով ը
բարբն . և 'ի նախնեաց 'ի թարգմանութիս գնի փոխանակ
յուշանակ բառիս ἀπερίοτος , անհատմիտ , որ զոյն նշանակէ :

(4) 'ի թուովն առ փոքստոկիս . որ կայ ապագրեալ յս . և
լս . 'ի հաւաքմանս ժողովոց հատ . ք . 1250 . հանգրեմ ծա-
նօթութեամբ լուգովիկսի մաւրաւորի : Իսկ զերեւալ հատ

bis ei naturam ; carnem verò ex hominibus asserendo , cujus dicis eum habere naturam , nisi hominum ? Sed , ut mihi videor , neque carnem vultis Christi dicere , nam si carnem verè habere Christum confessi fueritis , eamque ex hominibus et humanam , eandem etiam naturam dicere humanam non sanè in scrupulum verteretis . Quoniam idem est Christum Carnem habere humanam , ac humanam naturam ; cum Christus præter unionem non dicatur Jesus Christus , sed Verbum Divinum . Sicut S. Basilius dicit : „ Si quis carnem dixerit esse ipsam Verbi naturam , et Verbum naturam carnis , impietatis plena hujusmodi dicta sunt ” .

10. Si autem unum et eundem Christum ex duabus confiteris dicendum esse naturis , Divina scilicet et humana , quare abhorres ægreque fers , et portentosa atque blasphema constructione verborum piorum deturbas aures ? Dicis enim : „ Quæ ex Patre existens anima erat , eadem animata (fuit) ex Sancta Virgine ; et quæ ex Patre natura erat , eadem innata fuit in utero Virginis . ” Verum Deo gratias , qui revelat profunda tenebrarum , et producit in lucem umbras mortis . ⁽¹⁾ Quamvis enim multum studuisti per cæci cujusdam vestigii vias operire atque occultare coactas in te biles amaras , nunc demum Divinæ coactus providentiæ nutu , evomuisti . Quæso itaque , quomodo animata ⁽¹⁾ fuit in Virgine anima Filii ? Num deposita sua existentia in altera est in-

(1) Job. XII. 22.

(2) Hoc dictum adversarii toties castigatum a Philosopho nov-

զմարմինն առնելի առ անեցն ան միաւորութեա՞ն
 անձային և երկրպագեալ, ևս երկախումբն իբրև
 մի անառնելի անձ, երանեալ եղիցի: || Եւ երկո
 սին հաւասարապէս ունի երանութեա բան, ⁽¹⁾
 երկախումբ խոստովանեալ ըստ բնութեց, և մի
 ըստ միաւորութեան: || Ի վմին ասելով՝ զբնու
 թեանցն իոցանել կամակորեցոյք զաղբէրս, և
 մի՞ յասելոյ անտի զերկախումբն՝ պատառել կա
 մելով զմիաւորութեն պատմութեան. ոչլ բարե
 պաշտաբար առ երկոսինն դալ գիտացեալ, միու
 թիւն ճանաչել զբնութիւն, և ի բնութեց անտի
 ելանել առ միաւորութիւն: || Եւ հաշալին ասե
 յովհան կոստանդինուպոլսի. ⁽²⁾ * || Ի թութի խառ
 տովանիմ, և ոչ քայքայումն ինչ և լուծումն պոք

ուածն յիմաստասիրէն նորոգ թարգմանութեամբ ի յունակա
 նէն դնեմք աստ յառաւել պարզութի, որ է այսպէս. * Որ
 ,, անձային ան զմարմինն զմիաւորութեն ընդ անեղին այ, և
 ,, երկրպագէ ըստ համերկաբանելութեան՝ իբրև միոյ անեղին այ,
 ,, երանելի եղիցի: || վերջին հատումն պարզն այսպէս. Եւ
 երկրպագէ քի իբրև միոյ անձին անձայնոյ՝ յորում երկաբան
 չիւր բնութիւնը դնի միաւորեալ: Չյունական ձայնն ասի՝ ո՞
 սապարար, ասի՝ ո՞ սինափօթեմ, բառական՝ թարգմանե
 լաք ըստ հանրապետութեան: Տէս և զյետագայ ծանօթութիւն:

(1) Երեւի ասանսոր ողջմտութի իմաստասիրին զոյգ չ վաշ
 դապեալն իւրոյ թէոգորոսի. զի որպէս նա յուղիղ միտս վա
 ղէ զգծուարայուր բառք երկախումբ, ի կիր արեւեալ յաղաւաղ
 թարգմանութեն տումարին լեռնի՝ փոխանակ ձայնին տալարո
 տրա սինափօթեմ (զորմէ ասն ի ծանօթութեա տումարին եր.
 16. և 17.) սոյնպէս և իմաստասիրն յուղիղ միտս յառաջ բե
 րեալ զայն ի թիւթոյն յուլիոսի՝ գեղեցիկ եղբակացուցանէ.
 * Երկախումբ խոստովանեալ ըստ բնութեց, և մի ըստ միա
 վորութե || ևն:

(2) Իբրէի զվկայութեա յոսկերերանէ և անանուն հեղինակն
 Զորմէ որ ընդդէմ բաժանողաց առ մուշեղ բազմատունի ի
 Զաղբէրին, յասելն. * Գրէ և ոսկերերանն կոչեցեալ եկե
 ան զեցւոյ. || Ի շփոթեացոյք ասէ, և մի անըպետ ի մէջ
 ,, արեւոյք. զի զի միութի խոստովանիմ և ոչ քայքայութիւն
 ,, ինչ և կամ լուծումն այս բնութե յայն, կամ այն յայս.
 ,, ոչլ փայցեալ ասեմ, և մի բեալ: || Չանդին ուստի առեալ ի
 վկայութիւն ոչ կարացաք գտանել ի յն. և ի լա. գործս ու
 կեոք. որպէս և այլ վկայութեց ինչ բերեաց յիմաստասիրին
 զբոց չիշեմք ինչ ի ծանօթութեա:

venta existentia, ut Pandorus dicit; an permanens in sua, phantasticam tantummodo figuram superindutus est, oculo tenus figurateque tantum ostentans nostram ex Virgine? Sicut Eutyches secundus stultè profert, dicens: „Confiteor Verbum Divinum in utero Virginis formatum, impressumque ut effigies, et in hominis figuram factum; non tamen aliquid ex creata natura sibi admiscuit, quia immixta incompositaque est Divinitas. „Videsne, quomodo consonantes vobismetipsis invicem inventi fuistis in impietate? Tu dicis, Ex Patre anima Filii animata fuit in Virgine; Ille verò dicit, nihil admiscuit ex Virgine immixtæ suæ Divinitati.

11. Si autem nullam substantiam anima præditam ⁽¹⁾ nostram ex Virgine sumens univit sibi Verbum, qua ratione se ipsum Hominem et Filium Hominis nominavit? Quomodo etiam infans visus fascibus involutus fuit, lacteque nutritus, atque ad perfectionem tendere progressi ætatis,

stro, in Arm. nunc scribitur per verbum *հնաւորի*, quod est *innatum fuisse*, vel *insitum*; nunc *անհնաւորի*, *personatum fuisse*, vel *animatum*: Sensus autem est, quasi *existentiam habuisse*: quod ut æquivocum, ac magis absurdum iurè urget Auctor noster; maxime quod noluerit adversarius dicere *ex Virgine*, sed *in Virgine*; quamquam amanuensis identidem confundere videatur unum cum altero.

(1) Quod magis in lingua Arm. facile concipitur distinctio terminorum *հոյակապ*, *existentia*, et *անհոյակապ*, *substantia*; eo magis antiqui nostri passim unum pro altero accipiunt, ad imitationem ambigui vocis Græcæ, *οὐσία*, quæ tam substantiam vel essentiam, quàm existentiam significat. Hinc inferant studiosi lectores neminem posse integram sententiam Philosophi nostri assequi, nisi habuerit aliquam notitiam Hellenicæ litteraturæ; quæ imbutus fuit auctor, aequè peritissimus Græcæ linguæ, ac propriæ Armenæ.

բնութե յայն , կ'ախնր յայն . այլ միացեալ , մի լեալ ։ Եւրդ՝ մի լեալ , որպէս յառաջն ասացի , ի միաւորութեանն գոլ ասէ գերեւելին և զաներեւելին , և ոչ ի համագոյութե . զի որպէս արդեւք եղիցի՝ որք ոչն են ։

9. Բայց սակայն և զայն լեւմբ 'ի ձէնջ ասացեալ . * Ս'ի բնութի զնծայինն իսկ ասեմ , զոր 'ի հօրէ ունէր զիւր զիսկական բնութիւնն . զի ոչ ասի յարարածականացս որ բնութիւն . քանզի արարչականն ասի միայն բնութիւն . իսկ զմարմինն՝ մարմին քօի ասեմ , և ոչ բնութիւն քօի ։ Փախչին ⁽¹⁾ 'ի բնութեդ անուանէ , ընդ նմին և յերկուցդ ասելոյ . և ոչ գիտես թէ մարմին ասելով յերկոսին 'ի ներքս ըմբռնիս յորոց փախչիսդ ։ Եւրդ զնոյնս՝ որովք բարեպաշտելի կարծես , հաւառակ ընդդէմ քեզ եղից ։ Օ մարմինն՝ մարմին բանին ասելով , և զբանն ասացէ՛լ մարմին ունեւ , զի՛նչ այլ ինչ թուիցիս ասել , եթէ ոչ կրկին ։ Եւ դարձեալ զբանն 'ի հօրէ ասելով , զհօրն տացես նմա զբնութի . իսկ զմարմինն 'ի մարդկանէ ասելով՝ զոյր ունեւ ասես նմա բնութի , եթէ ոչ զմարդկան ։ Բայց կարծեմ թէ կամիք և ոչ մարմին քօի ասել . զի թէ զմարմինն ճշմարտութե՛լ խոստովանէիք ունեւ քօի , և զայն 'ի մարդկանէ և մարդկային , զնոյն և բնութիւն մարդկային ոչ արդեւք խղճէիք ասել ։ Բանզի նոյն է մարմին մարդկային ունեւ քօի , և բնութիւն մարդկային . և զի քո առանց միաւորութեն ոչ ասի քո յո , այլ նա՛մ՝ բան ։ Որպէս սք'ն բասիղիոս ասէ . * Օ ի թէ ասիցի , որ զմարմինն բնութի բանին , և զբանն բնութի մարմնոյն , ամպարչտութե՛լ լի է այսպէս ասացեալքն ։

(1) Այս տեղի է պանծալի , զոր բառ առ բառ օրինակեալ բերէ 'ի վկայութի գրիգոր կաթողիկոս 'ի թուղթն առ տոռաեորդին , ուղ յեղեցաք 'ի յառաջաբանուէ դործոյս , 'ի վկայութիս նախնեացն ։

juxta Magni Athanasii orthodoxam professionem ? „ Quantum ipse jussit , dixit , naturæ opera perficiens , sibi conciliavit , quantum voluit ; hoc est , nativitatem ex muliere , progressum ætatis , annorum denumerationem , laborem , sitim , famem , somnum , moerorem , mortem et resurrectionem .” Hæc omnia a Christo facta ; similitudinesne ac phantasmata putantur tibi esse , an veritas ? Si veritas , ut reipsa est , quoniam impossibile est veracem Deum aliqua mendacitate simulari in factis suis , quomodo audes dicere invisibilem et incorporalem Filii personam in figura corporis subsistere in utero Virginis , nisi perfectam nostram naturam ex muliere assumens , secum univertit Verbum Divinum a Patre missum ?

12. „ Si ita dicimus , inquiunt , dicamus oportet et duas personas , duasque naturas ”. Iterum effugiens inanem metum , in majus incidis malum . Si ex duobus secundum naturam non vis dicere unum , pessime quidem secundum naturam inveneris unam dixisse naturam ; sed incorporalis natura Verbi Divini corporalem accipiens ex Virgine naturam , secum univit ; quod est secundum naturam ex duobus , Divina videlicet natura humanaque ; secundum verò unionem una . Nisi enim hisce duobus pulcherrimis fidei pedibus directius te ad veritatem firmum reddideris , cuiusvis uni istorum inhæreas , claudicabis in confessione veritatis ; sed rectus (eris) duobus observatis relate ad utramque (naturam) , quoadque unionem unum perfectum , unam personam , atque unicum Dei Filium , confitendo ; sicut S. Ba-

10. Իսկ եթէ զմի և զնոյն քն յերկուց խոստովանեսցիս ասել բնութեանց, այսինքն անձային և մազդէկային, ընդէր զարհուրիս և զայրանաս, և պլանդակ և հայհոյիչ շարադրութեք զգարեպաշտայ պգտորես զլսելիս: Վանգի ասես, որ 'ի հօրէ գոյացեալ անձնն էր, նոյն անձնաւորեալ 'ի յա կուսէն ⁽¹⁾. և որ 'ի հօրէ բնութին էր, նոյն բնաւորեալ եղև յարգանդի կուսին: Եւ սակայն գոհութիւնն այ, ⁽²⁾ որ յայտնէ զխորս խաւարի, և հանէ 'ի լոյս զստուերս մահո. զի թէպէտ և շատ ջանացար կուրաշաւից իմն արա: հետիւք ծածկել և թագուցանել զհաւաքեալ 'ի քեզ զդառնուէ մաղձ, այժմ յանձնոյն բռնա: գտտեալ յակնարկուէ տեսչութեն 'ի վեր բղխեցեր: Եւ 'ի զիս զանձնաւորեցաւ 'ի կուսին անձն որդւոյ. թողլով զիւր գոյութին՝ յայլում գըտաւ գոյութե, որպէս պանդորոսն ասէ. եթէ յիւրումն մնալով՝ գերեւութական միայն զձեն զինքեամբ արկաւ, առաջօք և ձեռով և եթ ցուցեալ զմերն 'ի կուսէ, որպէս եւտիքէսն ⁽³⁾ երկրորդ յիմարնբար բարբառի՝ ասելով. * Երեստովանիմ զբանն անձ յարգանդի կուսին կերպացեալ տպաււորեալ 'ի պատկեր և 'ի ձե մարդոյ եղեալ, այլ ոչ եթէ յարարածական բնութեն ինչ յինքն խառնեաց. քան զի անխառն է անձութին և անյօդ: Տեսանէս, որպէս համաձայնք առ միմեանս գտաւ նիք յամպարշտելի. գու ասես, 'ի հօրէ անձնն որդւոյ անձնաւորեցաւ 'ի կուսին. և նա ասէ, ոչ ինչ խառնեաց 'ի կուսէն յանխառն անձութին:

11. Եւ եթէ ոչ գոյութի ինչ անձնաւոր ⁽⁴⁾ զգ

(1) Որպէս Թուրք՝ պարտ է լինել 'ի մէ Իսլամի. զի այս է բան հակառակորդին, որ ոչ ասէր 'ի Իսլամն, այլ 'ի Իսլամի. ուն տեսնի 'ի Թիւ 4. և յայլոց բանից իմաստասիրին:

(2) Զոմբ. ԺԲ. 22:

(3) Տես զճանտութիւնն ի Թուհաւարով 6:

(4) Իսլամի ինչ անձնաւոր. քի գոյացուի կամ էսպի հոգիաւոր:

silius dicit: „Duarum substantiarum perfectarum unitio”. (1)

13. Cui tu ex diametro oppositus scripsisti in tuis tractatibus, dicens: „Quæ ex Patre natura est, eadem innata fuit ex Sancta Virgine.” Quum ex Patre natura esset, quæ alia natura formaretur in utero Virginis? Attende, in quot pessimarum blasphemiarum gurgites demergeris hæc ita asserens. SS. Patres Niceæ congregati dixerunt consubstantialem (2) Patri propter nostram salutem natum atque incarnatum fuisse ex Maria Sancta Virgine per Spiritum Sanctum; ac deinceps serie ducta dinumerant perfectionem nostræ naturæ, Animam; Corpus, et Mentem; in eademque carne ad coelos ascensum, atque eadem carne venturum dixerunt. (3) Tu autem dicis naturam, quæ ex Patre erat, innatam fuisse in utero Virginis, ideoque unam esse dicendam. Si utero Virginis innata fuit, ergo non fuit ex Patre innata. Item, si ex utero Virginis initium duxit ut esset una natura cum Patre, ergo antequam humiliatus es,

(1) Hic finem sortitur fragmentum pretiosum a Gregorio Dega citatum, cujus memoriam fecimus alibi, et in Præfat. Verum præsens locus S. Basilii ex Dialogo cum Apollinario desumptus, et non semel in libris Armenis replicatus, in nonnullis Codicibus Græcis adscribitur S. Athanasio, ut videri potest inter Opera ejus spuria. edit. Patavii. Tom. II. pag. 558. Quod critici quidam Theodoro adscribendum esse putarunt, alii Maximo; sed fortior erit auctoritas Philosophi nostri.

(2) In textu habetur *eandem naturam*, ubi subintelligitur *habentem*, sic, *habentem eandem naturam*; quod respondet Latine voci *Consubstantialis*, et Græcæ *ὁμοούσιος*.

(3) Symbolum in Ecclesia Armena usitatum, idem est ac Nicænum, nonnullis tantum additamentis necessariis contra omnes hæreses antiquas exornatum ab ipso S. Gregorio Illuminatore, aut vicinis ejus Successoribus, ut satis notant Scriptores Armeni.

մերս 'ի կուսէ ընդ ինքեան միաւորեաց բանն , զի
 անդ ինքն զինքն մարդ և որդի մարդոյ անուա-
 նեաց : () իմրդ և տղայ երևեալ խանձարրապա-
 տեցաւ , և կաթնաբոյժ եղանիւր , և առ կատա-
 րելութի 'ի վեր ընթանայր աճմամբ հասակի , ի
 մեծին աթմասի ուղղափառ դաւանունն . * || Ը-
 քան ինքն ասէ հրամայեաց՝ զընութեն կատարե-
 լով ինքն ընկալաւ , որքան կամեցաւ . այս է .
 ծննդեան 'ի կնոջէ , աճման հասակի , ամաց թը-
 ուոյ , աշխատութեան , ծարաւոյ և քաղցոյ , և
 քնոյ , և տրտմութեան , և մահու և յարութի :
 Լ՝յսոքիկ ամենեքին՝ նմանութիւնք և երևոյթ
 թուիցին քեզ եղեալքն 'ի քօէ , թէ չճմարտուի :
 Լ՝պա եթէ չճմարտութի , որպէս և է իսկ . քան
 զի անհնար է անսուտն նյստութի իւրք կեղծա-
 ւորել 'ի գործս իւր . զիմրդ իշխես ասել զան-
 երևոյթ և զանմարմին անձն որդւոյ մարմնաձեա-
 պէս անձնանալ յարդանդի կուսին . եթէ ոչ զկա-
 տարեալ մեր բնութիս 'ի կնոջէ ինքն ընկալեալ
 ինքեան միաւորեաց բանն նձ առաքել 'ի հօրէ :
 12. Եթէ այդպէս ասեմք՝ ասեն , երկուս լի-
 նիմք ասացեալ զէմն , և երկուս բնութիս : Վար-
 ձեալ փախչելով 'ի սնտոի երկիւղէ՝ 'ի մեծագոյնն
 անկանիս չար : Եթէ յերկուց ըստ բնուն ոչ կա-
 միս ասել զմինն , կարիցոյժ չարաչար ըստ բնուն
 զմին , գտանիս ասացեալ բնութի : Լ՝յլ անմարմին

զի աչի գնի փոխանակ հօգոյ : Եւ թէպէտ որոշին առ մեզ
 ձայնս եւթի և գոյութի , միոյն զգինչէն նշանակելով , և միւսոյն
 զգոյն , բայց երբեմն փոխանակ միմեանց ևս վարին ըն նմանու-
 թեան յունականին յօգ ութիս : Լ՝յսպէս Լուսաւորիցն (Յն
 ձախապնժ . գլ . Թ . եր . 3 .) գոյութի ասէ փօրէ կուտէ և գո-
 լոյ . * Մի է բնութի և գոյութի ամենայն երրորդութեն . և
 իւր է ինքնութեն և յերմէ գոյութի : || Եւ անդրադարձեալ
 կուտէ փոխանակ գոյութի կի՞ գոլոյ գնէ Ընորհայրն 'ի ն
 Թուգթ առ մտնուէլ կայսր ասելով . * Ոչ ոմն և ոմն այսո-
 յ քեզ , այլ մի կուտէ և մի անձնաւորութի 'ի յերկուց բնու-
 թեց 'ի մի քօ միացելոց անշփոթելի և անբաժանելի միաւո-
 ռութեամբ " :

set in uterum Virginis, alienus fuit a natura Patris. Quod ita garriendo, Arianus te declaras pessimæ doctrinæ concordem esse.

14. Iterum, unam esse Naturam equidem dicis contra duas Naturas asserentes; qui autem duas dicit Naturas, Divinam dicit atque Humanam; ⁽¹⁾ tu utram earum asseris, cum dicis unam, aut quo sensu? Sic profectò delira cogitatione nugaris, et nescis invenire semitas Dei faciles; ⁽²⁾ quia Verbum divinum substantiam ⁽³⁾ simul ac naturam humanam accipiens ex immaculato Virginis utero, propriæ ineffabiliter univit substantiæ ac naturæ; non autem prius existentem. „Carnis existentiam enim in unione Verbi novi” dixit unus Sanctorum. Atque hoc

(1) Similia repetit S. Nierses Lampronensis in Oratione Synodali, dicens: „Unum Christum. (ipsi Græci) ex duabus novero naturis, eo quod sit Deus et Homo; neque hacce notione dividunt ineffabilem mixtionem... Uni itaque Christo, cui nos Divinitatem attribuimus, illi naturæ vocem superaddentes, essentialitæ constantiam declarant; et cui nos Humanitatem, illi rursus per additionem nominis naturæ, essentialiam hominis verificant; simulatque unitatem æquè nobiscum integram conservant; ita ut iuxta accuratam observationem, sine acceptione personarum, nulla sit inter nos materia litigationis; cum idem sit Deum et Hominem profiteri Christum, ac Duas Naturas”. Eadem confessus erat B. Germanus Græcorum Patriarcha quasi cœvus Philosopho nostro in Epist. ad Armenos: „Duas confitentes naturas supra Unigenitum Filium Dei, Dominum nostrum et Salvatorem Jesum Christum, postquam omnino assimilatus nobis fuerit præter peccatum, non aliud quicquam dicimus vel intelligimus, nisi eum qui Deus erat consubstantialis Patri, Hominem factum fuisse veraciter consubstantialem hominibus”.

(2) Prov. XI. 20.

(3) Sicut notavimus sub numero (10) hic quoque Arm. textus habet *դիւնութի* pro *դիւանութի*, eandem vocem replicans de Humana ac Divina Christi substantia; nisi quis velit humanam quoque existentiam exhibere Christo ad sensum subtilis Doctoris; quod tamen non patitur Angelicus Doctor, quem magis sequitur etiam Ecclesia Armena cum sequentibus verbis Philosophi.

բնութիւնն անհրաժեշտ է զմարմնական բնութիւնի կուսէն ընկալեալ, ընդ ինքեան միաւորեաց. որ է ըստ բնութեան յերկունց՝ անձային և մարդկային. իսկ ըստ միաւորութեան մի՝ (1) ի բնութեան այս երկուք գեղեցկագոյն հաւատոյ ոտիւք առ ճշմարտութիւն ի վեր կանգնեալ ոչ հաստատիս, առ որ և յենուցունս առ մինն ի նոցանէ՝ կաղ գտանիս առ խոստովանութիւն ճշմարտութեան. այլ կատարեալ՝ (2) ըստ երկաքանչիւրոցն դիտելով զերկունսն, ըստ միաւորութեան մի կատարել, մի դէմ, և մի որդի նոյ խոստովանելով. որպէս Ծառ բասիլիոս ասէ (3). Այդունց գոյացութեց կատարեցելոյ միաւորութիւն 13. Առ որ դու հակառակաբար ինչեմ յարուցեալ՝ գրեցեր ի քում շարագրածութիւն անդ, և ասես. որ ի հօրէ բնութիւն է՝ նոյն բնաւորել է ի Ծառ (3) կուսէն : Այնչ՝ ի հօրէ բնութիւն էր,

(1) Թութիւն անգոյս տայ պատճառս զայս ինչ իմանալ զինք բառիդ կարեալ, այնչս. Կաղ գտանիս առ խոստովանութիւն ճշմարտութեան. այլ կատարեալ գտանիցիս թ երկաքանչիւրոցն բնութեց դիտելով զերկունսն են :

(2) Չայս վկայութի բերեն և վարդապետք հայոց առ իսա չիք կամոյիկաւ ի Թութիւն առ մետրապօլիտն սեբաստիոյ, առ ասողից. Գ. 21. որպէս և ի Ժողովական Թութիւն գրե. գործի կամոյիկոսի առ մանուէլ կայսրն, հանդերձ յաւելուածով (տպ. ի սանկարեգրապուրի ընդ Թոյոց շնորհաւորին յեր. 164) այսպէս. * Որպէս և մեծն բասիլիոս՝ ընդդէմ ,, ապօղինարի՝ որ զմարդկային հոգի արտաքս հանէր ի ննէ, ,, և երեսնամար ասէր զնա ի մարմնաւորութիւն, այսպէս ա ,, սէ, երկուց գոյացութեց կատարելոց միաւորութիւն : Եւ զի ,, զգոյութի անջիւղած պահեաց՝ յորժամ եհարց ապօղինար զն ,, քնի, Թէ միտս մարդկային ունէր՝ կարէր և մեղանել, պա ,, աստիանէ՝ Ծառ, Թէ ոչ էր միացեալ ի անուէն միայն՝ այս. ,, Չայս որոմամբստութիւն ընդ ապօղինարի՝ որ ի գիրս հայոց ըն ծայի մեծին բարդի, ի յուսական մատենան ինչ ընծայի ա թանասի, որպէս և տպագրեալ իսկ է ի յն. և ի լտ. գործս աթանասի (տպ. փատուայու հատ. Գ. եր. 558) ընդ անհա բազմոս : Ումնք ի քննչաց ընծային զնոյն և մարտիրոսի վը կայի որ ի է գորու. բայց հին Թարգմանութիւն հայերէն ու նախնայութեան զմարտին սոցա : Այլք ընծային զնոյն Թէո գորեանսի : Գորոց չէ անգոյս քննել զբանս :

(3) ի Ծառ ասէ. այսպէս յորինակին. բայց որպէս Թութի

pactō dicitur una persona, unaque natura Verbi Incarnati. Non per se dicitur una natura ac personalitas ⁽¹⁾; hoc enim ab ipso Patre sine tempore in se habebat Verbum Divinum, sed juxta ineffabilem ex Virgine dispensationem. Sicut S. Basilius dixit: ⁽²⁾ „Nata ex Maria essentia, quæ erat ex illius natura, non erat Deus naturaliter, sed per unionem dispensationis; nam Verbum quod ex natura Patris erat Deus, ex natura Mariæ accepit formam Servi, et factus est fructus ventris ejus. „ Hæc ille. Ergo non natura Divina innata fuit in utero Virginis, ut tu hallucinaris, sed Verbum Divinum, quod erat ex Patre, humana indutum est natura ex muliere. Sicut etiam Magnus dicit Athanasius: „ Quoniam natura humanitatis nostræ erat illa, quæ nascitura erat (ex Virgine), ideo etiam passioni subjectam designat eam”. Sic ille Pater ⁽³⁾.

15. Sed tu, si concedis Verbum, quod erat ex Patre, Hominem revera ex hominibus factum, cur metuis humanam in Christo profiteri naturam? atque titubas in dictis tuis, et ab una ad alteram saltu transfereris frivolum cogi-

(1) Vox Arm. *ἰσχυρὰ*, quæ sonat Personalitas, hypostasis, proprietas, notio, etc. Huc refertur illud S. Gr. Nazianzen. Serm. XXXIX. „Quantum ad proprietates, sive hypostases, si cui hoc verbum magis arridet, sive personas, neque enim de vocabulis dissidebimus, quamdiu syllabæ ad eandem sententiam ferentur”.

(2) Locus est citatus ex præmemorato Dialogo; consulas velim Aetnot. (1) sub numero 12.

(3) Haud pauciora testimoniorum S. Athanasii a nostro auctore citata videntur esse ex serie librorum ejus non adhuc in lucem editorum.

զի՞նչ այլ ինչ բնութի յարգանդի կուսին գոյա-
նայր : Օ մտաւ ած , յորքանեաց չարաչար հայ-
հոյութեանց պտոյտս ընկզմիս՝ զայդ այդպէս ա-
սելովք : Սէ հարքն 'ի նիկիա ժողովեալքն ասա-
ցին՝ զնոյն բնութի հօր վ'ն մերոյ փրկութե ծնաւ
մարդացեալ 'ի մարիամայ սէյ կուսէն հոգւով
սէյ (1) . և ապա 'ի շա՛ր արկեալ թուեն զկատա-
րելութի բնութե սմերոյ . հոգի՛ , մարմին , և
միտս . և նովին մարմնով համբարձեալ յերկինս .
և նովին մարմնով զարո՛ց է ասացին : Իսկ դու ա-
սես . որ 'ի հօրէ բնութիւնն՝ բնաւորեցաւ յար-
գանդի կուսին . և յազազս այնր ապի մի բնութի :
Եթէ յարգանդի կուսին բնաւորեցաւ , ապա 'ի
հօրէ ոչ էր բնաւորեալ : Երբձեալ թէ յարգան-
դէ կուսին սկիզբն էառ լինել մի բնութի ընդ հօր ,
ապա նախ քան զխոնարհելն յանգանդ կուսին՝
օտա՛ր գոյր բնութեանն հօր : Եւ զայդ այդպէս
ղաւղակատելովք՝ արիոսի՛ եղեալ գտանիս չարաւ
պաշտութեն զուգաձայն :

14. Երբձեալ՝ զմի բնութիդ ապաքէն լիզէմ
երկուց բնութիս ասողացն ասես գու . և որ եր-

պարտ է լինել 'ի Եփ Խոսիս , զոր և կշտմբէ իմաստասերն 'ի
բազում տեղիս :

(1) Յանուն նիկիական ժողովոյ բերէ զլուսաւորչան հան-
գանակն մեր՝ իրաւամբք . իբր զի նիկիականն է հիմն հանգա-
նակին մերոյ , որպէս և այլ հանգանակաց . յորոյ վերայ եղին
'ի սէյ լուսաւորչն և 'ի հեռեողաց նր այլ և այլ բացատրու-
թեք՝ յորոց կարգի է և հասուածք առաջիկայ : Եւ ոչ անսո-
վոր ինչ է՝ հայրապետաց նիկիոյ ժողովոյն ընծայել զայսպիսի
բացատրութիս . զի զի թ մտաց նց գողով , փակին 'ի նց ասա-
ցեալսն . ոպ և բացատրութիւն՝ 'ի մարիայ սէյ Խոսիս հոգւով սէյ
համարի բան նիկիոյ ժողովոյն , թէպէտ և իրեն՝ ժողովն կու-
տանդնուպօղոյ յարագրեաց 'ի հանգանակն . որ յայտնի տե-
սանի 'ի սահմանս երկոցունց ժողովոցս : Աք 'ի պարզել զչա-
րագրութի տեղւոյս՝ պիտոյ է զբառսն՝ վոյն բնութի իմանալ
Թարգմանութի յունականին օմոսիմ , և իբր բարդ անուն առ-
նուլ , քո նոյնաբնութի , որ է ասել՝ համարուն նմա համադո-
ուստի պարզի . Սէ հարքն ժողովեալք 'ի նիկիա՝ ասացին զբ-
նութեակիցն հօր՝ թէ վն մերոյ փրկութե ծնաւ ևն :

tationem. Timesne duas dicere naturas? majoris est timoris, nisi rectè etiam unam dicas naturam Christi. Si verò æquè religiosèque utrumque audis, nihil obstat, quod, cum unam dicis, memineris illius quoque ex Duabus; et rursus non oblitus duarum, unam etiam confitearis. Quoniam SS. Patres quoque in orthodoxa fundati fide, per securam insuspectamque prudentiam, ut arma inexpugnabilia, unum et alterum secum gerebant, prout rerum opportunitas postulabat, hoc vel illud moventes vibrantesque adversus inimicos veritatis. Contra eos, qui juxta Eutychem, aut Julianum malè sentientes *unam* dicebant, *duplici* prolatione argumentum sermonum suorum construebant; singula enim istorum vicissim ad orthodoxos adducunt sensus. (1)

(1) Utrumque dicendi modum Patrum apprimè confirmat in sensu catholico V. Concilium Æcumenicum, quod est Secundum Constantinop. anno 553. Ad asserentes *duas naturas* per divisionem dicit Anath. VII. „ Si quis in duabus naturis dicens, non ut in deitate et humanitate unum Dominum nostrum Jesum Christum cognosci confitetur, et per hoc significet differentiam naturarum... sed pro divisione per partem... vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus et compositus est: non interemptam propter unitatem, (unus enim ex utroque, et per unum utraque) sed in hoc numero utitur, ut separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, talis anathema sit”. Mansi. IX. 382. In eos autem qui *unam naturam* autumabant per identitatem, aut confusionem, sic invehitur. Anath. VIII. „ Si quis ex duabus naturis deitatis et humanitatis confitens unitatem factam esse, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quod ex divina natura et humana, unitione secundum subsistentiam facta, unus Christus effectus est, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conatur, talis anathema sit. Secundum subsistentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum esse, non confusionem aliquam naturarum in se invicem factam esse dicimus, sed magis perma-

կնւն ասէ բնութիւն , զածայիւնն ասէ . և զմարդ-
կայիւնն ⁽¹⁾ . դու զով որ 'ի նոցանէ ասես՝ զմիդ ա-
սելով , կամ ըստ որում յեղանակի : Եւ յայսպէս
շամբուշ խորհրդով բանդագուշիս , և ⁽²⁾ ոչ գի-
տես գտանել զշաւիզս նյ զգիւրիսն . զի բանն
ած՝ ⁽³⁾ գոյութիւն հանդերձ մարդկային բնութիւն
ընկալեալ յանարատ արգանդէ կուսին՝ ընդ ին-
քեան միաւորեաց անձնուպէս գոյութեան և
բնութե , ոչ յառաջագոյն գոյացեալն . քան զի
՝ (1) գոյութի մարմնոյն՝ միաւորութեամբ բանին
ծանեաց , ասաց ոմն 'ի սբօն . և այսպէս ասի մի
գէմ , և մի բնութիւն բանին մարմնացելոյ : Ոչ
ըստ ինքեան ասի մի բնութիւն և առանձնառո-
րութի ⁽⁴⁾ . քան զի զայս 'ի հօրէ իսկ անժամանաւ
կարար յինքեան բերել բանն ած . այլ ըստ ան-
ձնա տնօրէնութեն 'ի կուսին : Որպէս սբն բա-
սիլիոս ասէ ⁽⁵⁾ . * Նշեալն 'ի մարիամայ էութիւն

(1) Զայս բան իմաստասերին գեղեցիկ ընդլայնէ սբն ներ-
սէս լամբրոնացի յառնէ զյունաց՝ յառնեալ . 'ի ապ . յերես .
32 . * Զմի քն յերկուց ձանաչեն բնութեց . զի զի ած է և
,, մարդ , և ոչ թէ 'ի ձանաչելն՝ զանձնա խաւնու մ բաժա-
,, նեն . . . Եւրգ միայ քնի՝ որում մեք Թութ ասմբ , նոքա
,, բնութի 'ի վերայ յաւելեալ՝ զէութեն հաստատութի յոյս
,, առնեն . և որում մեք մարդկութի , նոքա գարձեալ յաւել-
,, ուածով բնութեն անուան՝ զէութի մարդոյն ստուգեն . և
,, զմիութի 'ի վերայ սոցին՝ հաւասար մեղ ամբողջ հաւասարն ,
,, լուծելով անպառ քնութե՝ առ այս ինչ մեղ նիւթ հակա-
,, ռակութե : || Ոչ այլապէս զկայէ և երանելին գերմանոս Դ
,, թութն առ հայս՝ յառնէ . * Երկուս բնութիւն խոստովանե-
,, լով 'ի վերայ միածնի որդւոյն նյ ան մերոյ և միւրչին յսի
,, քնի , յես ըստ ամբ նմանելոյ նր մեղ՝ առանց մեղաց , ոչ
,, այլ ինչ ասեմք կամ խմանմբ , ըսոյ միայն՝ զի ած գորով և
,, հօր համագոյ՝ մարդ եղև Զմարտապա մարդկան համագոյ : ||

(2) Աւակաց . Բ . 20 :

(3) Վասն ձայնիս Գրիգորի տէն 'ի վեր թիւ 11 . 'ի Ժան . 4 .
և յաւել զայն ևս , թէ գոյութի առ մարդկային բնութե ոչ
է ըստ մասց սիովտականաց , այլ է յայտարարութի իրարմն
և Զմարտա գոյաւորութե :

(4) Վն ձայնիցս՝ Բարի , և անխաւորաբի , կժ անմեղա-
տորաբի ասացաւ վերագոյնդ թիւ 7 . 8 . 'ի Ժան . 1 . 2 :

(5) 'ի վերայիւեալ արամաթոտութե . հատ . Բ . 461 : Թեն
'ի թիւ 12 . 'ի Ժան . 2 :

16. Ex fructu ipso arbor cognoscitur, ⁽¹⁾ ex-
que radice ipsa flos nominatur; si de flore qua-
ris, radicis nomine notabitur. Si nomen de me-
dio auferatur, auferatur verbum quoque, abla-
tio autem tam nominis quam verbi auferet in-
simul subjectum, de quo dicitur; sic necesse es-
set aut falsam, aut alienæ substantiæ dicere rem
ipsam. Quomodo autem Homo, Filiusque Ho-
minis est, et Primogenitus inter multos fratres,
atque omnino similis nobis præter peccatum ⁽²⁾?
Visne notitiā habere fructus? per hæc quatuor
infallibiliter assequeris rei peritiam: per, in-
quam, nomen radicis, visum coloris, olfactio-
nem odoris, et gustum saporis. Eodem modo
etiam ad Salvatoris Carnem volans elevaveris;
nomine formæ confessus eum hominem ⁽³⁾ Je-
sum Christum appellatum. Per visum: Palpate
me, et videte, quia spiritus carnem et ossa non

nente utraque hoc quod est... Æqualiter enim et eos qui per
partem dividunt vel incidunt, et eos qui confundunt divinæ di-
spensationis mysterium Christi, rejicit et anathematizat Dei Ec-
clesia. „Similiter habet Concil. Later. sub Martino I. anno Do-
mini 649. " V. Si quis audet dicere hominem deiferum esse Chri-
stum, et non magis Deum esse secundum veritatem, et unam
naturam filium Dei, hoc est, Deum Verbum, qui et factus est
caro (ὡς υἱὸν καὶ φύσιν καὶ θεὸν σαφὲς ὁ λόγος) et communicavit
nobis similiter sanguini et cerni, anathema sit ". Can. V. „Si
quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et secundum
veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod
incarnata dicitur nostra substantia perfecte in Christo Deo et in-
diminute, absque tantummodo peccato significata, condemnatus
sit ". Can. VI. „Si quis secundum sanctos patres non confite-
tur proprie et secundum veritatem ex duabus et in duabus na-
turalibus substantialiter unitis, inconfuse et indivise unum eundem-
que esse dominum et Deum Jesum Christum, condemnatus sit ".

(1) Luc. VI. 44.

(2) Rom. VIII. 29. Hebr. II. 17.

(3) I. Tim. II. 5.

'ի նորա բնութեն' ոչ էր ան բնաբար, այլ միառ-
բութիւն տնօրէնութեն . վր զի որ 'ի բնութիէ՛ հօր
էր անձ՝ բանն, 'ի բնութիէ՛ մարիամայ էառ զպատ-
կէր ծառայի, և պատուղ որովայնի նորա գտաւ ե-
ղեալ : ॥ Եւ զայս նա՛ : Եւ պառեմն' ոչ բնութի
անձային բնառորեցաւ յարգանդի կուսին, ոպ դու
գանդաչէս . այլ ան բան 'ի հօրէ՛ զմարդկային
զգեցաւ բնութի 'ի կնոջ : Եւ պէս և մեծն աթա-
նաս ասէ ⁽¹⁾ . * Եւ զի բնութի մարդկութեանս
էր՝ որ ծնանելոցն էր, վր այնորիկ և չարչարեալ
զնա նշանակէ : ॥ Եւ յայէս հայրն :

15. Եւ այլ դու թէ ասիցես՝ մարդ եղեալ ճշ-
մարտապէս 'ի մարդկանէ՝ զբանն որ 'ի հօրէ՛,
ընդէր զանգիտես զմարդկայինն 'ի քն դաւանել
բնութի . և աղամոզիս 'ի բանս քո, և յայլմէ առ-
այլ վազեալ անցանէս տարապարտ մտածութիւնս :
Եւ ինչիս յերկուց ասել բնութեց . երկիւղ մեծ
գոյ, եթէ ոչ ⁽²⁾ արժանապէս՝ և զմին ասել քո
բնութի : Եւ եթէ իրաւապէս և բարեպաշտա-
բար զերկոսին լսես, ոչ ինչ է արգել, զմին ասե-
լով յիշել և զառ 'ի յերկուցն . և դարձեալ ոչ
մոռանալով զերկուցն՝ խոստովանել և զմին : ⁽³⁾

(1) Զբազումս 'ի վկայութեց սքնն աթանասի՝ զորս բերե-
ծմատասերն, մարթ է համարել 'ի կարգէ պից գործոց զորս
հնութին կամ խաղառ եղծեաց, և կամ յանկեան ուրեք պահէ
'ի թագատեան . վր ոչ ունիմք որոշակի նշանակել զտեղիս վր
կայութեցն՝ ուստի առեալ եղեն :

(2) Այս է, եթէ ոչ արժանապէս (խորհիւ) և զմին ասել քո
բնութի :

(3) Զերկաբանիւր եղանակ ասացուածոց հարցն թ ուղաւ-
մառ մասց՝ վայելչապա արդարացոյց հինգերորդ ընդհանրական
ժողովն՝ որ է երկրորդն կոստանդնուպօլսի, յամին 553 : Աւ-
այնտիկ որք երկուս ասելին բնութիս 'ի քն բաժանմամբ, ասէ
յեթնորդ նորին . * Եթէ որ յերկուս բնութիս ասելով, ոչ
բեր յանուծեալ և 'ի մարդկութե զմի ար մեր յն քն ճանաչել
խոստովանեցի՝ առ 'ի նշանակել այսու գտարբերութի բնու-
թեցն այլ բաժանմամբ 'ի մասունս ... կի զթիւ բնութեցն
խոստովանելով 'ի մի ար մեր, ոչ մազք եւեթ իմանայ զբնութեցն
տարբերութի յորոց և բազմապ, անեղծ քնացեալ վր միտ-

habet, sicut me videtis habere. ⁽¹⁾ Per humanas passiones: In quo enim passus est ipse tentatus, potest tentatis quoque auxiliari ⁽²⁾. Per mortem ejus propter nos: Christus mortuus est propter nos secundum Scripturas ⁽³⁾.

17. Itaque si per unum non sapis, ad reliqua singillatim currens investigabis; tibi quæ persuadebunt corpus dominicum consubstantialia atque homogeneum dicere nostræ humanæ naturæ; sic enim confesso eo ex duabus naturis, notabis eum hominem simulatque Deum. Cum verò dicitur Unus secundum naturam, ut reipsa dicitis, absoluto nomine tantum notatur; tunc quomodo poteris dicere Hominem eum factum fuisse, mortuum, atque per suam mortem immortalitatis gratiam, fontis instar, nobis effudisse? Ea propter sine rubore SS. Patres duas in Christo exposuerunt naturas, Divinam inquam, et Humanam; dicentes: Duæ naturæ, quoniam Deus est, et Homo ⁽⁴⁾. Rursus: Simul convenerunt Naturæ ⁽⁵⁾. Item: Duas constanter habebat naturas Christus. Et rursus: Duplex est Christus, homo erat qui videbatur, Deus autem qui non videbatur ⁽⁶⁾. Et quæ alia hujusmodi ab aliis dicta. Neque duas dicentes, unam renuebant dicere, vel ex adverso Una confessa Duarum renitebantur adire confessionem; sed libere per has duplices orthodoxiæ faces illuminati splendebant; duas secundum naturam, et unam per

(1) Luc. XXIV. 39.

(2) Hebr. II. 18. (3) I. Cor. XV. 3.

(4) Gr. Naz. ad Cled. I. (5) Id. Serm. XXXI.

(6) Cyril. Jerosol. Cateches. IV.

Օր է հը հարքն՝ բարեփառութե՛ հիմնացել հաւատով, աներկեան և անտարակարծ խոհակա-նութե՛ վէ՛ն անվթարելի զերկոսին զսոսա լէ ինքեանս բարձեալ բերելին ըստ պիտոյիցն իրակութե . վսի մի որ ՚ի սոցանէ շարժեալ շողպուզանէին ընդդէմ թշնամեաց ճշմարտութեն : Եւ այնոսիկ՝ որք լը եւտիքեայ , և կամ յուղիանեայ չարապէս զմին իմացեալ ասեին , երկակի՛ ասաց-

Թէն . (Չն զի յերկաքանելւոցն , և միով երկաքանելւոն .) այլ վարե թուովս այսուիկ՝ իբր անջառարառ անել իւրաքանչիւր բնութե զենթակայութի , այնպիսին նշովեալ լիցի : ||

Իսկ առ այնոսիկ որք զմին ասել բնութի՛ իմանային նոյնութի կմ շփոթմամբ , ասէ յութեիդ . նշովսն . * Եթէ որ յերկուց բնութեց անուէ և մարդկուէ խոստովանելով եղել զմիւսին կմ զի բնութեայ բանին մարմնացեալ ասելով , ոչ այնպէս իմանայ՝ ոչ հարքն ուսուցին , թէ յանային բնութեն և ՚ի մարդկայնոյն լինելով միաւորութեն լը ենթակայուէ՝ եղև մի քն , այլ այնպիսի ձայն . նիւք զմի բնութի կմ գոյացութի անութե և մարմնոյն քնի՛ ՚ի ներքս մութանել հարի , այնպիսին նշովեալ լիցի : Վշ զի բնութե ենթակայութե ասելով զմիւսին բանն ան միացեալ լը՝ զի մարմնն , ոչ շփոթումն ինչ բնութեցն՝ ՚ի միմեանս լեալ ասեմք , այլ առաւել մնալով երկաքանելւոցն որ ինչ է Բանդի միանց և զորս ՚ի մարմնս բաժանեն կմ հատանեն , և զորս շփոթեն զնորհուրդ անային սնորէնութեն քնի՛ հերքէ և նշովէ եկեղեցին այ : || Կոյնաց զերկաքանելւոյ ասացուածս սից հարց հաստատէ ժողովն լատերանու առ Մարտինոսիւ Թ . յամին 649 . որ յարձանագրութեն . նշովք ե . ասէ . * Եթէ որ իրեւ մարդ անակիր ասել զքն , և ոչ յաւէտ Աջ լը ճշմարտութե , և մի բնութի զորդին այ , ք զբանն ան որ մարմնացաւ , և հազորդեցաւ նման մեզ արեան և մարմնոյ , նշովեալ լիցի : || Վամ բացայայտ ևս ՚ի կան . Է . * Եթէ որ լը սից հարց ոչ խոստովանի տիրապէս և լը ճշմարտութե զմի բնութե այ բանին ըզմարմնացեալ . իբր զի մարմնացեալ ասի մերս գոյացութի՛ կա տարեալ ՚ի քն ան , և անթերի , միայն առանց միլաց նշանակեալ , նշովեալ լիցի : || Իսկ առ ասացուած երկուց բնութեց բերէ զինի , կան . Զ . * Եթէ որ լը սից հարց ոչ խոստովանի տիրապէս և լը ճշմարտութե՛ յերկուց և յերկուս բնութիւնս գոյացաբար միաւորեալս , անշփոթ և անբաժան զմի և զոյն տք և ան քն . քն , նշովեալ լիցի : || Ահաւասիկ յայսոսիկ բանս ժողովոցն յերկաքանելւոյ ասացուածոյ անտի՛ Ի կմ էլիւ բնութի , ոչ եթէ ձայնքն մերժին , այլ մոլար իմաստքն միայն . և մեք իմորհրդով նշանակեցաք աստանօր , անսանել թէ ոչ ըստ մտաց ըհանրական ժողովոյն համաձայն ընթանայ և իմաստաւ սերն ՚ի բովանդակ կարգի բանիցն :

unionem prædicantes Christum ; quo demonstra-
batur tam Verbi Divini natura increata ex Pa-
tre, quàm carnis ejus substantia ex Virgine, et
creata . Sic enim proferunt: ⁽¹⁾ „ Non unifor-
mes dico Evangelistarum voces, neque ex ipso-
rum auctoritate dictas ; sed unus excellentiam
Divinitatis, alter descensum ad ima nostræ hu-
manitatis assignat ” . Et rursus : „ Passibilis car-
ne, et impassibilis Divinitate ” . ⁽²⁾ Et profectò is,
qui nunc impassibilem dixit eum Divinitate, ali-
bi exclamans declarat Deum passum . ⁽³⁾ Quomo-
do ergo hæc sunt intelligenda ? num secum pu-
gnat S. Doctor ? absit ! sed primum secundum
naturam ratiocinatur, secundum verò juxta ra-
tionem unionis . Nec cum secundum unionem
loquitur, negat communia ; neque rursus juxta
communia dicens aliquid, unitatem in duas di-
vidit unitates ; sed ad utrumque sincera volun-
tate pietatem colens accedit ; passibilem secun-
dum communem naturam, impassibilem confes-
sus in unione ; et impassibilem secundum sub-
stantiam, magis ac magis passibilem secundum
unionem . ⁽⁴⁾

18. Huic similiter cæteri quoque SS. Patres
suas declaraverunt confessiones . Quando secun-
dum naturam aliquid occorrebat proferre, expe-
ditè utrique (naturarum) communia memoriz

(1) Gr. Nyss. in Conc. Const. 1.

(2) Gr. Naz. ad Cled. 1. (3) Id. Serm. XXXVI.

(4) Similiter scribit B. Proculus in Serm. de Nativit. cui ini-
tium . „ Virgineum est præsens Festum ”, dicens . „ Qui per na-
turam suam impassibilis erat, per misericordiam suam magis ac
magis passibilis factus est. ”

ուածով զբանիցն իւրեանց յօրինելին զառաջարկութիւն . քանզի իւրաքանչիւր ոք սոքա՝ առ մի . մեանս բարեփառագունին առաջնորդեսցեն մըտաց :

16. 'Ի պտղոյն ⁽¹⁾ անտի ծառն ճանաչի . և յարմատոյ անտի ասի ծաղիկն : Հարցանեն զծաղիկէն , արմատոյն անուամբ նշանակեսցի . եթէ անունն 'ի միջոյ բարձցի , ապա և բանն . և շարաքարձումն անունն և բանի բարձցէ՝ ի նմին և զնա՝ զորմէ ասեոն . և հարկ է կամ ստուծե՝ և կամ այլոյ ասել . գոյացութիւն վերն : Եւ զհարդ մարդ , և որդի՝ մարդոյ , և ⁽²⁾ անդրանիկ 'ի մէջ եղբարց բազմաց . և ⁽³⁾ ամենայնիւ նման մեզ՝ բայ 'ի մեղաց : Եւ ամիս ծանօթանալ պտղոյն , չորիւք այսոքիւք անստերիւրօղ խորհրդով առ հմտութիւն իրին վերաձգեալ ածցիս . անուամբ արմատոյն , տեսութեամբ գունոյն , 'ի բուրմանէ՝ անտի հոտոյն , և համոյն ճաշակաւորութիւն . Ի ստնմին օրինակի և առ փրկչական մարմինն՝ վերաթեւել համբարձցիս . դաւանելով զնա տեսակին անուամբ՝ ⁽⁴⁾ մարդ յո քո ասելով : 'Ի տեսութեանէ՝ անտի . ⁽⁵⁾ շոշափեցէք զիս և տեսէք , զի ոգի մարմին և ոսկերս ոչ ունի , որպէս զիս տեսանէք՝ զի ունիմ : 'Ի մարդկային կրիցն . ⁽⁶⁾ որով ինքն չարչարեցաւ՝ զփորձ առեալ՝ կարօղ է և փորձանաւորացն օգնական ընել : 'Ի մահուանէ՝ նորա վասն մեր . ⁽⁷⁾ քո մեռաւ վասն մեր ըստ գրոց :

17. 'Եւ պառերեմն՝ թէ և միովն ոչ զգաստացար , առ այլնս մի ըստ միօջէ ընթացեալ հարցջիւր . և հաւանեցուսցեն զքեզ համագոյ և համաբուն աւել զտրուական մարմինն մարդկային բնուես . զի այսպէս յերկուց բնուեց խոստովանելով նշա

(1) Ղուկ . Է . 44 :

(2) Հաովմ . Ե . 29 : (3) Եբբ . Բ . 17 : (4) Ե . Տիմ . Բ . 5 :

(5) Ղուկ . Իբ . 39 : (6) Եբբ . Բ . 18 : (7) Ե . Կոր . ԺԷ . 3 :

mandabant; non ut unum Filium in duos dividerent Filios, aut in duas personas, sed solum ex quibus erant, indicantes notabant; dicente S. Basilio: ⁽¹⁾ „Defatigatus est in itinere facto, carne et nervis ob itinerationem plus æquo distentis; non succumbente labori Divinitate, sed corpore naturæ aptiora accidentia in se suscipiente”. Qui verò nunc secundum carnis naturam hæc ita pronuntiat, alias secundum unionem Verbo Divino hæc attribuit, dicens: „Ego sepulchrum carnis, et operimentum ipsius dico Verbi esse; non per naturam Divinitatis, sed per unionem dispensationis: similiter voces proprias, passionisque peculiares, mærorem et timorem Verbi Divini dico esse, non per naturam Divinitatis, sed per unionem dispensationis”. ⁽²⁾

19. Sic itaque per duplices istas orthodoxas semitas ad mysterium Incarnationis Verbi ascendere scientes SS. Patres, audebant et naturis condigna proferre verba, et unioni dispensationis convenientia; dicentes: ⁽³⁾ „Esurivit secundum carnem, sitivit, defatigatus est, dormivit; quo non Divinitati honorem detraxit umquam, sed ut carnis naturam verè declararet.” Item: ⁽⁴⁾ „Impassibile et immortale est Verbum, quod ex Deo Patre; quamobrem appropriavit sibi carnem passioni subjectam”. Et rursus: „Cum sua divi-

(1) Serm. de Gratiarum actione. Tom. II. p. 29.

(2) Eodem loco Basilii utitur etiam Magister Philosophi nostri Theodorus in Serm. Contra Mairacomensem.

(3) Textus est Severiani Gabaliensis, vel Euseb. Emisiani, in sequentibus fusiùs replicandus.

(4) Cyr. Alex. Apolog. X.

նորեւոյն զիս մարդ մեծաւորն և անձ : Իսկ
մին ըստ բնութե զիս ասացեալ՝ ոմ և արեքդ
իսկ : Բացարձակ անուամբն և եթ նշանակեալ լի
նի : զիսդ կարոցեն մարդ զիս եղեալ ասել
և մեռանել : և մահուամբն զանմահուեն ի մեզ
աղբիւրացուցանել զնոր : Լսորիկ աղագաւ
անպատկառացիցք ⁽¹⁾ Եւ հարցն երկուց բնութեց
քո ինծայնոյն և մարդկայնոյն լեալք : Ինուիք
երկու ասելով , մի զի անձ և մարդ ⁽²⁾ : և եթէ
Դ միասին եկին բնութիւն : և եթէ՝ Հաւաստի
զերկոսին ունէր զբնութիւնք : և եթէ՝ Լրկին
է քո . մարդ էք՝ որ երևէր , և ան էր՝ որ ոչն ե.
րևէր ⁽³⁾ : և որ այլ ինչ սգոյսիօք յայլոյն առա.
ցեալ եղեն : Եւ եթէ զերկուցն ասելով հրաժա.
րէին ասել զմին , և կամ եթէ զարին հակա.
ռակն՝ զմին խոտովանելով , յամառէին յերկուցն
գալ խոտովանութի . այլ համարձակաբար եր.
կոքումքս այսոքիւք բարեփառութե զամպարօք
փայլեալք պայծառանային , երկուս ըստ բնուե ,
և մի ըստ միաւորութե զքո քարոյելով : Ը ձեռն
որոյ յուցեալ լինէր նոյն բանի բնութի անեղանե.
լի , և ի հօրէ . իսկ մարմն յնորին գոյացութիւն ի
կուսէ , և արարածական , ասելով ⁽⁴⁾ Եւ զուգուպաւ

(1) Անպատկառացի ըստ ի կիր արեւնի աստ յիմաստասի
րէն ի վերայ հարց սից : Ի նշանակել զհամարձակ խոտովա.
նութե Եւ իսկ ի ճառն բնագէտ պաշտօնէանց՝ ի ջուլանել
զանամութե ի հերթիկոսաց :

(2) Գրեգոր Թեոփան ի Թղթա Եւ առ կղերմեոս . որ է Ժն.
ճառն Ը յն . և լո . սպ . և զլ : Թ . յառարան : Իսկ հեռեկաւ
հասուածն է նորին գրեգորի ի ճառն լո . Ը յն . և լո . սպ :
Կողմերոյ . յեր . 497 :

(3) Կերեղ եւնացի ի կոչ . ընծ , Դ . սպ . հայ . յեր . 64 :

(4) Աւարիկայ բանդ է գրեգորի նկատելոյ ի ճառն զոր խ
սեցաւ ի Ժողովի հիստանդնուպոլսի , այն է որ կայ հայե.
րին յառարան գրեգորի Թեոփանի գլ . Դ . և տպագրեալ է
ի Բ . հատ . յն . և լո . գործոց նկատելոյն : այլ առ իմաստ
բանիցս ի գէղ է . յարեւ զբանս գրեգորի կաթողիկոսի ի
Թուղթն Եւ առ արեւելեան վարդապետս : Եւ արդ հաւա.
,, տարմացաք (ասէ) ի սից արանց , եթէ ի բանս Թեոփանի

nitate univit naturam nostram, atque omnia juxta naturam humanitatis nostræ facit et perficit Unigenitus Dei Filius; sed secundum Divinitatis naturam inconcussus est, neque indigens, adimplens et perficiens omnes creaturas".

20. Sic itaque Beatissimi Patres unius Christi memoriam indiscriminatim faciunt, non ut dividerent unum Christum in duas personas, aut in duos Filios, quod absit; sed potiolem hinc constantiam veritati fidei conciliare volentes, unaque ut cacodoxorum sternerent phalanges, qui unam Christi naturam esse dicentes, verum illius negabant Incarnationis mysterium. Puta, ultimum Eutychem ⁽¹⁾, qui non consubstantialem Virgini esse Christi carnem effutiebat ore infernali; adeoque *unam* asserebat *naturam*. Primum Eutychem, qui de cœlo esse et increatam dicebat Christi Carnem, et ideo habere *unam naturam*. Valentinianum, et Manetem ⁽²⁾ qui phantasticam dixerunt esse Christi apparentiam, *unamque* illi asseruerunt *naturam*. Apollinarem, Sophronium ⁽³⁾, et Julianum, qui dimidiam, non verò perfectam nostram dixerunt Verbum accepisse naturam ex Virgine, et ideo habere *unam naturam*. Eunomium et Arium, qui dixerunt Verbum carni esse conjunctum, ut invisibilem creaturam cum visibili creatura; itaque *unam naturam*.

(1) De duplicibus Eutychemis videbis suprà Adnot.

(2) De his Valentiniaporum Manichæorumque erroribus vide fragmenta edita in Biblioth. Fabricii. Tom. V. pag. 284. 285.

(3) Sophronium istum incognitum ferè apud alios Scriptores, memorat etiam Photius in peculiari sua Epist. ad Zachariam Arm. Patriarcham.

տիւս ասեմ՝ զաւետարանացն ձայնս , և ոչ 'ի նո-
ցունց արժանաւորութենէ ասացեալս . այլ՝ ոմն
զաւարճրուի՝ անուէն , և ոմն առ նուաստութիւն
մարդկութեան զիջանելն նշանակեն : ॥ Եթէ՝ ⁽¹⁾
* Նարչարելի՝ մարմնով , և անչարչարելի՝ անու-
թէն : ॥ Եւ համայն տա՛ որ այժմ՝ անչարչարելի
ասաց անուէն , յայլում տեղեւոյ մակաձայնէ՝ ⁽²⁾
Լ՛ծ չարչարեալ : Լ՛րդ՝ որպէս զոտս իմաստգութ .
միթէ՝ մարտնչիցի՝ ինքն ընդ իւր վարդապետս .
քաւ լիցի . այլ զառաջինն իւրութե տրամաբա-
նէ , իսկ զերկրորդս՝ ըստ միաւորութեն բանի :
॥ Եւ որժամ ըստ միաւորութեն ասէ՝ ուրանայ ըզ-
հասարակականն , և ոչ դարձեալ իւր հասարակա-
կանացն ինչ ասացեալ բռն՝ զմիութին յերկուս
բաժանէ միութիւնս . այլ՝ յերկուսին անչարչարեա-
րոյական կամօք բարեպաշտելի՝ մերձենայ . զչար-
չարելին ըստ հասարակականին՝ անչարչարելի՝ 'ի
միաւորութեն խոստովանելով . և զանչարչարե-
լին իւր գոյացութե՝ բազմաչարչարելի՝ իւր միաւո-
րութեան ⁽³⁾ :

18. 'Իմանակի սմա և այլ՝ Եւ հարցն զիւրեանցն
տրձանացուցին խոստովանական բան : 'Յորժամ
իւր բնութե ինչ բարբառել հասանէր , համարձակա-
պէս զերկաքանչիւրցն յիշելն զհասարակականսն .

„ գոց անմիաբանութի ամենեկին ոչ գտանի , և ոչ հասակո-
տոր ինչ՝ և դարձ և կոչատ , այլ միաբան և միախորհուրդ 'ի
„ հոգւոյն մի խօսեցեալ՝ և շարայարեալ՝ և հիւանալ առ մի
„ մեփնս գեղեցիկ յարմարութի , երբեմն ըստ ժամու պիտոյիցն
„ ընդդէմ ներհակացն բաժանելով , և երբեմն ժողովելով . այլ
„ երբեմն տալով զնորաստեղծութեան մարմնոյն , և զբարձրա-
„ գոյնսն նշ : ॥ Եւ գիտցին 'ի բաժանելն յապկութիւն և կրեւ-
„ և ի խոսեցան 'ի միացուցանելն և 'ի ժողովելն : ॥

(1) Աճաբանն 'ի թուղթն տ . առ կղեգին :

(2) Երբն , 'ի ճառն լի՝ ըստ տղ . յն . և լի : յաւորոն ,
գլուխն :

(3) Եւսմն այսմ գրէ և երանելին պրոկղ 'ի ճառն ծննդ . որոյ
տիկոյնն է * կուսական է ասնս , ॥ յասելն * Բնութիւն անչարչա-
րելին՝ եղև գիտութիւն բազմաչարչարելի : ॥

21. Non procul ab istis censeo tuum quoque Unam Naturam dicendi modum; qui ob metum punitionis Incarnatum asseris esse Verbum Divinum, unde vero sit caro illius, id negas. Exempli gratia, qui thronum Regium in pretio habendum esse existimant, materiam verò unde Thronus ille decore constructus fuit, sicut quidpiam vile contemnentes rejiciunt; nescientes quod tunc honorata apparet res, quando de homogeneo suo dicatur; sin autem de eo dicatur, unde sumpta fuit, minime erit nota amplitudo gloriæ consecutæ. Adde, quod si non super illius essentiam advenerit magnitudo gloriæ, non dicitur glorificata; sed permutata; quoniam de diverso dicitur gloria, et glorificatio, non vero de eodem.

22. Itaque veni, et vel invitus confitere unum te esse prædictorum cacodoxorum; tunc noscemus, quod penitus sis misanthropus, negans Deo erga homines charitatem; cum ille assumpta sibi nostra natura eam honoravit, tu autem nolens id confiteri, pessumdas. Quid ergo amplius tecum fraterno more congregiemur, cui placet Ethnicè separari a nobis? quinimmo mandatum accepimus ⁽¹⁾ ut non calcemus vias Ethnicorum, neque in Samaritanorum civitates intremus. Si verò non es ex malis illis radicibus pejor pullulatus ramus, confitere nobiscum, immò cum universali Ecclesia Catholica, unum eundemque Christum Deum simulatque Hominem, ut innotescat indivisibilis et inconfusa unio Verbi Dei Incar-

(1) Matth. X. 5.

մէ առ 'ի բաժանել զմին որդի յերկուս որդիս ,
 և մ'յերկուս դէմս , այլ միայն յորոց էինն՝ աչ-
 գէդն չանակէին , ասելով սքին բարսդէ . ⁽¹⁾ * 11 աս
 Կակեաց յուղևորունն՝ մարմնոյն և ջղացն յու-
 զեզնացուն թէն յաւիտ ձգեցերոց . ոչ անուրիս
 աղիտառութիւն տաժանեալ , այլ մարմնոյն որ 'ի
 բնութեն յարմարագոյն էր՝ զպատահումն ընկա-
 լեալ . 12 որ այժմս ին մարմնոյն բնութե վայս
 այսպէս մակձայնէ , այլսւր ըստ միաւորութեն
 ան բանն ան զայսոսիկ վերաբերէ՝ ասելով ⁽²⁾ .
 * 13 զԹաղումն մարմնոյն և գգեստ ⁽³⁾ նորա ա-
 սեմ բանին . ոչ բնութիւն անուրիս , այլ միաւո-
 րութեանմէ տնօրէնութեն . սոյնպէս զձայնս զանձ-
 նականս , և զբարձարանս զանձնականս , զորտ-
 մութին և զգոփան , այլ բանին ասեմ , ոչ բնու-
 թիւն անուրիս , այլ միաւորութիւն տնօրէնութեն : 11

19. 14 այսպէս երկոքումիւք այսոքիւք ուզողա-
 յաշտութե շաւղօք առ խորհուրդ մարմնաւորուն
 բանին վերերթալ գիտացեալք որ հարքն՝ հա-
 մարձակէին և զբնութեանցն արժանաւոր բար-
 բառել բանս , և զմիաւորութեան տնօրէնութեն
 պատշաճադոյնս , ասելով . ⁽⁴⁾ * 15 զգցեան ըստ
 մարմնոյն , ծարանեցան , վաստակեաց , ննջեաց .

(1) 'ի ճառն գոհութե : Չայս վկայութի ընդարձակագոյն
 ևս բերէ ստորև թիւ 40 :

(2) Չոյն զայս բերէ և վարդապետն իմաստասիրին թէն
 դորոս՝ ընդգէմ մայրագոմեցոյն՝ փոքր մի այլոցք , յասեն .
 " յասկին յուղից գոլով հայր ճմարտասէր անձանց որ բար
 " սիրիս կապագոհացի , ոչ 'ի վտանգ ինչ ակամայեց ճառել ,
 " այլ գէր 'ի վերոյ դաւոյ իկեցոյն երթալ ապողինարի կտամ
 " բեր որ կիսամանութիւն դաւանէր զտնօրէնութիւն փրկա-
 " կան բանի . Իս զարջարանն ասէ՝ և զորոմութին , և զզո-
 " փան և որ ինչ միանգամ սոյն կցուրդ յաւատարմականն
 " կայ՝ այլ բանին ասեմ , և ոչ բնութեան անուրիս , այլ միա-
 " ւորութեանն : 11

(3) Յօրին՝ դատարկ տեղի թողեալ , 'ի լս՝ նշանակի 11 և
 գգեստ 11 :

(4) Այս բան է սկերիանոսի դաբաղացոյն , զոր յասելուա-
 ծով բերէ և 'ի ստորև թիւ 39 :

nati. Quare vis esse sicut aqua deorsum effusa, quæ nequit sursum redire? vel sicut grando a nubibus decisa, quæ facilius dissolvetur, quam possit iterum conjungi nubibus? Suscipe absque dolo scripta, et agnoscere acta a Salvatore perfecta. Fallacem reputa esse tuam concussam fallibilemque sententiam, minime verò Divinam Scripturam, quæ non fallit. Si Scriptura scandalizaris, operibus credito, nam probatio sermonis opera sunt, teste Domino ⁽¹⁾: „Saltem propter opera, ait, credite.”

23. Noli inter se conferre nimis ab invicem differentia: quoniam olim incorporaliter, et tantum figurata erat actio, nunc autem in carne, et cum veritate. ⁽²⁾ Gibum cepit in tempore Abrahæ, manducavit quoque cum discipulis suis; illic in incorporalitate, et hic in Incarnatione: unde patet illud assimilationem fuisse acti, hoc autem verum actum. Si opus operi velis adæquare, adæquentur etiam apparitiones, anterior illa, et hæc posterior. Hoc sequuntur nativitas, accretio, mors, sepultura, resurrectio, et ascensio; quæ ipse ut Caput expertus, tota ab Ecclesia sibi coaptata membra post se invitans vocat: secundum te verò omnes nostræ ad spes expectationes umbra sunt et phantasmata. Hinc itaque Manes et Marcion reviviscunt post tot annos, videntes te suam esse progeniem ⁽³⁾. „Deperdis, ait Prophetæ, loquentes mendacium”: si verbum deperdit, quanto magis opus inducit perditionem? ⁽⁴⁾

(1) Joan. X. 38. (2) Gen. XVII. 9.

(3) Paulus V. 7. (4) Jac. II. 22.

և այնու ոչ եթէ զնոսութիւն ինչ թշնամանեաց ,
այլ վա զմարտուն ընուծի ճմարտութիւն յայտ
առնելոյ : ॥ Եւ եթէ ⁽¹⁾ * Լ'նվիշտ և անմահ է
բանն որ յայ հօրէ . յաղագս այնր իւրացոյց իւր
մարմին որ վշտանալն կարէ : ॥ Եւ եթէ * Լ'նդ
իւրում նոսութիւն միացոյց զնոսութիւն մեր , և զնմ
ըստ ընուծե մարդկութեա մերոյ առնէ և կատա
րէ միածին որդին նյ . այլ ըստ նոսութե ընուծե ⁽²⁾
անխախտ և անկարօտ , և լցուցիչ և կատարիչ
նմ արարածոց : ॥

20. Լ'որդ այսպէս բազմերջանիկ հարանցն անու
րոշաբար յիշել 'ի վերայ միոյ քի , ոչ առ 'ի բա
ժանել զմին քի յերկուս դէմն , կմ յերկուս որ
դիս . քաւ լիցի . այլ զառաւելագոյն անսուստ
զմարութիւն առ ճմարտութիւն հաւատոյն տնտեսել
կամեցեալք . միանգամայն թէ և զարափառացն
տապաստ արկանել խումբս . որք լն ձեռն մին ա
սելոյն քի ընուծի ուրանային զանսուտ նր մար
դէղութեա խորհուրդ : Օ վերջինն եւափքէս ⁽³⁾ ,
որ ոչ համագոյրական կուսին գժոխաբանեղ զմար
մինն քի , և մի ընուծի : Օ առաջինն եւափքէս ,
որ քեզկնից և անսպասեական ասէր զմարմինն քի ,
և մի ընուծի : Օ վազենտիանոս և զմանի ⁽⁴⁾ , որ

(1) Կիւրեղ աղբքս 'ի պնտութեան Ժ առ արեւելեայոց յո
ժէ . նշովց , որ կայ տպագրեալ 'ի վախճան գրոցն պարագ
մանց . յեր . 490 . ուր ասէ . * Անվիշտ և անմահ էր բանն որ
" յայ հօրէ . . . և թէպէտ և այսպէս է ընուծի բանն նյ , իւ
րացոյց իւր մարմին ընդունի , որ վշտանալ տուր է : ॥

(2) Ա'իախ . Թերեա առաք , ըստ որում պահանջէ և ի
մաստ բանին :

(3) Տես 'ի թիւ 6 զմանութեան յաղագս կրկին եւափքեանց :

(4) Չայս մարտութիւն ընծայեն սոցա բաղումք 'ի սբց հարց ,
և յայտնի խի երեւի 'ի գրութեանց նոցա , որոց միացորդք կան
տպագրեալ 'ի մատենադարանն Փապրիխոսի . հատ . ե , յեր .
284 , և 285 : Օրինակի վն դիցուք քանի մի հատուածս առ 'ի
յայտնի ցուցանել թէ մարտութեա եւափքի և անգլուխ հետեւ
դաց նր 'իրաւումք կտամբի յիմաստասիրէն և յայլոց 'ի բրե
զուգաձայն ամբարտութեան մանեայ և վաղենտինի : Արդ նա
կնքն մանի 'ի թղթ . առ սէպինոսս , ասէ . * Մի է ընուծիւն

Abraam pater noster nonne ex operibus justificatus est? ait Magnus Jacobus. Ut quid mendacium, non verò fidem in verbis et operibus niteris ostendere, optans filium te esse primogenitum ex patre diabolo natum?

24. Cur conaris permutare scriptionem nominis, et reponere alterius nomen, a quo longè sunt illa dicta; aut variare verbum, contra ejus sensum⁽¹⁾? Applica te ipsum ad sensum verbi, nec sensum verbi ad te contorqueas per vim; testificare eadem verba, quæ Divinum Verbum testatum est se eligisse; neque tua justifica (verba) inflicta a plurimis accusatione et confusione. Nosce quæ ex iis (Scripturæ) verbis secundum naturam dicta sunt, et quæ secundum unionem ratione prolata: sicque clariori intelligentia poteris comprehendere utrumque sensum verborum scriptorum.

25. Et enim non modica obscuritas ambiguitasque in Evangelicis reperitur vocibus, ac Apostolicis; quas si quis obnubilato tenebris animæ oculo velit introspicere, vel ipsa veritatis dicta erunt ei erroris causa. Sicut insanæ mentis Apollinarius audiens ex Apostolo⁽²⁾: Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter per affinitatem participavit eisdem": hinc ille humanam mutilans ex corpore Christi deposuit animam rationalem, dicens: „Divina erat ipse animatus animatione". Pariter alio quo-

(1) Talis adversarii malignitas intelligitur tum erga Sacras Scripturas, quam SS. Patrum opera.

(2) Hebr. II. 14.

կարծեւք ասացին զերեւումն քնի, և մի բնութի, Օ ազդողնար և (!) զստորոնիս և զլուղիանէ, որ կիսարած և ոչ հառարեալ զնէրս ասացին բնութի առեալ բանին 'ի կռսեն, և մի բնութի: Օ եւ նովիոս և զարիոս, որ զաներեւելի արարած ընդ երեւելի արարածոյ շարակարգեալ ասաց զբանն ի մարմնոյն, և մի բնութիւն:

21. Ոչ հեռի 'ի սոցանէ և զբոյդ կարծեմ աւել մի բնութի. որ առ վտանգի խոշտանգանաց մարմնանալ ասես այն բանի. և յորմէ իցէ մարմինն, զայն ուրանաս. օրինակ իմն, որք զթաղաւ շորակոն դահոյսն պատուոյ արժանի վարկանին

„ լուսոյ պարզ և շմարիս, և մի ներգործութի մը. բան զի
 „ լոյսն 'ի խաւարի անդ լուսաւորէ և խաւար նմա ոչ եղև հա
 „ տա: Զի ոչ յեութի մարմնոյ հուլ եղև, այլ 'ի նմանութե
 „ և 'ի ձև մարմնոյ տապաւորեցաւ. ոչ զի մի ներգործ յեութ
 „ թէ անոր մարմնոյ, և չարտրեցի և ապականեցի՝ յապա
 „ կանէր անդ խաւարին ցնորայն լուսաւոր ներգործութիւն:
 „ Բայց զխալ չարարեցաւ՝ յորժամ ոչ շարութիւն ակրեաց
 „ (նմա) և ոչ ներգործութի նր խաւարեցաւ: Ս եւ յետ աւ
 „ կառուց. Պարզ բնութիւն ոչ մտանի, և ստանին մարմնոյն
 „ ոչ խալի: Ս լոյսն 'ի թաղմն առ սկիւթիանդա (որ զարեաց
 „ զալեւորին ընծայի) ասէ. Մշտնեաւոր լուսոյն որդի գեւ
 „ բոկանդ զարացութիւն յայտնեաց 'ի լեբն, ոչ զերկու ունէ
 „ լով բնութիւն. այլ զմի յերեւելն և յաւերեցմն: Ս եւ 'ի
 „ թաղմն առ օտա (կամ ատառ, և կամ բառ այլոց պուրառ)
 „ տարաւ. կեանն կամարիւնն զուգործութիւն յասէն. Յասել
 „ գալիւնացաց՝ թէ քն ունի զերկուս բնութիւն, ծիծաղեա
 „ յուր զմտորութիւնն. զի ոչ գիտեն թէ գոյացութի լուսոյ
 „ ոչ խալնի թէ այլում նիւթոյ, այլ է պարզ, և ոչ կարէ մե
 „ նալ թէ այլում գոյացաւ. Թեպէտ է երեւեցի բազմաբան
 „ Բազմաբան զբան երկրորդն ասացեալ եւսեբնի, Թիւ 19.
 „ ոչ և զարեւոգործեմ, և գտցես ոչ միջ օտար 'ի բանից անեւոյ:

(1) Ստորոնիոսը, յիշատակի և 'ի վաղման Բաղայն փոխոյ
 որ առ զաբարիս կաժողիկոս, ընդ յուլիանեայ և ընդ ապո
 կիանարի՝ ընդ չորացար մի բնութի ասացան. այլ թէ փոխոյ թէ
 զէ յաւերեցմն այն յազգաօ հերետիկոսաց 'ի վաղման Բաղ
 ղայն՝ կամ թէ այլոց ուրուք, լուծիլէ ընդ ասել: Ենէ զսո
 փորնացին ընդ ապոկիմարիոսայ՝ և անանուէն Հայ հեղինակն
 հաւաքածոյ պատմութե կի՞ ժամանակագրուէ կայսերաց, զը
 րոյ զբանս եղաք 'ի ծանօթ. Թիւ 5: Ս-ր վերկալի Բուի դոք
 գրեմն Սաբորնայի, փոխանակ՝ զիւլայ ստիլոնացի: Ամեն 'ի
 մասեւնագրաց չիլեն զստա:

que verbo alius quidam in errorem se præcipitavit, cum dixerit Salvator: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius Hominis, qui est in cœlo: hinc æstimavit Eutyches primus Christum de cœlo adduxisse, exque Divina natura sibi procurasse carnem, atque transire fecisse per Virginem sicut per quendam canalem; non intelligens, quod propter terrestris cum Cœlesti unionem, hoc ita dicebatur ⁽¹⁾. Est ergo in divinis Scripturis verbum, quod dictum est, et intelligitur secundum naturam, estque aliud, secundum unionem dispensationis. Cum enim dicebat Salvator Philippo: „Qui videt me, videt Patrem meum”: si hanc visionem non duxeris acie mentis ad Naturæ rationem, quæ communis est Filio cum Patre, non solum Filio-Paternitatem ⁽²⁾ introduces, sed etiam corpus (necesse est) attribuas Patri, sicut Filio. Sic etiam quando dicebat: „Ego et Pater meus unum sumus”, non secundum personam atque proprietatem unum agebat esse, sed secundum naturam.

26. Quæ tu obcecata mente aspiciens non potuisti distinguere, sed incusata Majorum Theologia scripsisti et dixisti: „Quid oportet censere Græcorum Rhetores, qui dicunt Trinitatem

(1) Gr. Nazianz. Epist. L. ad Cledon. „Nemo ascendit Cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius Hominis. Et si quid hujuscemodi, intelligenda sunt dicta propter unionem cum Cœlesti”.

(2) Gr. *ἁνωτάτη*, ut apud Athanasium. Serm. de Trininit. Tom. I. pag. 79. „Quia non *ἁνωτάτη* confitemur, sicut Sabelliani, dicentes simultaneum, non consubstantialem”.

լինել . և յորմէ գահոյքն գեղեցկակերտեցան՝
 զ իւթն իբրեւ զանաորդ ինչ անգոռնեալ ՚ի բանց
 մղեն . ոչ գիտել զ թէ ⁽¹⁾ յայնժամ պատուեալ
 երեւի իրոյ , յորժամ առ համարեալն իւր աստու-
 ցի . զի թէ այնմիկ ոչ առասցի՝ յորմէ առեալն է-
 ղև , ոչ ծանիցի առաւելուն՝ սրում եհանն փա-
 ռաց : և դարձեալ թէ ՚ի նորին վերայ էութեն
 ոչ հասցէ փառացն մեծութիւն , ոչ ասի փառաւո-
 րեալ , այլ փոփոխեալ . քան զի այլ առ այլ ասի
 փառքն և փառաւորեն , և ոչ առ նոյն :

22. Ըրդ կամէ՛կ խոստովանեա՛ յառաջասացե-
 լոցն զքեզ մի՛ ոք գող ՚ի չարապաշտից . և ծանի-
 ցուք որ յո՛րժէ ևս մարդատեաց՝ զանալով զայ
 մարդասիրուն . զի զի նա առնլով յինքն մեծա-
 րեայ զընուին , և դու ոչ խոստովանելովդ վատ-
 թարես : Օ՛հ ևս ապա ընդ քեզ հարազատապէս
 մպքառեսցուք , որ ախորժեսդ հեթանոսաբանի
 առ ՚ի մէնջ մեկուսանալ . և այն զի հրամանն ըն-
 կալք՝ ⁽²⁾ զհեթանոսացն ոչ կոխել ճանապարհ ,
 և ՚ի քաղաքս սամարացւոց ոչ մտանել : Եւս թէ
 ՚ի չարաչար արմատոց անտի ոչ ես չարագոյն ըն-
 ծիւլեալ շառաւիղ , խոստովանեցիս ընդ մեզ ,
 մանաւանդ թէ ընդ հանրական կաթողիկէ եկե-
 ղեցւոյ՝ զմի և զնոյն ք՝ անձ միանգամայն և մարդ-
 զի ծանիցի անբաւանելի և անչփոթ միուի մարմ-
 նացելոյ բանին այ : Ընդէ՛ր լինիս իբրեւ զըուր հո-
 տեալ ընդ զառ ՚ի վայր՝ անդրէն ոչ կարացեալ
 գառնալ . կի՛ իբրեւ զկարկուտ հատեալ յամպոց՝
 առ հալեն հուպ լինելով , քան թէ առ վերստին
 կապի՛ն յամպս : Ի՛նչա՛լ առանց խորգախուրթ
 գգրկելէն , և ճշմարտեա՛ զոր առ ՚ի փրկէն՝ կա-
 տարեցան իրադործութիւն : Ի՛նչու համարեալ իր
 լինել զքոյինդ Զաղջաի և սխալականդ խորհրդոց

(1) Թայժամ գող . յորինակին՝ յորժամ գող :

(2) Մատթեոսի . Ժ . 5 :

personis et proprietatibus divisam esse, Divinitate verò unitam? „ Quo declarasti te neutrum istorum concedere; atque ita non dividendo secundum personas, Sabellianus efficeris, neque uniendo secundum naturam, Arianus. Et si non dividitur secundum personas, quomodo possent proprietates permanere constantes? sicut Magnus dicebat Gregorius Nazianzenus: ⁽¹⁾ „ Tres hypostases non intelligendas esse unius collectionis, aut inter se dissolutionis, aut confusionis”. Et rursus: „ Si non Divinitate unieris (personas), alienam utique inducis naturam, et inæqualibus æqualem attribuis hypostasin” ⁽²⁾. Hoc itaque modo per tenebras veracius tetigisti lumen; mentis tuæ autem cæcitatem Sanctis attribuis Patribus, quos Græcorum Rhetores nuncupasti: idque relate ad te ipsum dixisti; alioquin si tu in scientia fuisses eruditus, alios non nominares eruditos: quum verò Rhetores (vel eruditos) eos esse confessus sis, quomodo eorum dicta sapientissima non admittis? Sed, si verum dicas, te interrogo: qui sunt illi Græcorum Rhetores? tametsi enim velis tu mentiri, accusatio tua de illis nominatim indicat nobis illorum verborum Auctores. Dixisti eos per personas et proprietates dividere, Di-

(1) Serm. XXIX.

(2) Pro gr. voce Hypostasis bis occurrente in hoc textu Nazianzeni verba Arm. habet nunc *hupostasis*, nunc *hypostasis*, quorum primum apprimè significat *existentiam*, alterum *substantiam*: verum ut supra memoravimus, non adeò erat in usu apud maiores nostros vox *hupostasis*, *hypostasis*, quæ propriè respondet Hypostasi. Adde, quod etiam apud antiquos Græcos et Latinos ambigua erat significatio ejusdem termini; testimonio sint vel ipsi auctores Vocabulariorum in vocibus *ὑπόστασις*, *substantia* et *substantia*.

իմաստ, և մի՛ զնձայինն անսուտ գիշ : Լթէ
գրուին Կայնադիցիս, գործուին հաւատասցէս .
զի ապացոյցք բանի Կործք 'ի տնէն վկայեալ ⁽¹⁾ .
գոնէ վասն գործոցն ասէ՝ հաւատացէք :

23. Եւ թաղաւորս Կոյս 'ի միմեանց տարբե-
րելան . քզիանդ անմարմնաբար և միայն ձեւացուի՝
ներգործուի . իսկ աստ մարմնով և հանդերձ ճիշ
մարտութիւն : Եւրակրեցաւ առ արահամու ⁽²⁾ .
ճաշակեաց և ի աշակերտսն ⁽³⁾ . անդ յանմարմնու-
թեան, և աստ 'ի մարմնաւորութեան . ուստի
յայտ է՝ եթէ այն նմանութիւն գործոյ . իսկ այս՝
գործ ճշմարտութիւն : Լթէ զգործս առ գործն տա-
րեալ հաւասարեցեն, հաւասարեալ լինին և
երեւոնքն՝ առաջինն և վերջինս : (4) Կորին հետ
երթիցէ ծնունդն, աճումն, մահն, թաղումն,
յարութիւնն, համբաւնաւ . ընդ որս ինքն ան-
ցանելով ի նմանութեան գլխոյ՝ զգործը զառ 'ի
յեկեղեցւոյ զհետ հրաւիրեալ կուէ զպատշաճել
իւր անդամն . և ամենայնքս մեր՝ ըստ բեւ՝ ըստ
աւեր և երեւութիւնք առ 'ի յոյսն ակնկալութիւն :
Ըստուստ ապա և մանի և մարդիսն կենդանաւ
ցին՝ զկնի պնդան ամաց՝ տեսնելով զբեւ իւ-
րեանց եղեալ զարմ : Կորուսանեն ասէ մարդա-
րէն ⁽⁵⁾ զստուէ խօսողն, եթէ կորուսանէ բանն,
առտեւ ևս գործն ընձեռէ կորուստ : ⁽⁶⁾ Եւրա-
համ հայր մեր ոչ ապաքէն 'ի գործոց արդարա-
ցաւ՝ ասաց մեծն յակոբոս . ընդէր զստութիւն, և
ոչ զհաւատս 'ի բանս և 'ի գործս աւփորձիս ցու-
ցանել, կամեալ լինել որդի անդրանիկ 'ի հօրէ
սատանայէ ⁽⁷⁾ :

24. Եւ մ' ջանաս փոփոխել ⁽⁷⁾ զմակագրութիւն ան-

(1) Յովհ. Ժ. 38 : (2) Յովհ. Ժ. 8 : (3) Գործ. Ժ. 41 :

(4) Ստեփ. Է. 7 : (5) Յովհ. Ժ. 21 : (6) Յովհ. Ժ. 44 :

(7) Տեղեալ ապոյտ իմն և բարեկամի մայր իմաստ . լուսնի
բով առ ձեռն զբուսած հակառակորդին՝ տեսանել զբ' խոր
գաթութիւն նր յանգիմանէ իմաստասէրն . մինչ քիւնքոճիկ տալ

vnitate autem unire. Utique sic a SS. Patribus dictum est ⁽¹⁾: „Nec notiones ab unoquoque auferuntur, nec personales species in altero aliquo apparent”. Rursus: ⁽²⁾ „Dividitur indivisibiliter, et unitur cum distinctione; nec unione facta confusio, neque divisione alienatio”. Et rursus: ⁽³⁾ „Oportet unam Divinitatem servare, et tres personas confiteri, sive tres hypostases, et unamquamque cum suis proprietatibus”. Et iterum: ⁽⁴⁾ „Non inexistencia sunt nomina, aut unius personæ, ita ut opulencia nostra nomine tenus fiat, non reapse”.

27. Hæ sunt Beatorum Patrum Theologiæ professiones, quorum verborum ratione tu Hæreticos eos dictitas esse; neque vereris, et horrore teneris venenosam tuam serpentis instar linguam contra eos movere, qui satellites ministrique existentes Verbi Dei, per inconcussam fidem illius, firmaverunt Ecclesiam. Quid autem mirum, si tu non vereris Divos viros: cum vel in ipsam supremam naturam impudenter ausus sis blasphemiz tuæ jaculari verba, nolens confiteri in una increata natura tres personas tresque hypostases, Patrem, et Filium, et Sanctum Spiritum? quò, ablata ratione quæ unus alterius est, et di-

(1) Datur in Armena Collectione Sermonum SS. Patrum de Festis istud Athanasii dictum. Serm. de Trinit. „Proprietates (vel Hypostases) distinguimus, Divinitatem verbò unimus”.

(2) Gr. Naz. in Epiphaniam. Serm. XXXIX.

(3) Id. Serm. XXIX. Hic quoque pro Gr. *Hypostasis* Arm. versio habet *ἡ ὕμνησις*, et apud Auctorem nostrum *ἡ ὑμνησις*; de his vocibus satis dictum est alibi.

(4) Id. Serm. XII.

ուանն , և դնել զայլոյ ուրուք անուն , յիրմէ հե-
ռի են ասացուածքն : և կի՞ թէ յեղանակել ըլ .
բանն ո՞չ ոնչ ինքն խնդրէ : Տուր ⁽¹⁾ զքեզ ներխու-
հրդումն բանի , և մի գետնհուրդ բանին առ քեզ
բռնադատեալ թիւրեպես : Սկայեա՛ պիտոցիկ
բանից , որոց անն բան վկայեաց ընտրել . և մի
պարտարադարացուցաներ՝ ի բազմաց կրեալ բառ
գտունս և ապաքանուի : () անիւր , զո՞ դը ի նոցա
նէ ⁽²⁾ ըստ բնութե է ասացեալ . և ո՞ք այնոցիկ
իցեն՝ որ ը միաւորութեն տրամաբանեցան : Լա-
պսպէս լուսաւորագոյն իմացուածով կարասցես
ի միտ առնուլ զերկաքանչիւրս գրեցելոցն բանից
խոհականուիս :

Թէ՛ դրան կի՞ գորուած աղանդաւորի ուրուք՝ բերեալ իցէ նր
յանուն երեւել լարդապետի եկեղեցւոյ , կի՞ դրանն այլափո-
խուք : ոնչ է իսկ սովորութի անածթ լիճաքանոց՝ փոփոխել
կամ զանուն հեղինակին , կի՞ դրանն . գուցէ և առ նոյն ինքն
իմացութեան զայսպիսի ինչ նիւթեալ իցէ հակառակորդն կի՞
հաւանութեք նր : Բայց սակայն առանց այսպիսի իմացուածոյ՝
սուցնէ զխարդախութիւն զոր առ բանն անայլին գրոց . ի կեր-
տանորդ հակառակորդն յետաձգող , զփոյ գրոյ բանն խառնա-
կելով ք այլում , զմանութիւն ասացեալն բազմաթիւով ք իս-
կականին , զաներկութիւն ք ճմարտին . ոնչ թէ զոր մոլուէս թ
միւրութիւն միայն պատմէ զնոյ , հակառակորդն յարժարէ զայն
ք պարզեալն զքնէ թ մարդեղութիւն . կի՞ զոր աւետարանեք
պատման զքնէ մարդացելոյ , հակառակորդն նոյն համարի ք
պատմաւորն յաղագս նոյ : Այս է իսկապէս փոփոխել զմոլուէս
ք աւետարանեաց , զօրինակն ք ճմարտին . և դրանն բռնի ձգել
այն ինչ՝ զոր ոչ կամի նշանակել : Ըստ այսմ մտաց յանդիմանն
իմաստասերն ի վեր և ի վայր զարթնացուի հակառակորդին :

(1) Տուր դէպ : Մեկն իմաստքն են . տուր զքեզ ի ներքս ի
խորհուրդ կի՞ իմացուածս բանին , յարմարեալ զքեզ մտաց բա-
նին , այլ ոչ եթէ դրանն բռնադատեալ յարմարեցես զուր
քոց . իմացելը դրանն թ մտաց խօսողին , և ոչ ըստ մտաց զոր
զուր կամիս հասկանալ . ապա թէ ոչ կամելով զկարծիս քոմը
զարագուցանել թիւրեղով դրանն , ի բազմաց որք լաւ տեսա-
նին զխարդախութիւն ք , կրեպես մեղադրանս և ապաքանուի ,
ք սովազովուն , պարսաւանս , կի՞ պապանձումն ամենթայն :
Այս արեւ է հակառակսր զիճոցն ք այս՝ հատուցանել .
զի թ իւրոց հաճոյնց չընէ դրան գրոց՝ այլ ք այլ թ առանն
ով . բայց որք աղատք են յախտէն , տեսանն զուզել միտ
խօսողին . և անխորուն թիւրոգին :

(2) Օրինակն յայսմ վայրի ունի միւրոց գառարկ :

citur, unā aufertur etiam singulorum subsistentia; quo dato, neque Deus erit; tunc tu Atheus remanebis, qui adeo audax es in divinarum rerum speculatione, qui philosopharis et dicis: Quæ ex Patre persona erat, ipsa in Sancta Virgine induta est persona.

28. Cum agens de Deo asserebas eum esse Deum cum Patre, non concedisti ei perfectionem habere personæ, nunc autem veritus ne forte confitendum tibi sit concedendam illi esse ex Virgine, id est, ex natura humana perfectam existentiam incarnationis, personam ex Patre eum nominasti. Quum ergo personam dicis, cur recusas eam hypostasim dicere? num edoctus fueris in tuo gymnasio artificioso aliam esse personam, aliam vero hypostasim? quæ etiamsi aliquando distinguantur respectu variantium specierum; verum ad unam eandemque rem accommodatæ idem ambo indicabunt. Quoniam de quadam re dicitur tam persona, quam hypostasis; idque communi ratione consequitur corporales incorporalesque species; etenim singuli personaliter distincti in specie, hypostases nominantur; sicut ex hominibus Paulus proprietate sua distinctus, hypostasis vocatur; et ex incorporalibus Gabriel seorsim sumptus, hypostasis appellatur. Eadem ratione in ipsa increata essentia Pater, aut Filius, aut Spiritus particulariter memoratus, hypostasis dicitur. Distincta autem hypostasis in illis hoc modo dignoscitur: Patrem Genitorem esse, Filium Generationem, Spiritum verò Processionem. Atque hoc ipsum est

25. * Քանզի բաղում ինչ անյայտութիւն և տա-
րակուսանք յաւետարանականն դտանի ձայնս և
յառաքելականս, առ որ եթէ խաւարազգած որ
'ի ներքս յառեալ նայիցի հոգւոյն ահամբ, նոյն
ինքն՝ մոլորութեան պատճառ՝ ճշմարտութեն նմա
եղանի ասացուած : Ուր յիմարամիտն այն պապոզի-
նար՝ լսելով յառաքելոյ ⁽¹⁾, որովհետեւ մանկունք
հաղորդեցին արեան և մարմնոյ, և ինքն իսկ մեր-
ձաւորութիւն կցորդ եղև նոցուն, աստուած ապա
զմարդկայինն՝ ի բաց կրճատեւ հանն ի մարմնոյն
քոր զբանական հոգին, ասելով. Բ՛ճային էր հո-
գիացեալ հոգւորութիւն : Եւ նոյնպէս և այլով իւրիք
բանիւ այլ որ վրիպեալ մոլորեցաւ, յայտել անդ
փրկին ⁽²⁾. Ոչ որ եւ յերկինս, եթէ ոչ որ էջն
յերկնից որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս. կար-
ծեաց եւ տիքէս առաջին յերկնից բերեւ, և յած-
ային ընութեն հայթհայթեալ քոր մարմին, և
իբրև ընդ խողովակ զնոյն անցուցեալ ընդ մէջ
կուսին. ոչ իմանալով՝ եթէ ⁽³⁾ յաղաքս առ երկ-
նայինն միաւորութեան որ յերկրէն էր՝ ասիւր
այս այսպէս : Ըրդ է ուրեմն յածային գրիցելն
բան՝ որ լի ընութեն է ասացել և իմանի, և է որ լի
միաւորութեան անօրէնութեանն : Օ՛ի յորժամ
ասեր փրկին ցփիլիպպոս, ⁽⁴⁾ որ ետես զիս՝ ետես
զհայր իմ, եթէ զտեսանելս զայս՝ առ ընութեն
տեսութիւն զոր ունի որդի զհօր, ոչ առաջնորդե-
ցես մտացն աչաց, ոչ միայն եթէ ⁽⁵⁾ որդեհայրու-

(1) Եբբ. Բ. 14 : (2) Յովհ. Բ. 15 : յօրինակին էնէ ու էն :

(3) Գրիգոր Թառ. ի Թղթ. Թ. առ կղերոն. * Ոչ որ եւ
'ի յերկինս՝ եթէ ոչ որ էջն յերկնից որդին մարդոյ՝ եւ եթէ
'այլ ինչ նոյնպիսի՝ իմանալի է ասացեալն յաղաքս առ երկ-
'ն աւորն միաւորութեան : ||

(4) Յովհաննու. Ժ. 9 :

(5) Աթանաս ի բանն յաղաքս երրորդութեան (որ կայ և ի
յն. Լու. 4-րդս նորս հատ. Թ. յեր. 76.) գրէ. * Այն զի և ոչ
'որդեհայրութիւն խոստովանիմք՝ որպէս սաբելիանոսք, որ
'ասենն միասնական, այլ ոչ համաբնական. || ուր բառք քրէ

Personalitas; qua animi re assignatur hypostasis, eadem etiam personalitas illius fit.

29. Quomodo ergo tu in errorem inductus es? vel non asserendo hypostasim et personalitatem Virtutis trium Personarum, vel asserendo, pessimè dicis, gladio ictus Libyi (Sabelii), qui pro tribus personis ac hypostasibus unam dicebat personam ac hypostasim. Et profectò summa adficior admiratione, nova omnino in te contemplata figuratione. Alii enim ex sinistra parte stantes unam tantum quique diabolici studii fecerunt lucram, at tu nimis avaritiæ deditus, nullam præterire avidiori animo passus es, ita ut iustum erit ad te dāgere Prophetæ dictum⁽¹⁾: „Leva oculos tuos in rectitudinem, et vide, ubi non fueris inquinatus in visis tuis” et reliqua; ad te, qui in omnibus impudice tegeris, in confessione, in ordine, et in religione; quique tu ipse solus denudatus, atque cunctorum vices adimplens perfecisti blasphemiarum mensuram.

30. Possibile⁽²⁾ erit ad numerum reducere callos torrentis, arenae maris, guttasque pluviarum, non tamen conficta a te novitatis verba et commenta. Secus divinæ Scripturæ cogitasti te prodere: „Impleatur⁽³⁾, inquit, terra scientia Domini, sicut aquæ multæ, quæ cooperiunt maria: „Ita tu quoque seductoriis tuis verbis mare vastum edidisti: omnis dies, horaque, mensis-

(1) Jerem. III. 2.

(2) Syr. I. 2.

(3) Isa. XI. 2.

Թի՛ ի ներքս ածեալ մութանես, այլ և մարմին
ևս հօր շնորհեցես՝ որպէս և որդւոյ։ Ի ստ նմին
և յորժամ ասէր, Թի՛ ⁽¹⁾ էս և հայր իմ մի եմք,
ոչ ըստ դիմաց և առանձնաւորութեան ասէր
գոյ, այլ ը բնութեան։

26. Ի՛ն որ դու կուրացեալ մօք հայելով՝ ոչ
գիտացեր զանազանել, այլ մեղադիր եղեալ ա-
ռաջնայն անթոսութե՛ գրեցեր և ասացեր, Թի՛
Օ՛րն ոչ պարտ է զճարտարսն յունաց համարել,
որք ասեն զերրորդութի՛ն դիմօք և առանձնաւո-
րութե՛ բաժանեալս, և անթութե՛ միաւորեալ։
Աւստի յայտ արարեր, Թի՛ դու և ոչ զմի յերկո-
ցունց յայդցանէ ոչ ընդունիս։ և այդպէս՝ ոչ բա-
ժանելով ը դիմաց լինիս սաբելացի, և ոչ միա-
ւորելով ը բնութե՛ արիստեան։ Ի՛չ եթէ ոչ բա-
ժանի ըստ դիմաց, զիարդ առանձնաւորութի՛քն
կարեն անյարժ մնալ. զոր մեծն գրիգոր ասէր
նազիւղու ⁽²⁾, Թի՛ Օ՛րիս գոյութի՛սն ոչ միոյ ի-
մանալ թողովման, կամ լուծանելոյ՝ ի միմեանս,
և կամ խառնակութե՛։ Ի՛չ դարձեալ՝ Ի՛ Թի՛ ոչ
անթութե՛ միաւորես, օտար ապաքէն ի ներքս
ածես բնութի, և յանհաւատարս զզուգահաւա-
սարն գնես ⁽³⁾ գոյացութի։ Ի՛րդ այսպէս ը խա-
ւար զճմարտագոյնն շօշափեցեր լոյս. և զկուրուի
մտաց քոյ զսրբովքն արկանես հարամբք, զորս
ճարտարս յունաց անուանեցեր. և զայս ի քեզ
հայելով ասացեր. զի Թի՛ դու ի գիտութե՛ եիր
եղէ՛, զայլս ոչ անուանելի գիտունս։ Իսկ մինչ

եղաւ Թի՛ եղեալ է ի Թարգմանութի յունական բառն Կոստան
Իփսարոս, որ զնոյն նշանակէ։

(1) Յովհ. Ժ. 30։

(2) Ի ճառն ի Թ. ըստ տղ. յն. և լս. գլ. 2. յերրորդն.
ուր բառս գրողն եղեալ է քոխանակ անձնաւորութե՛ զոր
յատկագէս նշանակէ յոյն բառն Իփսարոս, որով վարկ տնա-
թոյն։

(3) Կղնիպէս և աստ բառս գոյացութի, գնի նովն նշանակուի
Իփսարոս։

que, novitas est tibi (tempus). Ubi portemus calamitates a te in nos pervenientes? cui referamus mala tua, aut cui umquam nunciemus depforabilem rumorem de te abducto a lacte, decisoque ab uberibus? Qui posuisti in Coelum os tuum, et linguam tuam ducis per terram, qui studes amovere ⁽¹⁾ de nobis leges Dei nostri, atque enarrare nobis pro iis errorem alienum. Qui sicut ⁽²⁾ equus sudore laboratus non cessat a cursu tuo; neque dixisti, modò quiescam ⁽³⁾; id enim per vim agebas. Qui nimis acriter teres modum dicendi *unam* naturam; intentio autem hoc dicendi nugas spectat Valentianorum et Manichæorum. Cum verò *ex duabus* dicitur *naturis*, non solum renuis audire, verum etiam turpissimo cuidam exemplo assimilias; quod est sanè juxta tuam theologiam. Et ob hunc timorem, ne forte ⁽⁴⁾ cogaris Salvatoris carnem *ex humana* dicere natura, universis entibus abstulisti Naturæ nomen, dicens: Nulla dicitur natura præter Creatricem, omniaque ab ea producta eam tantum sibi habent naturam ⁽⁵⁾. Ita ut secundum te unum istorum consequatur; aut Creatorem connumerari Creaturis, quod est Atheismus; aut Divinitatem attribui creaturis, quod est Politheismus: utrumque æquè atheismus. Hæc est tua excellens Theologia, immo stultitiæ specimen; materiam

(1) Isa. XXVIII. 9. (2) Psalm. LXXII. 9.

(3) Isa. XXX. 10. (4) Jerem. VIII. 6. (5) Isa. LVII. 10.

(6) In textu *cogatur*, fortassis errore manus.

(7) Adducunt etiam Theologi simile dictum putidi hæresis Timothei Alexandrini dicentis. „Divinitas sola erat Christi natura”.

Քաղաքացիական խռատանքներ, զառ ի նոցա
նե խնայողաբար ասացեալսն քիչ ոչ ընդունիցիս :
Իսպառ իցեն ով արդեւք ճարտարքն այն յառաջ,
հարցանեմ քեզ թէ զձմարստե աղասցեալ, զի
թէ և գու կամիցիս ստեւ, ամբաստանականքս
բան որ զնոցանէն յանուանե մեզ ցապացող բար
նիցդ այլոցիկ ցուցանե : Իսպառ, թէ գիմար և
առանձնաւորութիւն բաժանեն, և ամուսնին միա
ւորեն (1) : Իսպառ սէր հարմարն ասացեալ եղև :
Իսպառ ծանօթութիւն յիւրաքանչիւր ումեք բար
ձեալ լինի, և ոչ առանձնաւորական նմանութիւն
յայլում աւելք երեւալ : Իսպառ (2) Իսպառնի
տեղադրանաբար, և միաւորի արդմամբ : ոչ զմիա
ւորութիւն խառնախառնութիւն քործելով, և սէր զառ
ժամուրմն ասարութիւն : Իսպառ (3) Գարտե՛ գիմ
ամուսնին պարհէ, և զերիս գեմն խառնութեւ
և կմ գերիս (3) Գարացութիւն և ցիւրաքանչիւր
որ հանդերձ յատկութեամբ : Իսպառ (4) Իս
անգղիք են անուանքն, կամ միայ զիմաց : մինչ
զի լինել Զգրութիւն մեր անուամբք, այլ ոչ իրօք :
Իսպառ (5) Իսպառնի հարմարն ամբաստանական
զանաւորութիւն : որովք բաժնիք զու հերձուածօլս
առաւեստ ցնոսա, և սէր զանգիտեն և զարհուրին
զանգիտելիք արդեւ զանի զէգիւ գիմ շարժել ընդ
գիմն արդեւ արդեւ արդեւ և արդեւ արդեւ արդեւ
բանին այլ անյողդողդէի հաւատով զնորայն հիմ

(1) Ըստ որում քիչ ամբաստան ի ձառն յի՛ երրորդութե՛
ի նմանքս : * Ըստ ամբաստանութիւն արդեւ, իմի զանունին
միաւորեմք : || զնոյն ասեն և ամ հարք :
(2) Գարտե՛ արդեւ արդեւ ի ձառն յայնմութեան, որոյ արդեւ
է : * Իսպառնալ իմ յի : || որ և է ըստ կարգիս և լի : այլ
ձառ լի :

(3) Երբն յատկութեւ գէ. ք. ի անգ. ք. և լի ձառ լի : որ
արդեւ և գիմն : զի լի գիմն լի ի գիմ անգր, բանս կոյ
ցառի, եղեալ է ի թարգմանութիւն բանին իրօքստի : ոչ ըն
թանգաւ իմաստանքն յարմարի իրում : ուր ի մեր օրինակն
արդեւ անաւորեմ արդեւ գարտե՛

(4) Երբն յատկութեւ գէ. ք. և լի : ձառ լի :

istam consepiternam asserere Creatori, Virtutis naturam, non autem creaturam illius ~~scilicet~~ de vulgare.

31. Verum impudens improbique cum suis impietatis tue nescivisti satiricitatem, sicut ait Propheta. Quum vides aliquem humana quaedam enarrasse de Christi passionibus, audes Intrepide ab scriptis illius, qui ea prædicat, expungere verbum, dicens: Operarios zizania seminantes illud seminasse (1). Quod dicis, non modo improbabile est, sed etiam nullius valoris. Quam maligni operarii supra semen bonum zizania seminare publice præsumerent, an omnes omnino abfuerint Ecclesiasticarum rerum Curatores? an sine tutore aliquo multitudo gregis a Christo ad anum congregata ovile vagabunda ambulaverit? an nemo viderit, nemoque audierit? Si vero erant nonnulli cum aliis adhuc viventes, quomodo fuit, ut cum ipsi expellerent novatores obliqua tradentes, sua recta verba in manus eorum traderent detorquenda?

32. Vel quos ex nostris istis Spiritus Sanctus suscitavit post primum illum Illuminatores esse,

(1) Isa. LVI. 11.

(2) Id maxime prætendebant phantastici cum Mairacomensi, contra quem et sectatores ejus sic loquitur Theodorus magister Philosophi nostri. „Pessimè itaque incipientes scriptis mandare sententias suas. „Constare dicunt priscam Interpretationem Evangelii non habere historiam sudoris cum timore Verbi omnipotentis, corroborationisque per Angelum”. Verum est, quod in quibusdam codicibus desiderabatur periodus illa; sed tamen semper reperiebatur in plurimis codicibus, ut patet apud eruditos. Sed quid lucrarentur id negantes, cum nequirent expungere totam historiam passionis Christi ex libris Quatuor Evangelistarum?

նայուցին զեկեղեցի : Եւ զի՞նչ զարմանք են յաճ. ապանիցն ոչ պատկառել քեզ արանց , որ զի և առ նոյն ինքն վեհագոյն բնութիւնն անամօթեցար զհայհոյութեանդ քո ձգել բան , ոչ խոստովանելով ի միւսմ' անեղ բնութե՞ գերիս դէմնն և զեքիս առանձնաւորութիւնն , զհայր և զորդի և զօրհորհոր : Ի՞նչ ձեռն որոյ ի բաց բառնալով զպատճառն՝ որով իւրք միմեանց են և ասին , Եւ նմին բարձեալ լինի և իւրաքանչիւր ուրուք նոցա գոյութիւն . ընդ որով ապա և ոչ նա՞ . և մնալ քեզ անա՞ծ , որ այդպէս յանդուգնդ ես յաճատեալութիւն . որ իմաստասիրենդ և ասես , թէ՛ որ ի հօրե՛ անձնն էր՝ նախ անձնաւորեցաւ ի յա կուսին :

28. (Երթամ ընդ հօր վնա նծաբանէիրն , ոչ խորհչեցեր նմա զկատարելութիւն ունել դիմի . իսկ այժմ՝ երկուցեալ՝ թէ մի գուցէ խոստովանել հասցէ ի կուսէն , այսինքն ի մարդկային բնութիւնս վկատարելագոյնն տալ նմա գոյութիւն մարդեղութե , անձն ի հօրե զնա անուանեցեր : Իսկ մինչ անձն ասես , ընդէր հրաժարես զնա դէմ ասել . եթէ՛ արդեւք վարդապետեցար ի քում արուեստարանիդ՝ այլ գոյ զանձն , և այլ զդէմն . որ թէպէտ և է ուրեք՝ որ զանազանի՝ ի զանազան տեսակն , սակայն առ մի և նոյն առեալ ի բաժնութիւն զնոյն երկողին ակնարկեցեն : Ի՞նչ զի զուսմնէ՛ ասի՝ թէ անձն և եթէ՛ դէմ . և այս հասարակաբար զհետ երթիցէ մարմնական և անմարմին տեսակացն . քանզի իւրաքանչիւր առանձնաւորեալքն ի տեսակին՝ դէմ՝ անուանի . որեւց ի մարդկանէ (1) պօղոս յատկացեալ դէմ առկոչի . իսկ յանմարմնոցն՝ զաբրիել առանձնացեալ դէմ անուանի . սապէս յանեղագոյն էութիւն , հայր

(1) Պօղոս . յօրինակին՝ պաղոս . յառաջին վանին շեշտելով , որ աւին սովորով գրել և հին գրագիր օրինակք նախնի . ոչ զայս բառ և եթէ՛ , այլ զայլ յատուկ անուանս բառ յունաց . գրելով՝ պէրոս , Բովան , յովանէն , յովանէս , ևն :

ambos illos dico Sanctos, Isaacum et ~~Mastesium~~ ; cunctosque electos eorum ministros et cooperatores, Eznacium cum reliquis; vel qui posterior illis, nec procul ab iis, Magnum dico inter Philosophos celebremque in orbe terrarum Dominum Moysen: qui insimul erant optime periti Interpretes, et orthodoxi. Isti tales neque adeo compotes facti sunt, ut cognoscerent alienam mixturam? an pro lacte sincero seductiones turbidas suisne bibere dederunt nationalibus? mercenarii forsàn, non verò pastores existentes neglexerunt oves? An a vobis verbum Dei ⁽¹⁾ processit, aut in vos solos pervenit Evangelium ⁽²⁾? Vos ergo estis Pastor ille bonus, quem se esse dixit Christus? omnes ergo, qui ante vos fuerunt, fures erant atque latrones ⁽³⁾? At dicitis: Avidius ducti Dei simul atque studii amore, quæque invenire potuerunt scripta, interpretati sunt, et adduxerunt. Quid dicitis? Dei amantissimi cum essent, odline Dei præsumpserint præstare opus? atque ab studio litterarum inchoantes, ad stultitiã ascenderint? acerbum pro suavi dicentes, et tenebras sicut lucem ⁽⁴⁾ ponentes: ita

(1) I. Cor. XIV. 36. (2) Joan. X. 11. 8.

(3) Sic invehitur etiam Theodorus prælaudatus contra Mairacommensem. „Tu ergo, o simulator verborum et contumax, tunc evolasti alis intellectus supra Coelites Patres antiquos? qui columen Ecclesiæ baseque veritatis nominati sunt; quibus custodes Angeli, Dux autem militiæ Dominus ipse: qui quæ per martyrium pro Christo vitam finientes decorati sunt in Apostolico gradu... Num tot temporibus in ignorantia ambularunt omnes Ecclesiæ filii, et nuper solum in fine temporum novi vos studentes, novique consilii veritatis extitistis, secundi Apollinarista, qui novellis traditionibus novas pullulare fecistis spinas ex radice amaritudinis in escam flammarum ignis inextinguibilis?“

(4) Isa. V. 20.

կՔ որդի կամ հոգի առանձնակի յիշեալ՝ դէմ առաւ : Եւ արտորոշեալ ճանաչի՝ ի նոսա դէմն այսուիկ . հօր՝ ծնօղ գող . որդւոյ՝ ծնունդ . իսկ հոգւոյ՝ ելումն : Եւ նոյն սա է առանձնաւորութիւն . զի որով իւիք նշանակեսցի դէմն , նոյն և առանձնաւորութիւն նմին եղիցի :

29 . Եւ զհարգ դու մնլորեցար՝ կամ ոչ իսկ ասել դէմ և առանձնաւորութիւն երեքանձնական զօրութեանն , և կամ թէ ասել՝ չարաչար առել՝ ընդ լիբէացոյն ելանել սուր . փոխանակ երկոց դիմաց և առանձնաւորութեան՝ մի՛ ասել դէմ և առանձնաւորութիւն : Եւ համայն հիացեալ եմ մեծապէս՝ վնորանշանդ ի քեզ տեսանելով ձեացութիւն . զի այլք յահեկանսցն զմի մի ինչ ի սա տանայական ուսմանցն բարձեալ տարան շահս . իսկ դու յոյժ ագահելով և ոչ զմի ոք անտուտ ի կողմանէ թողլով տեղացար . մինչ թէ վնոյն ըզմարդարէին առ քեզ բարբառել իրաւացի է . (1) Եւ բարձ զաչս քո յուղղութիւն և տես, ուր ոչ թաւեցար ի ճանապարհս քո , և որ ի կարգին . առ ամենեսեան անամօթեալդ , և ի խոստովանականս , և ի կարգս , և ի կրօնս . առանց ամենեցուն հոլանեալ , և զամենեցուն ի տեղի արարեալ լցեր զհայհոյութեանն չափ :

30 . Եւ (2) հնար թուել զխիճս հեղեղատի , և զաւազ ծովու , և զշիթս անձրեւի , և ոչ զստեղծեալն առ ի քէն նորադիւտ բանս և իրս : Ինդ հակառակս ելանել նծայնոյն խորհեցար դրոյ (3) . լցցի՛ ասէ երկիր գիտութիւն իբրեւ զքուրս բազումս՝ որ ծածկեն զծովս . այսանակ և դու հրապուրողականդ քո բանիւք ծովացուցեր . նմօր և ժամ և ամիս՝ քեզ նորաձեւութեան . Եւ որ ասարցութեւն զառ ի քէն հասեալ ի մեզ աղէտս . (4) ում

(1) Երեմ. Գ. 2 : (2) Սիրայ. Ե. 2 :

(3) Եսայ. ԺԹ. 9 : (4) Անդ. Խ. 9 :

ut malum pro bono mutuati fuerint, et prophetica maledictionem in capita sua prætulerint.

33. Ita vana vanis applicatis, ut aiebat Job ⁽¹⁾, et adjecto mendacio in spe vestra, sub mendacio quoque intrantes occultamini, juxta Isaia dictum ⁽²⁾. Audis Jesum esurientem in Evangelio scriptum, et illico demergeris in gurgites loquacitatis, dicens: „Quomodo deceat Deum esurire? Famem intelligo, minime verò humano more ejus famem configuro: esurire hominem corruptionem agit, et fames ipsa nihil aliud est, quàm corruptio. „ At ego primum nullo modo novi Divinam necessitatibus subjectam esse naturam; alioquin necesse foret carnem etiam dicere simplicem illam incorporalemque Virtutem. Itaque falsum erit secundum vos etiam scriptum de illo Hominem ex muliere factum fuisse; sed potius (dicendum erit) propriam de cœlo ductam nobis apparere fecisse carnem. Quo posito, abiens occurris, quod semper optabas, Eutychio fabuloso; exempli gratia, puer errabundus ubicumque vadat, matrem clamans vocat.

34. Præterea, etiam quæ nobis sunt naturalia, tam spiritualia quàm corporalia, non sunt corruptiva, vel corruptio nostræ naturæ. Quoniam ⁽³⁾ corruptio generationi opponitur; con-

(1) Jobi XXVII. 12. (2) Isa. XXVIII. 15.

(3) Vobis, *Corruptio*, *Corruptio*, strictè accipit Philosophus noster in toto Sermonis cursu pro destructione, vel dissolutione totius compositi, hancque tantum removel a Corpore Christi, utpote non naturalis passio sit. Corpori humano insita a Creatore: naturalia enim in conservationem data sunt, non autem in

պատմեացուք զչարիսս , կամ ո՞ւմ գոյժ տացուք .
 զանճատելոյդ 'ի կաթանէ , զհատուցելոյդ 'ի ստե-
 նէ . ⁽¹⁾ որ եղիւր յերկիրս զերան քո , և զլեզու
 քո աճես զերկրաւ . ⁽²⁾ որ ջանասդ մերժել 'ի
 մէջ զօրէնս նյ մերոյ , և պատմել մեզ փոխա-
 նակ այնոցիկ այլ մոլորութիւն . որ ⁽³⁾ իբրեւ զձի
 ընդ քիրտն մտեալ՝ ոչ կասես յընթացից քոց ⁽⁴⁾ .
 և ոչ ասացեր՝ թէ արդ հանգեայց . զի զայն առ-
 ուժ 'ի գործէիր : Որ յոյժ պինդդ ունիս զմիդ ասել
 բնութի . և ասելոյդ քո իսորհուրդ 'ի վաղենտի-
 նեայցն և 'ի մանիքեցւոցն հայի աղձատանս : Իսկ
 զաւ 'ի յերկուց բնութեցն ասել՝ ոչ միայն թէ
 լսել ոչ կարասցես , այլ և վատթարագունի իմն
 նմանեցուցանես տարացուցի . որ է ը քում ան-
 խօսութեդ և արացայցն քո : Եւ յաղագս այդր
 երկիւղի , թէ մի գուցէ զփրկչական մարմինն 'ի
 մարդկայնոյս ասել ⁽⁵⁾ հարկեացի բնութե , 'ի հա-
 նուր իսկ էակացս 'ի բաց բարձե՛լ արար զանուն
 բնութե , ասելով . Ոչ ասի այլ բնութի , բայց ⁽⁶⁾
 արարչականն և եթ . և անքս 'ի նմանե ածանցո-
 ցեալք՝ զնա՝ ունին միայն իւրեանց բնութիւն :
 Որպէս զի ըստ քեզ՝ յերկուց մին պատկանեացի ,
 կամ զարարին թուել ընդ արարածս , որ է ան-
 նծութի , և կի՞մ զանծութե կարծիս բերել 'ի վե-
 րայ արարածոյս , որ է բազմանծութի . և նոյնպիսի
 երկզքին անանծութի : Եւս է քո պանծալի անծա-

(1) Սաղմ. հԲ. 9 :

(2) Եսայ. Լ. 11. 10 : (3) Ես. Խ. 6 : (4) Եսայ. ԺԷ. 10 :

(5) Հարկեցի բնութի : Թուել վերպակ գրել՝ փոխանակ գնե-
 լոյ , հարկեցի բնութի : Բայց ուղիղ համարեալ , մարթ է իմն :
 Կաւ . զի մի զփրկչական մարմինն հարկ լիցի ասել 'ի մարդկա-
 ին բնութե , կի՞մ մարդկային բնութե :

(6) Զայս ժախտակի կարծիս կշտամբին յեւթեականս՝ ընդ-
 փնտառախրին և ոմանք յերեւելի անարանից , բերելով առ այս
 զբանս տիմոթէոսի աղետանորդացոյ՝ կուրն անուանելոյ . որ
 է՝ անծութիւն և եթ (ասէ) ընել բնութիւն քեի : ॥ Զայս է ԲԷ.
 Ի նոյն հոյին և բանք հակառակորդին աստ . և ԲԷ. 9 - զորս
 և հերքէ իմաստասէրս :

traria autem non possunt simul; et eodem tempore subsistere: at tamen fames, et sitis, labor, et mœror, sollicitudo, et timor, ira, ignorantiaque, et his similia, simul et unâ cum generatione rei accipiuntur in homine: ergo non sunt ista corruptiones; si enim corruptiones essent, non poterant unâ cum existentia consistere; verum reipsa coexistunt substantiæ. Siquidem dicebat Creator Protoparenti nostro: ⁽¹⁾ Ex omnibus arboribus, quæ sunt in Paradiso, manducans manducabis. Nonne hoc secundum naturam coaptans proponebat vescendi usum? alioquin supervacaneum, mea sententiâ, foret Plantatorem plantasse Paradisum illum omnigenis fructibus, illicque collocato homine iussu illi dedisse iis frui. Et rursus: „De fructu arboris, ⁽²⁾ quæ in medio est Paradisi, ne comedas, ne morieris”. Nisi timoris dispositio in rationali ejus anima innata fuisset, quomodo ca-

destructionem. Hoc sensu passim usurpatur *Corruptio* in Sacris Scripturis, ut differens a morte, sicuti S. Petrus de Christo mortuo asserit, corpus ejus non vidiase corruptionem. (Act. II. 31.) Porro cum latè quoque sensu accipi hanc vocem noverit Auctor noster pro quacumque mutatione, id etiam innuit (Num. 41.) *Corruptionis asserens examinatis generibus* etc. In tota hac questione viderit eruditus Lector duas classes Acephalorum Euty-chianorum impugnare Philosophum nostrum: Severianos quidem qui Christi corpus subditum esse passionibus corporalibus dicebant, verum ex necessitate; hinc *Corrupticola*, vel *Passibilis* nominati. Julianitas autem ex adverso negantes et necessitatem, et veritatem passionum in Christo, inde *Incorrupticolarum*, seu *Impassibilium* nomen sortitos. Auctor ergo noster per veritatis medium incedens, contendit: passiones naturales et reapse in Christo fuisse, et voluntariè; Julianum nominatim condemnans (Num. 55. 20). Severum autem in doctrina, et cum eo Jacobum Syrum, vel Zanzalum

(1) Gen. II. 16. (2) Ibid. III. 3.

բանութիւն , մանաւանդ . Թէ յիմարուեգ ցոյցք ,
զնիւթս զայն յաւէժակից ասել արարչական զու-
րուութեն . բնութիւն , և ոչ ստացուած նմա զստ-
համբաւել :

31 . Եւ սակայն ⁽¹⁾ լիբ և չար լինելով զամ-
պարշտուեգ ոչ գիտացեր զյագուրդ . որպէս ասէ
մարգարէն : « Յորժամ տեսանես զմարդկային ինչ
ուրուք ճառեալ զքոյ կրիցն , յանդգնիս տներ-
կիւղաբար 'ի գրեցելոց անտի՝ որ զայնն քարոզէ 'ի
բայ ջնջել զբոսն ⁽²⁾ . և ասես՝ որոմնացան մշակացն
է զայդ սերմանեալ : Իր ոչ միայն է անհաւանա-
կան՝ զոր ասեսդ , այլ և անհաւաստի : « Յորժամ
չար մշակքն 'ի վերայ բարի սերմանն որոմնացա-
նուք լինել հանդիսանային , ամենեքին առհասա-
րակ եկեղեցականացն 'ի բայն բարձեալ եղեն հա-
գաբարձուք . անտերոնչ 'ի քոյ առ մի հաւաքել
զաւիթ շրջէին հօտիցն բազմուցի . ոչ ոք տեսա-
նէր , և ոչ այն որ լսէր : Եւ եթէ էին ոմանք ,
այլ և այլովք ևս կենդանիք մնացեալք , զիարդ-
էր՝ եթէ զթիւրուեն արտահալած առնելով զա-
ւանդիս , զիւրեանցն 'ի ձեռս նոցա տային առ 'ի
Թիւրել զուղղասացուցի :

32 . Եւ կամ զորս 'ի մէջից ոտաի հօգին քե-
զարթոյց՝ լինել զկնի առաջնոյն լուսաւորիչք .
զերկոսին զնո ասեմ սքս՝ զսահակ և զմաշոյց ,
և զամենեւին զոնտրեալսն զարբանեակս նոցուն
և զգործակիցս , զեզնակ և զայլսն . և կի՞ որ լը
նոցանէ , և ոչ հեռի 'ի նոցանէ՝ զմեծն իմաստասի-
րաց և զհաւակեալն լը տիեզերս գործ մովսէս . որք

(1) Իսայ . ԺԳ . 11 :
(2) Սովին իմաստեք խօսի և զարդարեան իմաստասիրին
Թէոփորոս ընդդէմ մարդասկանցոյ յասելն : « Եւ որ չարս
« հօտեալ կուրհագրոս իւրեանց սիղանակներն մոլանալորք
« աշտոյս . . . յայտ է ասեն , (Թէ անբնական է աւարտելն)
« Թարգմանութիւն աւետարանին , որ յարգեալայնութեն զառ-
« հարքածութիւնն պատմեն ամենակարգիւ բանին ար , և քի
« հորշտակէն քաջաբերէն : ||

vere illi juberet? aut quomodo ipse cavere potuisset, vel culparetur postquam cavere neglexisset? Antehac quoque scriptum est: Operari eum, ⁽¹⁾ et custodire delicias illum Paradisum, quem plantavit. Quorum primum labores, secundum verò sollicitudines secum conjunctas habet. Somni adhuc habitum palam ex scriptis illis verbis novimus: ⁽²⁾ Injecit, inquit, Deus soporem supra Adam, et dormivit; non extrinsecus inducens ei somni actum, sed naturali, ubi opus fuerit, passione superveniente. Desiderium verò ex prohibitione cupiti fructus conjicio: Quod autem dicit: „ Adamo non est inventus adjutor illi, ⁽³⁾ per hoc tristitiam designat Protoplasti: cætera enim videns animalia decorata fuisse, eo quod conviverent par cum pari secundum genus, ea propter mœrore afficiebatur, quoniam ipse solus desolatus erat sine familia, atque privatus ⁽⁴⁾. Nec non præscientiæ haud secundum naturam in eo dixerim esse prænotionem, sed ex Divini Spiritus inspiratione, qui nunc movet, nunc ad se ipsum contractus relinquit in-

(1) Gen. II. 15. (2) Ibid. II. 21. (3) Ibid. 20.

(4) Quod hic Philosophus aptat mœrore Protoparentis, id B. Ambrosius refert ad quandam incitiam ejus, dicens (Lib. de Paradiso. Cap. II.) „ Simul accipe qua causa omnia deducta sint ad Adam, ut in omnibus videret ex utraque sexu substantiam constare naturam, id est, ex masculino et femina, et ipse usu, exemploque cognosceret necessarium sibi consortium mulieris adiutum. Petavius autem in eodem verbo considerat desiderium primi parentis ad illud quod suæ speciei deerat, quodque alii quem tristitia modum inducit, dicens: (Tom. III. Lib. II. pag. 178.) „ Cum igitur omnibus inspectis cognitiisque singillatim animalibus nullum sui simile, sibi que congruens Adamus animadvertisset; et optare quod deerat a Solo Deo, ac sperare cogere-tur ”.

էին միանգամայն արուեստաւորք թարգմանիչք
 և ուղղափառք : Երբ և այնքան ոչ կարացին ճա-
 նաչել զօտարոտի խառնուածն, փոխանակ անխառ-
 դախ կաթինն հրապոյրս պղտորս ⁽¹⁾ իւրեանցալ
 ոյս արբուցին համազանց . վարձկանք և ոչ հո-
 վիւք լինելով՝ անփոյթ արարին զոչխարացն ⁽²⁾ :
 Ի ձեզ հնչեաց բանն նոյ, և առ ձեզ միայն եհաս
 աւետարանն ⁽³⁾ : Դուք ուրեմն հովիւն քաջ ՚ի
 քնէ զինքն ասացեալն ⁽⁴⁾ . ամենեքեան՝ որ յառաջ
 քան զձեզն էին՝ գողք էին և աւազակք : Եւ ա-
 սէք . անծիրութեան միանգամայն և ուսումնա-
 սիրութեան ըմբռնեալ ցանկութիւն, որոց և հան-
 դիպել կարացին գրիցելոց՝ թարգմանեցին և բե-
 րին : Օրհնէ ասէք . անծասէրք լինելով՝ անծատե-
 ցութեան յանդգնէին ցուցանել գործ . և յու-
 սումնասիրութեան տի կանխեալք՝ ելանէին առ
 յիմարութիւնն ⁽⁵⁾ . զգաւն քաղցր վարկանելով,
 և դնելով զխաւարն իւրեւ զլոյս . զլարն լէ բարւոյ
 փոխանակել, և բառնալ բերել զմարգարէականն
 ՚ի գլուխս իւրեանց վայսասացութիւն :

33 . Եւ յապէս ⁽⁶⁾ զանոտիս զանոտեօք պատէք,
 որպէս ասէրն յովս . և ⁽⁷⁾ դնելով ստուի ՚ի յոյսն
 ձեր՝ ընդ ստութեամբն և մտեալ ծածկիք լն է-

(1) Իւրեանցայոյս . յօրինակին . Իւրեանց յոյս :

(2) Եւ . Կոր . Ժ . 36 : (3) Յովհ . Ժ . 11 . 8 :

(4) Իւրաքանչէր ՚ի սոյն ձեռնից հայի և ասացեալն ՚ի Թէո-
 գորոսէ ընդգէմ մայրագոմեցւոյն : Արդ գու ով յօգաբան
 ,, և զբուցահուր՝ իբր գերաթուար մտացածն հանձարով քան
 ,, զերկնագոյակ նախահարսն, որք հիմունք եկեղեցւոյ և խա-
 ,, ըրսիք շէմարութեան անուանեցան . որոց պահապանք հրեշ-
 ,, տակք . և զօրովոր՝ ինքն արն . որք վկայեալք յաղագս քնի
 ,, նահատակեալք գլխափառեցան յառաքելական աստիճանին
 ,, ... և այլքան ժամանակք (՚ի չարգարանաց անտի քնի՝) յան-
 ,, գիտութեան գնացին բոլոր մանկունք եկեղեցւոյ, և միայն
 ,, արդ . եւ ՚ի վախճան ժամանակաց նորուսք գուք և նորա-
 ,, ծանք գոյալք շէմարտուն, երկիրդ պաշտնարիտք, որ նո-
 ,, բաժայն աւանգութիւն նորածին բուսուցէք արմատոց դառ-
 ,, նութե փուռն՝ հրաձարակ անշխտաւոր բոցդին : ||

(5) Եսայ . Ե . 20 . (6) Յովհ . Ժ . 12 : (7) Եսայ . ԻԷ . 15 :

telligentem rationalemque animam. Huic enim (præscientiæ) nulla creatura digna facta est, ut assequatur; solus enim Creator id consequitur: sicut vel ipse per Isaiam dixit: „Nemo est præter me, qui sciat posteriora, ⁽¹⁾ antequam sint, unaque perficiantur”.

35. Atqui constat, hæc secundum naturam, et ante peccatum fuisse, neque post intrusa propter peccatum in nostram naturam, ut tibi visum est dicere. Sed utpote idem unicum conductivæ animæ liberum arbitrium ad utramque partem compos fuerit se se inclinare per impetum desiderii, duplex quædam istorum putetur dispositio; quorum unum spiritus, alterum peccati nomine notatur. Lex enim ⁽²⁾ spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis, Paulus dixit. Et rursus: ⁽³⁾ „Video aliam legem repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis”. Non ergo inductiva sunt nobis mortis et corruptionis, fames et mœror, cæteraque omnia; aut hæc ipsa corruptiones sunt sed ad manus hæc habens conductiva facultas, sicut agricola semina, si seminet his in carne, de carne ipsa metet corruptionem ⁽⁴⁾; si verò seminabit in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Non ipsa tristitia mors fuit, sed Sæculi tristitia mortem operatur ⁽⁵⁾; quæ verò secundum Deum tristitia est, impenitentiam assequitur salutem. Neque id solum, verum etiam contra-

(1) Isa. XLVI. 9.

(2) Rom. VIII. 2. (3) Ibid. VII. 13.

(4) Gal. VI. 8. (5) II. Cor. VII. 10.

առայ բանին : 1 սեն քաղցնուլ գրեալ յաւետա-
րանսն զի , և զուղիս այնուհետեւ 'ի շատիւսու-
թեանն հոռանս՝ ասելով . * 11 յպէս վայել է այ-
քաղցնուլ . զքաղցն իմանամ , և ոչ մարդկայնովս
օրինակել ներքատակեմ զնորայն ⁽¹⁾ . զմարդուս
քաղցնուն զապականութիւն ներդործէ , և նոյն
ինքն քաղցն ոչ է այլ ինչ , եթէ ոչ ապականութիւն : 1
Եւ ես նախկին , զի և ոչ իւրեք գիտեմ զանձայ-
ինն հարկաւորագունիցն ներքոյ անկեալ բնու-
թե . զի եթէ այս էր , հարկ էր և մարմին ասել
գալ զպարզն և զանմարմին զօրութիւն . 1, և սեռ
լինի քն ձեզ՝ 'ի կնոջն և մարդ զնալինել զբեախն .
այլ զինքեանն բերեալ երեւցոյց մեզ յերկնից
մարմին : 1 նգ ձեռն որոյ երթել հանգիպիս զոր
միշտն խնդրես , եւ տիքեայ առասպելականին . օրի-
նակ իմն , մանուկ մ'լորեւ՝ ուրանօր և երթիցէ ,
զմայրն վերաձայնեալ կարդայ :

34 . 1 յարձեալ՝ զի և որ 'ի մեզ բնաւորականքն
են՝ հոգեկանք և մարմնականք , ոչ են ապակա-
նիչք և կամ օրականութիւն բնութեւ մերում
1 իւնդի ⁽²⁾ ապականութիւն ներլինելութեւն ներ-

(1) Չմարդուս քաղցնուն : Թուի արտաքս Թողալ է գրոյն ,
փոխանակ գրելոյ՝ զի մարդուս , և իմաստքն պարզին . Չքաղցն
քնի իմանամ կմ գիտեմ , ասէ հակառակորդն , բայց ոչ ըստ
մարդկային քաղցոյ առեալ նմանեցուցանեմ զքաղցն քնի . զի
քաղցնուն՝ մարդուս զապականութիւն գործէ են : Աս որպա-
րասեանէ իմաստասերն : Աս եւ են :

(2) Չբառքս ապականութիւն , ապականի , չչգիւ առնու իմաստ
սերն 'ի բնականի կարգի բանիցն՝ փոխանակ լուծման կամ
քայքայման քաղաքեցեւոյ իրիք 'ի մասունս իւր . և զայս մի-
այն 'ի բայ տանի 'ի արունական մարմնոյն . իւր զի այս ոչ է
բնաւորական կիւք մարդկային մարմնոյ՝ յարարին հաստատեւ
'ի բնութեւն , զի բնաւորականքն սուսն յայ առ 'ի պահպանու-
թիւն և ոչ յեղծումն : 1 սոյն միտս յաճախակի նշանակէ բառն
ապականութիւն 'ի յք գիւս , իւրեւ օրիչ 'ի մահուանէ . ուստի և
սքն պետորս յետ յեւտակելոյ զմեռանելն քնի , 'ի վր բերե-
թէ մարմին նր ոչ ետես զապականութիւն : (Գործ . ք . 31 :)
Բայց բանիք ընդարձակ առեալ զբառք՝ իմանի առհասարակ
զինքեցէ փոփոխութիւն կն՝ պլայլութիւն մարմնական , զայդ ևս
յուշ առնէ իմաստասերն . յեք ասելոյն (Թիւ 41 .) զմեք կեդս

ria, quæ vice versa succedunt iis, æquæ dixeris ratione nunc ad vitam, nunc ad mortem circumacta ferri; quoniam tristitia succedit lætitiæ; et lætitiâ, quæ malignitate conjuncta est cum luctu, et tristitiâ, expellendam esse minabatur Magnus Jacobus ⁽¹⁾; Risus vester, ait, in luctum converteretur, et gaudium vestrum in mœrorem; verum hoc ipso gaudio, quod est erga Deum amore, dilatata anima gaudere semper a Paulo jubetur ⁽²⁾. Pariter et esus à gula proveniens condemnatur; et mensa, quæ divinæ gloriæ est supplementum, laudatur juxta ejusdem Apostoli dicta ⁽³⁾; „Sive manducatis, sive bibetis, omnia in gloriam Dei facite”.

36. Patet itaque ex dictis illis, etiam propter Protoplastum dicendum esse, quod inquantum in mandatorum observatione progrediebatur, per ista naturalia oppugnans, expellebat a se mortem et corruptionem; atque ita diuturna permanente substantia indicibilem assecutus fuisset vitam. Verumtamen cum in mandatorum transgressionem præceps ceciderit, unde peccati quoque pululatio processit, tunc sub jugum mortis corruptionisque se se introducens obtemperabat. Sic neque Creator, neque ab eo creatus, sed propria voluntas Creaturæ, simulatque seductio Diaboli mortem, et corruptionem in nostra inseruit natura: quæ tamen difficile se movebat tunc ad peccatum, propensiorque erat ad bonum; secus autem nunc, postquam in corruptibilem cecidi-

(1) Jac. IV. 9.

(2) Philipp. IV. 4. (3) 1. Cor. X. 31.

հականայ . և ներհակքն ոչ կարեն համանդամայն
'ի միում և 'ի նոյն ժամանակի բաղկանալ . իսկ
քաղց' և ծարաւ և աշխատութի' և տրտմութի'
և հոգք' և երկիւղ' և ցասումն' ևս և անդիտութի'
և որ սոցին նմանք' համանդամայն ընդ ներլինե-
լութեան բանին ⁽¹⁾ առեալ լինի մարդումս . ա-
պա ուրեմն և ոչ են այսոքիկ ապականութի' . զի
եթէ էր ապականութի' , ոչ կարէր 'ի միասին ընդ
գոլոյն բաղկանալ . այլ են բաղկացականք գոյա-
ցութե' . Վրանզի ասէր գոյացուցին մերում նա-
խահօրն . ⁽²⁾ յամ' ծառոց' որ են 'ի դրախտիդ , ու-
տելով կերիցես . այս' ոչ ապաքէն ըստ բնութեան
պատշաճեալ կերակրողականին առաջի դնէր ըզ-

բնկալաւ քն , այլև ըստ մէկ . ուր 'ի հակառակորդ անդր դար-
ձուցեալ զբանն լը մեզ ասելով՝ մի գայթակղեսցիս ասէ , զ-
գոյանալին ընդ մի ածելով գէտիւ , քի այնու զի այլևայլ եղա-
նակք են ապականութե' , կի՞ զի բաղմապիսի առեալ լինի բառս .
վասն զի են խօսիմ' ասէ զբնական կրից մարմնոյ' որ և յանմեղ
բնութե' աբամայ երևէր . և ոչ ուղի դուր իմանաս զանբնական
կիրան' որք զինի մեղացն եկին . յորոց զմահն յանձն առ քն
կանաւ անտեսութեան միայն' և ոչ հարկաւ ապականութեան :
Բայց առ քաջ իմանալոյ գայլևայլ բանս իմաստասիրին 'ի վր'
այս խնդրոյ , կարևոր է յիշեցուցանել աստանոր' զի յանդուխ-
տականաւորաց անտի եւտիքականաց բուսան երկու շառաւիղք
գառնութե' : Սեւրոս պնդէր թէ մարմինն քնի էր ապականե-
ցու' հարկաւ ներքոյ անկեալ բնական կրից քաղցոյ , ծարա-
ւոյ , մահու են , որոյ հետեօք կոչեցան' Ապականադաւանք
կի՞ Կրականք : Իսկ յուլիանէ աղեկառնացի չհակառակն' ոչ մի
այն զհարկաւ կրելն ուրանայր , այլև զճմարտութի կրիցն . զի
մի ապականութի գնիցի ասէր 'ի քն . որով աղանդակիցք նր'
տեսցան Անապականադաւանք կի՞ Անկրականք : Արդ իմաս-
տասէրն չէ մեջ մուրրուէց , զճմարտին աւանդելով , յամ' բանս
իւր հասարակ զբնական կիրս մարդկային ճմարտանդս եղել
'ի քն , բայց ոչ 'ի հարկէ բնութե' այլ ինքնիշխան կամաւորութե' .
որով զերկաբանելու գասս աղանդաւորացն մերօրե' , և յանուա-
նէ գլուխանէ , թիւ 20-ը որում իմանի և յակոբ ասորի և նո-
ցին համարողք :

(1) Եթէ չիցէ 'ի բանս վրիպակ ինչ գրէ , մարթ է այսպէս
պարզել զբանդ . Բնաւորական կիրք 'ի մարդն , որպիսի են
քաղց , ծարաւ , աշխատութի են , համանդամայն չէ լինելութեան
(քի 'ի ստեղծանիւն) բանականին' առեալ լինի 'ի մարդումս :

(2) Ծննդ . Բ . 16 :

mus vitam, per contraria periclitamur; facillime nos ad peccatum, et quàm difficile ad virtutem moventes.

37. Hæc autem ita cursim dicta sunt propter tuum verbum; quia vel ipsa naturalia corruptionis nomine commentatus es, non tantum quæ cum carne nostra sunt connexa, ut labor, fames, et somnus, sed etiam quæ in anima sunt triplices partes, rationalis, concupiscibilis, et irascibilis; quæ nihil aliud sunt, quam naturales, atque affectiones innatæ humanæ constructionis; quæ per observationem mandatorum se armant contra mortem, et corruptionem; per transgressionem autem, clypeo rejecto, se se hostibus dedunt.

38. Quum igitur sermo noster probaverit passionem nostras spirituales corporalesve, neque peccatum, neque corruptionem esse, sed quasdam qualitates affectionesque humanæ convenientes substantiæ, quid ergo mirum, si Salvator etiam his, cum conversaretur cum hominibus, usus fuerit, ubi voluerit, et quando, et in quantum: non alieno modo, aut umbrativè, sed veraciter; atque ista nostra quoque proponens sibi naturalia, permiserit carni affici sibi propriis? Sicut S. Gregorius dixit Nyssenus: „Quoniam jejunus ⁽¹⁾, ait, permanens per quadraginta dies, postea esurivit, et permisit, quando sibi placuit, naturæ peragere sua”.

39. Itaque ratione carnis suæ a nobis assumptæ nostram patiebatur passionem, minime verò

(1) De Beatitudine.

պիտօմ . զի եթէ ոչ այս այսնդս , աւելորդ վարկաւ
 նիմ զամենապարտուզն զայն տնկադործողին տըն .
 կեալ գորախտն . և 'ի նմ դնելով զմարդն՝ հրաւ
 մայեալ անդուստ վայելել նմա : Եւ դարձեալ
 թէ՛ (1) 'ի պտղոյ ծառոյն՝ որ 'ի մէջ դրախտին ,
 մի ուտիցես , զի մի մեռանիցիս : Եթէ ոչ երկու
 դին տրամադրուի 'ի բանականութեն նր բնաւորեւ
 էր յոգւոյ , զիմրդ զգուշացուցանէր , և կի՞զգու
 շացեւ լինէր , և կամ մեղադրիւր յետ օջն զգու
 շանալոյ : Եւ յառաջ քան զայս գրեալ է (2) , գոր
 ծեւ զնա և պահել զփափկահանն զայն դրախտ
 զոր տնկեացն : Եւ աջինն զաշխատութիւն , և
 երկրորդն զհոգալն ինքեան շարամանելունի :
 Իսկ զքնոյն ունակուի բացայայտակի 'ի գրեցե
 լացանտիբանից ծանեալ (3) . էարկ ասէ ան թմը
 բուծի 'ի վերայ աղամայ՝ և ննջեաց . ոչ արտա
 բուստ 'ի նմա բերելով զքնոյն իրակուծի , այլ
 բնաւորականին ըստ պիտոյիցն 'ի վերայ անկեւ
 կրից : Իսկ զցանկուծի՝ յորոյ ցանկացան հրա
 ժարեցուցեւն պտղոյ՝ իմանամ : Եւ զոր ասէն (4) ,
 աղամայ ոչ գտաւ օգնականն նմա , այսուիկ զտրտ
 մութի նշանակէ վնասատեղծին , զայլս 'ի կեն
 ցմանեացն զուգակենակցաբար ին ազգի տեսանե

(1) Ծննդ . Գ . 3 : (2) Անդ . Բ . 15 : (3) Անդ . Բ . 21 :

(4) Ծննդ . Գ . 20 : Զոր իմաստասէրս առնուի ի յոյցս
 պրտմութե նախահօրն , երանելին ամբարտիոս Հայեցուչանէ
 յեղանակ ինչ անգիտութեն նորա , յասելն ('ի գիր յաղագս
 'Իրափոխն . գլ . ԺԵ .) 'ի միտ առ մանդալայն՝ յնչ պատ
 ճառս Եմ կենդանիք պծան առ աղամայ ոչ զի յամենեան տե
 անիցէ՝ յերկաքանչիւր սեռէ կազմիլ գոյացուե բնութեն . ք
 յարուէ և յիգէ . և ինքն 'ի փորձոյ անտէ և օրինակաւ գի
 ատացե թէ կարեոր է ինքեան օգնիլ կենակցութի կնոջ : Իսկ
 պետաւորս զմտաւ անէ յայնմ բանի զբաղման նախահօրն 'ի
 լրումն այնր որ իւրումն սեռակի պակասէր . և այսպիսի բաղ
 ձումն բերէ զեղանակ ինչ արտմութե . Եւ որում ասէ . (Հառ
 Գ . Գիրք Բ . Եր . 178 .) * Հայեցեալ աղամայ յամենայնսն , և
 Ժանուցեալ մի Եւ միջէ զկենդանին՝ և ոչ զոր նման իւր և ան
 կաւոր գտեալ , ստիպիւր բաղձալ և անունել այնմ որ պահա
 սէր՝ յայ միայնոյ : ||

secundum Divinitatem, ut tibi videtur dicere. Nam si secundum Divinitatem possibile esset Christo humana pati, nec carne quidem indutus esset ex Virgine secundum nostram naturam, sed eandem sub Patriarchis servatam habuisset phantasticam visionem: sicut apud Abraam manducavit, et cum Jacob colluctatus est, Adamum, que et Cain ignorantis more interrogabat. Quod si ea similitudines atque exempla erant veritatis, hoc autem veritas ipsa, non exemplum, constat ergo, quod veritas erat et apparitio; veritas erat et ipse, qui apparuit; veritas erat et pati, veritas et passio. Quamvis enim Divina virtus potens sit etiam in similitudine conservare veritatem, ut dixit unus Sanctorum Gregorius noster ⁽¹⁾, attamen collatis cum hac postrema priscis illis visionibus affectionibusque, illæ similitudines et figuræ dicendæ sunt, neque veritas. Veritatem autem voco rem ipsam, non nomen solum. Sicut ergo res erat apparere ex muliere, res profecto erant etiam ea, quæ ipse egit et passus est. Et sicut carnem Verbi non aliunde novimus, nisi ex Virgine, ex humana nempe massa, sic etiam passiones humanas secundum nos, et nostras dico Christum subiisse, minime verò secundum divinam, vel quandam aliam. Quemadmodum Magnus etiam dixit Gregorius Nazianzenus ⁽²⁾: „Duplex erat, quatenus fessus est, ti-

(1) S. Gr. Illum. apud Agath. 139. Verba Illuminatoris ita se habent in edit. „Verum ipse compos est per similitudines veritatem ostendere”.

(2) In Epiphaniam. Serm. XXXVIII.

լով վայելչացեալս , յաղաքս նորին տրտմէ՛ր ընդ
իւրն միայն անտուն ամայութի և գրկանս : Լ՝յլ
և զյառաջգիտունն ոչ ըստ բնուէ՛ ՚ի նմա ասեմ
գոլ նախատեսութիւն , այլ յածային հոգւոյն
ազգմանէ , որ երբեմն շարժէ , և երբեմն աւինքն
պմկոփել՝ թողացուցանէ զմտաւոր և զբանական
հոգին . զի այսմիկ ոչ որ յարարելոց աստի արժա-
նացաւ հասանել գոյից . միայն արարչականին այս
հետեւեցի . որպէս և ինքն եսայեաւ ասէ՝ ⁽¹⁾ . չի՞ք
այլ որ բաց ՚ի յինէն , որ գիտիցէ զվերջնսն՝ մինչ
չև եղեալ իցեն , և միանգամայն կատարեսցին :

35 . Լ՝ըդ՝ յայտ է , եթէ ըստ բնութե և նախ
քան զլանցանելն այսոքիկ՝ , և ոչ յետամտակա-
նաբար ՚ի մեղացն ՚ի ներքս անկե՛լ ՚ի բնութիս . որ
պէս և քեզ թուեցաւ ասել : Լ՝այց վասն զի մի և
նոցն անձնիշխանութի առաջնորդականիս՝ յեր-
կուս կողմանս հակամիտեսցի յարձակմամբ ցան-
կուէն , երկատեսակ իմն սոցայն կարծեսցի գոլ
տրամադրութիւն . որ մին հոգւոյն անուանի , և
միւսն մեղաց ⁽²⁾ : () րէնք հոգւոյն կենաց ազա-
տեցին զիս յօրինաց մեղացն և մահու՝ պօղոս աս-
է : Լ՝ս եթէ՛ ⁽³⁾ տեսանեմ այլ օրէնս զինեալ
հակառակ օրինաց մտացն , և գերեալ զիս օրինօք
մեղացն որ են յանդամս իմ : Լ՝ըդ ոչ եթէ ներք-
սածողականք են մեզ մահու և ապականութեան
քաղցն և տրտմութիւն և այլքն ամենեքին . և կամ
ինքեանք սոքա ապականութիւն իցեն . այլ ՚ի ձեռն
առնելով առաջնորդականին , որոյս երկընդործն
զսերմանսն՝ ⁽⁴⁾ սերմանելով նոքօք առ մարմին՝ ՚ի
մարմնոյ անտի հնձեսցէ՛ զապականութի . և սեր-
մանելով ՚ի հոգին՝ ՚ի հոգւոյ անտի հնձեսցէ՛ ըզ-
կեանսն յաւիտենից : Եւ եր ինքն տրտմութիւնս
մահ ⁽⁵⁾ , այլ աշխարհի տրտմութիւն ներգործէ ըզ-

(1) Եսայիայ . խ. 9 , և 10 : (2) Հռովմայեցոյ Ք . 2 :

(3) Հռովմ . Է . 23 : (4) Գաղ . Է . 8 : (5) Բ . Կոր . Է . 10 :

muit, lacrimatus est, esurivit, et sitivit carnis lege": *duplex* dicens Verbum Divinum, ejusque Carnem exposuit; *Lege* autem *Carnis* dicens, secundum humanitatem, haud ita secundum Divinitatem designat sublisse passiones. Quorum tu neutrum potes concedere, quamobrem vel ipsas humanitatis affectiones asseruisti peccata esse:

40. De quibus sic disserebat gratosus Severianus (sive Eusebius) Gabalensis Episcopus in sermone Dispensationis Salvatoris ⁽¹⁾: „Impassibilis, dicit, patitur per passibilem, non eam subiens affectionem, quæ in peccatum ducat, sed quæ circumducta est circa communem naturam. Anima enim et corpus serviunt affectionibus tam in peccatum ducentibus, tam iis, quæ extra peccatum sunt; puta esurire, sitire, laborare, et dormire affectiones sunt corporis, nec tamen pro peccato habenda; at fornicatio, pollutio, et contentio ⁽²⁾ affectiones peccati sunt. Pariter anima quoque habet circumdatas affectiones ab ipso Creatore naturæ susceptas, easque utiles et necessarias, ut timorem, mœrorem, et iram: quæ

(1) Integra hæc Severiani homilia, cum integro suo libro variis sermonibus viro doctissimo dignis referto, datur in Codicibus Arm. vetustæ versionis; ubi tamen semper nominatur in titulis *Severianus Emisenus*, non *Gabalensis*. Hujus differentia ratio videtur ea esse, quod tùm *Emes*, tùm *Gabala* erant Civitates in Syria non multum distantes; ita ut ex una oriundus, alterius Episcopus potuerit esse. Et nî fallor, idem fuit Eusebius Emisenus vel Gabalensis, qui vices agebat Jo: Chrysostomi absentis à sua Sede, concionatoris officio: quamquam postmodum partem tenuisse dicitur Theophili Alexandrini aliorumque adversariorum Chrysostomi. Hæc interim satis dicta sunt de hoc Scriptore, de quo nescio an quis certiora notaverit.

(2) In opera Severiani habetur *luxuria*,

մահ՝ իսկ որ ընդ տրտմութիւն է՝ անպղծակա-
նին հանդիպեսցի փրկութե : Եւ ոչ այս միայն ,
այլև որ փոխանորդենն զնոսա հակակայքն՝ նոյ-
նաձեւապէս իմն՝ երբեմն առ կեանս , և երբեմն
առ մահ պարաբերելով ածանին . քանզի ուրա-
խութեամբ փոխանորդի տրտմութիւնն , և զու-
րախութիւնն՝ որ չարութեամբն է շարամանեալ
առ սուգ և տրտմութիւն՝ ի բաց հալածել սպառ-
նայր մեծն յակոբոս ⁽¹⁾ . ճաղը ձեր ասէ՝ ի սուգ
դարձցի , և ուրախութիւն ձեր ի տրտմութիւն .
և նովին այսուիկ ուրախութեամբս՝ որ առ իծ
սիրովն ընդարձակեալ հոգին ⁽²⁾ , յիմ ժամ ու-
րախանալ հրամայի ի պօղոսէ : Այնպէս և ու-
տենն որ յորկորստութիւն է՝ դսրովի . իսկ այն որ
նծային փառացն է լրումն՝ օեզանն , բարեպա-
նեալ լինի , ըստ նորին իսկ առաքելոյ բանից ⁽³⁾ .
եթէ ուտիցէք ասէ՝ եթէ ըմպիցէք , զիմ ի փառս
իյ պրասքիք :

36. Եւ որ յայտ է յառացելոց անտի՝ և զի հա-
խատեղծին ասել , թէ ցորքան զպատուիրանս
պահուին թեւակոխէր , նոքումբ այսոքիւք բնաւ
ւորականօքս ընդդիմամարտուցեալ ի բաց յին-
քենէ հալածէր զմահն և զպապականութի . և այն-
պէս յարատևողագոյն գոյացութիւն՝ անճառելեաց
երթեալ հանդիպանայր կենաց : Իսկ յորժամ
առ պատուիրանալանցութիւն ի վայր սողոսկեալ
անկաւ , յորմէ և մեղացն եղև բողբոջ , յայնժամ
ընդ լծով մահու և ապականութեան մտեջ հա-
կանդիւր : Եւ այսպս՝ ոչ ստեղծիւն , և ոչ ստեղ-
ծեալն ի նմանէ , այլ ինքնականութիւն ստեղծ-
ուածոյն և պատրանք բանասարկուն զմահն և զա-
պականութիւն ի մերումս յարադրեաց բնութե :
Բայց սակայն դժուարաշարժ առ մեղան յայն

(1) Յակ. Գ. 9 : (2) Փիլիպ. Գ. 4 :

(3) Թ. Կորնթացւոյ. Գ. 31 :

si nudè privatinque æstimentur, passiones vocitantur; verum cum mensura, et ad tempus, pro adminiculo sunt naturæ nostræ". His dictis adjungit: „Eas passiones corporis et animæ, quæ extra peccatum sunt, suscepit Salvator, esuriit secundum carnem, sitivit, laboravit, et dormivit: his tamen nullatenus Divinitatem suam dehonora- vit, sed ut carnis naturam veraciter manifestaret. Similiter secundum animam timuit, sollicitus fuit, tristatus est. Tristis est, dicit, anima mea usque ad mortem. Et rursus: Cœpit tristari et sollicitus esse: quæ sanè non erant affectiones peccati, sed indicia naturæ carnis". Præterea dicit ⁽¹⁾: „Ut præveniens obstrueret Hæreticorum ora, atque manifestaret hanc nostram induisse carnem, quæ multis subje- cta est affectionibus, quæ metuit cruciamenta, quæ pavet vim mortis, quæ turbatur tristaturque ob finem vitæ ⁽²⁾".

41. Ecce clavis verbis ostendit S. Pater passiones, quæ in nobis inveniuntur, non partes esse peccati et corruptionis, sed naturales corporis animæque affectiones; ad quas voluntariè et secundum providentiæ consilium se se humiliabat Dominus, neque per violentiam poterant sibi subijcere Salvatoris carnem; id enim meri hominis est necessario naturalibus servire affectio-

(1) Sermo IX.

(2) Loquens citatus nomine ejusdem Severiani Gabalensis legitur in Concil. Rom. sub Martino I. Pontifice, contra Monothelitas negantes passiones Christi humanas. Sermo auctoris integer habetur in Codicibus Armenis, sub nomine, *Ejusdem Severiani Emisseni*: de quo vide Adnot. anteed.

ժամ, և դիւրաշարժագոյն առ բարին . ող և այժմիկ յապականացուս անկեւելեանս՝ հակառականս այսոցիկ վտանգիմք, դիւրաշարժ առ մեղսն, և դժուարաշարժ առ առաքինութիւն փոփոխելով :

37 . Եւ զայս այսպէս՝ որպէս յրնթացման ըմբռնեալ բանիս՝ քոյլինն սակս բանի . զի⁽¹⁾ զնոյն ինքն բնաւորականս՝ ապականութիւն թարգմանեցեր . ոչ միայն որք ընդ մարմնումն են յարա հիւսեալ՝ աշխատութիւն՝ և քաղցն՝ և քունն, այլ և օր յօգուջ են եռատեսակ մասունք, խոհականն՝ և յանկական՝ և ցասմոականն . որք են՝ ոչ այլ ինչ, այլ բնաւորականք, և բնութիւն մարդկային կազմածիս, հակառակամարտք զինեալք պատուիրանապահութեն առ մահն և ապականութիւնսկ ՚ի պատուիրանազանցութեն՝ վահանընկէց լինելով մատն եղանին թշնամեացն :

38 . Եւ զի երեւցոյց բանս՝ ոչ մեղք և ոչ ապականութիւն հոգեկանացն և մարմնականացն մեղոց լինել կրից, այլ որակք ոմանք, և որակութիւն մարդկայնոյս պատշաճեալ գոյացութե . զինչ զարմանք են, թէ՛ և փրկիչն սոքօք ՚ի կենցաղա վարելն ի մարդկան վարեցան՝ ուրանօր և կամեցաւ, և յորժամ և որքան . ոչ յօտար յեղանակաւ և կամ ստուերաւ իւրիք, այլ ճշմարտութե՝ և զմեքն իսկ առաջի արկանելով բնաւորականս՝ թուլացուցեալ մարմնոյն կրել զիւրան : Որպէս սքն գրիգոր ասէ նիւսացի⁽²⁾ . Բանդի անսուսղ ասէ զքառասուն օր մնացեալ յետոյ քաղցեաւ . և ետ յորժամ ախորժեաց՝ բնութեն զիւրն կատարել :

39 . Եւ պառուրեմն ըստ օրինի մարմնոյն իւրոյ՝ զոր ՚ի մէնջն ընկալաւ, զմեքն կրէր կիրս . և ոչ

(1) Զնոյն . յօրինակին . նոյն :

(2) Ի ք . ճառն յաղագս երանութեց . Ի Թ . Կոտ . յն . և ըս . գործոց նորա . յերես 792 :

nibus . At Verbum Divinum , quod indissolubili-
ter secum nostram univit (naturam), quando
ipse volebat , tunc annuebat carni suæ prosequi
naturalia , ut verificaret integram sibi humanam
unisse animam et carnem . Sicut admirabilis di-
cit Joannes Constantinopoleos ⁽¹⁾ (Episcopus).
„ Et quomodo manè esuriebat ? Quando volebat
et permittebat , inquit , carni , tunc sentiebat pro-
prias affectiones ” .

42. Si ita est , dicunt , mutabilis ergo Chri-
stus erat ; nunc debilis caro , permittente ei Ver-
bo ; nunc valida , Verbo corroborante . Iterum
viri protervæ fidei detorquere præsumentes fidem
rectam ! Quid ergo dixeris de morte etiam ejus
propter nos ? Si secundum te accipiat , aut mor-
tuus est , et mutatus , aut si non fuit mutatus ,
neque mortuus . Quod si verò et mortuus est ,
et non mutatus , eodem tenore suscepit quoque
passiones , nec tamen variatus fuit per passio-
nes . Et sicut in morte nostram suscepit mor-
tem , hoc est sejunxit animam de suo corpore ,
similiter patiēdo nostris æque particeps fuit pas-
sionibus . Sicut S. Basilius loquitur in Sermone
de Gratiarum actione , dicens ⁽²⁾ : Quemadmodum
igitur Dominus , solidis cibis digestis famem su-
stinuit , sitimque admisit (Arm. certificavit) hu-
more corporis consumpto , et defatigatus est ex
itinere musculis ac nervis plus æquo distentis ,
non succumbente labori Divinitate , sed corpore
quæ ejus naturam comitari solent accidentia su-

(1) Chrysost. in Matth. Serm. LXVII.

(2) Tom. II. pag. 29.

բոտ անձու թէն , որպէս քեզ թուի ասել : Օր է ,
 թի ըն անձու թէն հնար էր զմարդկայինսս կրել
 քօի , ապա թերեւս և ոչ մարմին է գգեցեալ 'ի
 կուսէն 'ի մերմէ բնուէս , այլ զնոյն զնախահարց
 ներպահեալ զերեւութական տեսուի . ոպ և առ
 արահաման եկեր , և ը յակորայ եղև կուսա
 հից . ցաղամ և ցկայէն անգիտաբար հարցանէր :
 Իսկ եթէ այն 'նմանութիւն և օրինակք էին ճշ-
 մարտուն , իսկ այս 'նոյն ինքն ճշմարտութիւնն
 և ոչ օրինակ , ապա յայտ է ուրեմն թէ ճշմարտու-
 թիւն էր և երևումն , ճշմարտութիւն էր և
 երևեալն , ճշմարտութիւն էր և կրելն , ճշմար-
 տութիւն էին և կիրքն : Եւ թէպէտ և անձային
 զօրութիւն կարող է և 'ի նմանութենէ , զճշմար-
 տութիւն պահէ , որպէս ասաց ոմն 'ի սբջ' մերն
 դրիգորիոս , ⁽¹⁾ սակայն առ վերջնոյս զառաջինսն
 յիշեցեալ զերեւումնս և զկիրս 'նմանութիւն և օրի-
 նակ զնոսա ասելի է , և ոչ ճշմարտութիւն : Իսկ
 ճշմարտութիւն կոչեմ զիրն . և ոչ զօնունմիայն :
 Ի՞նչ որպէս իր էր երևեալն 'ի կնոթէ , իր ուրեմն
 էին և ներգործեալքն 'ի նմանէ և կրեցեալքն :
 Եւ որպէս զմարմին բանին ոչ յայտէ իմեք ծա-
 նեաց , այլ 'ի կուսէն , այսինքն 'ի մարդկային
 զանդուածոյս , նոյնպէս և զկիրսն , մարդկայինս
 ը մեզ և զկերն ասեմ կրել քօի , և ոչ ըն անձայ
 նոյ , և կմ ըն այլ ուրաք : Որպէս և մեծն դրի-
 գոր ասէ նազիալս ⁽²⁾ : * Երկին էր՝ ըստ օրում
 վաստակեցան , և երկեան , և արտասուեալն ,
 և քաղցեալ , և ծարաւեցաւ օրինօք մարմնոյն :
 Երկինն ասել զնձ բանն , և զնորայն յայտնեաց
 մարմին . և օրինօք մարմնոյն ասելն ը մարդկու-

(1) Երգանթանդեղան ապ . յեր . 139 . բայց բերեալն յի-
 մաստարեւն է ըն իմաստից , ուր ը բառիցն փոքր մի աշխարհ
 է պայտէր : Եւ այլ նա բառական է նմանութիւն ճշմարտութե
 չապտեմն : ||

(2) 'ի ճշման անձայնոյն . և ծննդ . ը յն . և ԼԳ . ճառ . ԷԶ :

sciipiente ; admisit (vel verificavit) quoque lacrymas, carni sinens accidere, quod erat ei naturale". Ita S. Pater.

43. Unde constat ; quod reverà permittebat naturalibus singula negotia ad suum incorruptivè agere corpus et animam per liberam voluntatem, quandocumque volebat ; non nomen tantum, et figuram, sed res ipsas, quarum est nomen, singulatim sustinens ; atque propterea nostras dicitur suscepisse passiones, necnon secundum nos, si non nimis scandalizaris hoc dicto, corruptionis examinatis generibus ; nam ego naturalia assero suscepisse Christum, tu autem innaturalia intrudis, corruptionem videlicet et imitationem. Non erat merus Homo, verum nec merus Deus, sed potius Deus et Homo simul ; ideo quædam secundum nos, quædam verò non ita secundum nos præseferbat Dominus : esurivit secundum nos, et esuriendo non secundum nos, ad saturitatem cœlestium bonorum transtulit nos. Si purus homo erat, non poterat agere in passione ; si verò solus Deus, non plus agendo passioni conscius. Nunc autem ad utrumque pariter sufficiens compertus est, sibi concilians infirmitatem nostram, et secundum nos ; ita nos quoque facti sumus participes virtutis ejus, et secundum eum ⁽¹⁾. Ignoravit, quo prophetiæ gra-

(1) Ignorare adscribit Domino nostro non ad Nestorii sensum, aut Eutychianorum quorundam *Agnosce* nuncupatorum, qui absolute ponebant in Christo inscientiam dei Judicii, aliorumque mysteriorum. Non enim potuit sectari eorum doctrinam, quorum et nomen abhorret, quique cum Apostolo thesaurum omnis sapientiæ et scientiæ in Christo absconditum esse confitetur (Num.

Թեանս , և ոչ ըստ նոժութե նշանակէ կրել ըզ-
կիրսն : Օ որ դու և ոչ զմի զոք յայլցանէ կարես
առնուլ յանձն . յաղագս որոյ զնոյն ինքն ⁽¹⁾ ըն-
քեան զմարդկային կազմածս մեղս ասացեր գոլ :

40. Օ որմէ առաւելաշնորհն սեւերիանոս ասեր
զաբաղացւոց ենչսն 'ի տնօթէնութե փրկչին բա-
նի ⁽²⁾ . * Ի նշարչարելին ասէ՝ չարչարի՛ չարչարե-
լեաւն . ոչ ընդ այնու կարեօք եմուտ որ 'ի մեղսն
տանիցին , այլ որ զհասարակաց բնութս պատել
է : Բանդի ոգի և մարմին ծառայէն կարեաց՝ որ
'ի մեղսն տանին , և այնպ կարեաց՝ որ արտաքոյ
քան զմեղսն իցէն . այսինքն քաղցնուին և ծարա-
ւելն , և զաստակէն և ննջէն՝ մարմնից կարիք

(1) Այստնօր յօրինակին քոյ Թողեալ տեղի գառարի
որով Թերի տեսանի յարմարումն բանին :

(2) Ամբողջ ճառն սեւերիանոսի՝ (յորմէ առնու 'ի վայրու
իմաստագէրն) . կայ առ մեզ Թարգմանեալ 'ի նախնեաց . բայց
յանուն սեւերիանոսի եմասցւոյ : Այլ քանզի առ մատենա-
գիրս այլոց ազգաց , և 'ի գաւազանագիրս ենչսարեաց , ոչ զոք
գործք սեւերիանոս կամ սեւերիանոս անուամբ եղո իմաստ ,
մանաւանդ 'ի Գ . և 'ի Ե գարու , առ ժամանակը անուանն և
մակեդոնեան հերետիկոսաց՝ ըզէմ՝ որոց մասնաւորապէս մա-
քատի հեղինակն ճառից մակագրելոց յանուն եմասցւոյն . և
ոչ իսկ մարթէ կարծել Թէ նոյն իցէ ընդ սեւերիանոսի եւսե-
բիոսի եմսինեան՝ զոր 'ի Թիւս Թշնամեաց սէլն աթմնասի՝
յորիանսորցն խմբէ համարն մատենագիրք : ապա մայ առել
Թէ սեւերիանոս կմ որ նոյն է սեւերիանոս հեղինակ ճառիցն՝
է՝ ենչսն գաբաղու առ ժամանակը յովհաննոս օսկերեւանի .
որոց կան և այլ գրուածք տպագրեալ 'ի գործս օսկերեւանի ,
ոչ ինչ օտար թ վարդապետութե 'ի ճառիցն՝ որոց Թարգմա-
նութին կայ առ մեզ 'ի նախնեաց : Այսմ կարծեաց ընծայէ
հաստատութիւն և իմաստասէրն մեր , որ հաւաքոյն ևս օրինա-
կը վարելով՝ զերկուս 'ի ճառից անտի ք է՝ զերկէն և զինե-
րորդն՝ զարդացւոյն ընծայէ . այլ և ոմանք 'ի լատին բնուայ
զեթեմերք ճառն՝ որ օպագրել է 'ի Գ . հատ . գործոց օսկերե-
ւանի : 568 . ընծային սեւերիանոսի գաբաղացւոյն : Այսպիսի բն-
ւոյն հեղինակի՝ ճառիցն՝ յորոց առնու վերջութի իմաստարարն
ինկ անուորեկայ հասուածք , որպէս և որ զինի՝ է 'ի Գ . ճա-
ռեւն , որոց մակագրութին ըստ նիւթոյն՝ է թ . բերեցոյ իմա-
տագրելն : Բան (կամ ճառ) 'ի փոքրեալի իւրեւն , որ յօրի-
նակն մեր պակասի : Եւ սկզբնաւորութի ճառին է * Զարգի-
լուսոյ լուսաւորեն լուսոյն ճառապայծէ : ||

tiis idoneos nos effecit. Mortuus est secundum nos, dato sepulturæ corpore suo, et revera per humanam animam ad infernalìa pervenit; quorum uno mortis recipimus dissolutionem, et altero corruptionis destructionem. Summatim dicam, omnia sibi familiaria fecit nostra naturalia, ut iis nos suis familiares redderet naturalibus. Hæc autem clarè Magnus dicit Athanasius Alexandrinus ⁽¹⁾: „Sufferens Verbum nativitatem corporaliter, sui ipsius creaturam dispersam in peccatum, corruptionem, mortemque per se congregavit nova imagine; quapropter peccati condemnationem in terra fecit, maledictionis ablationem supra lignum, corruptionis destructionem in sepulcro, et mortis dissolutionem in Inferno. Supra omnem locum ascendit, ut omni hominì salutem conferret, imagine nostræ formæ in se ostensa. Nam quid opus erat Deum, qui Sæcula ipsa condidit, nasci ex muliere, ætate crescere annorumque dinumeratione? aut quid opus habuerit crucis, sepulcri, et Inferorum, ubi nos cecidimus, nisi ut nos quæreret, per nostram imaginem vivificans nos, atque ad suæ perfectæ imaginis conformitatem similitudinemque nos revocaret?”

50.) Verum *ignorantiã* intelligit juxta superius dictum (N. 34.) ut passionem naturalem hominis, id est, quoad sensus externos nescire quædam, quorum cognitionem potitur homo crescente ætate, et cum experientia. Hinc Theologi admittunt in Christo præter Scientiam beatificam et infusam, inquisitam quoque, aut experimentalem. Plura sunt Patrum dicta de hac quæstione, verum hic satis quod innuimus.

(1) Contra Apollin.

էն , որք ոչ էթէ 'ի մեղս համարեալ իցեն . իսկ
պողոնեալ էթի և պղծութի և ⁽¹⁾ . հակառակութի
այն կարիք մեղաց էն : 'Երեսն և ոգին ունի պա-
տեալ զիւրե կարիս' յարարէ բնութեն ընկա-
լեալ զօգտակարսն և զկարեւորսն , զերկիւղն և
զարտմութիւնն և զցասումն : Եւ էթէ լոկ ա-
ռանձինն ըննիցին , կարիք կոչին . իսկ չափով և
ըստ ժամանակի՝ օգնականութի էն բնութես ॥
Օայս ածայ , և 'ի վրէբեր' ասելով . * Օկա-
րիս մարմնոյ և ոգւոյ որ արտաքոյ քան զմեղսն
իցեն , կարաւ յանձին կենարարն . քաղցեալ ըստ
մարմնոյ , ծարուեցաւ , վաստակեցաւ , ննջեաց .
և այնպէս էթէ զանութիւն ինչ խնամմանաց ,
այլ վրէմարմնոյն բնութի ճշմարտութի յայտ-
նելոյ : 'Երեսն և ինչ ընդին' երկեալ , պատմու-
սեցաւ , արտմեցաւ ⁽²⁾ , տրտում է ասէ շունչ իմ
մինչև 'ի մահ' . և դարձեալ էթէ՝ սկսաւ տրտմել
և հոգալ . և այն չէին կարիք մեղաց , այլ բնութե
մարմնոյն ծանուցիչք ॥ : Եւ դարձեալ ասէ ⁽³⁾ .
* Օի յառաջագոյն կարկեսցէ զերանս հերձ-
ուածողացն , և յայտ արասցէ՝ էթէ զայս մարմինս
զգեցաւ , որ ի բացում կարեօքս մտանէ , որ զան
գիտէս 'ի չարարանաց , որ զողակս ⁽⁴⁾ 'ի բռնուէ
մահու , որ խառնի և արամի ի զնիւնն կենաց ॥

(1) 'Ի մեր օրինակն ճակից սերեր . * և պղծութի և անա-
ռանկութի , որ զմարմնոյ գեղեցկութիւն պղծեն , այն կարիք
մեղաց էն : ॥

(2) Մատթ . ից . 38 . և 37 . Ըստ զէն աստ նշանակութի
կողոյ , որ յեւրոսկեցոց 'ի վերոյ 'ի երեսմութե . թիւ . 79 .

(3) Այս հատուած կայ 'ի թ . ճառն սերեր . որոյ մակա-
գիրն է . 'Ի բնութե արարեալն որ ասէ 'այս էին կնքիւ իցէ , ան-
ցէ զնիւնն հոգւոյն առ . Բայն 'ի օրինակն եւ իսկ , որ պատմու-
մէս սկզբնաւորութիւնն է , * Յորժամ մեզ եղբորք , զի ողոր-
մութի քարոզիկն օրենք ॥ : Զայս բնութե յանուն սեւերիւնման
գարադաւոյ առնու 'ի վկայութե և ժողովն հազմայալ առ Թ .
մարտինսն . քահանայապետի , ընդգէմ միակամադաւան հե-
րեմիկոսաց՝ որը ուրանային զմարդկային կերս 'ի քն :

(4) 'Ի բռնուի . այսպէս է և 'ի բռնութե . ուր 'ի մեր
բնական իմաստասիրին գրեալ էր զնիւնն . 'ի բռնութե :

44. Hæc ita dicens Divus Pater, declaravit, quod Divinum Verbum non solum per omnipotentem suam virtutem, aut prævalentem auctoritatem nostros torsit tortores, puta peccatum, corruptionem, et mortem, sed etiam per carnem suam, quæ a nobis, et animam rationalem conflictatus cum iis victoriam celebrabat. Atque ita secundus hic Adam Primi illius inventus est renovator: sicut enim ille, vulneratus a peccato, adversario se se dedit in servitutem, hic per innocentiam adiens peccatum, damnavit; atque vulnerato salutem reddens, jussu dedit illi, qui servivit, ut servire sibi tyrannum cogeret. Quam sanè libertatem non nacti sumus a Domino non aliter, quam per serviles passiones, quas perfecit in sua carne, obediens factus Patri ⁽¹⁾ usque ad mortem; ita ut per infirmitatem demonstraverit virtutem, et ab humilitate viam paraverit ad celsitudinem. Hæc Magnus etiam Gregorius Nazianzenus ampliori sermone prosequutus, dicit: ⁽²⁾ „Format sibi, alienam formam, totam meam in se ferens cum meis, ut per se consumet malum sicut ceram ignis, aut sicut vaporem sol; ut ego participem sua propter mixtionem: ideo facto honorat obedientiam, expertamque habet eam in passionē. Namque non satis erat amor, sicut neque nobis, nisi etiam facto perficeremus; quoniam factum indicium erat amoris. Haud

(1) Philipp. II. 8.

(2) Serm. XXXVI. Tom. I. p. 581.

41. Դճաւասիկ յայտնի բանիւ երեւցողց յոր
 հայրս՝ ոչ մասունս գողմեղաց և ապականութե ,
 որ ՚ի մեզ գտանին կիրքս , այլ բնական մարմնոյ
 և սգուոյ կարիք . առ որս կամաւ և ըստ կանխա-
 տեսութե խորհրդոյ յայնոսիկ խոնարհէր նորն ,
 և ոչ եթէ բռնազբօսութիւն զփրկչականն զիւրեամբք
 ածել կարէին զմարմինն . զի այս սոսկ մարդոյ է՝
 բնականացն ՚ի հարկի կալ ծառայութե կարեաց :
 Իսկ բանն աս ը ինքեան անբակաբար զմերն միա-
 լարեաց . յորժամ կամէր ինքն , յայնժամ ակնար-
 կէր մարմնոյն իւրոյ յառաջ ունել զբնականսն ,
 առ ՚ի ձմարտելոյ զբովանդակն ը ինքեան միաւո-
 րել զմարդկայինն զողի և զմարմին : Եւրդս հաւ-
 չալին ասէ յոհան կոստանդնուպօլսի ⁽¹⁾ . * Եւ
 զկարդ այգուցն քաղցնոյր . յորժամ կամէր և
 եօղլ տայր ասէ մարմնոյն , յայնժամ զգայր իւ-
 րոց կարեացն ॥ :

42. Եթէ այդպէս է ասեն , ապա փոփոխելի
 էր քո . երբեմն տկարանայր մարմինն՝ Թոյլ տա-
 լով նմա բանին , և երբեմն զօրանայր՝ ընկալել
 ՚ի բանին : Եւ արձէշ Թիւրահաւատք առ ՚ի Թիւ-
 րել յանդգնեալք զհաւատս ուղիղս : Օրհնչա-
 պէս և զմեռանելն վր մեր ⁽²⁾ զքոի . եթէ ը քեզ
 է , կամ մեռաւ և փոփոխեցաւ . և կամ Թէ ոչ
 փոփոխեցաւ , և մեռաւ ոչ : Եւ ալ եթէ և մեռաւ ,
 և ոչ փոփոխեցաւ , ը նմին և ընկալաւ զկիրան ,
 և ոչ այլայլեցաւ ՚ի կրիցն . և որպէս ՚ի մահուն
 զմերն ընկալաւ զմահ , այս է՝ որոշեալ զշունչն ՚ի
 յիւրմէ մարմնոյն , սապէս և ՚ի կրելն՝ մերումն
 նոյնաձեւապէս հաւասարեաց կրից : Եւրպէս սքն
 բասիլիոս ասէ յառ գոհուեն ճառին՝ ասելով ⁽³⁾ .

(1) ՚ի մատթ . ճառ . 47 . ըստ այլոց կէ . ՚ի տպ . յն . և ըս .
 հարս . է . Թիւ . 662 . կայ հայերէնն և ՚ի ճառքնախորս :

(2) Ձեզ . յոգնակին՝ 45 .

(3) Ձեզս բան ասին բարսի ՚ի ճառին գոհութիւն բարգում
 առնուն ՚ի վկայութե յայս նիւթ . այլ քանզի հայկաբան հին

improbabile erit fortè illud quoque in animum reducere, quod tentat nostram obedientiam, et mensurat omnia suis passionibus per artem benignitatis suæ; quasi verò scire per sua vellet nostra" (1). Hæc ille.

45. Cæterum vide ne omnes humanas affectiones in unam seriem reducens, unius instar censeas, ac si eodem modo omnium istarum sit apud nos habitus; quibus omnibus neque Salvatoris dicendæ sunt passionēs. Quoniam quædam istarum naturales dicuntur, secundum naturam nobis insitæ, sicut fames, sitis, somnus, defatigatio, mœror, timor, ira, et ignorantia; quædam verò postmodum intrusæ sunt. Quarum una equidem a nobis ipsis principium duxit, peccatum scilicet, quod præceptum contemnere docuit; altera verò a Creatore ipso pro delicto pœna superposita fuit, puta mors. Corruptio autem (2) consequentia dicitur mortis, quæ

(1) Interp. Lat. sic habet; „Alienam formam suscipit, totum me simul cum infirmitatibus meis in seipso ferens, ut quod deterius est, in seipso absumat, et conficiat, non secus ac ceram ignis, aut terræ vaporem solis radius: atque ipse ob huiusmodi conjunctionem bonorum illius particeps fiat: quocirca reipsa obedientiam honore afficit, eamque perpetiendis doloribus experitur. Neque enim sufficebat animi affectio, quemadmodum nec nobis, nisi manum quoque operibus admoveamus. Opus enim affectionis animi declaratio est. Ac fortasse illud quoque non incommode existimare queamus, cum obedientiam nostram explorare, passionibusque suis omnia metiri, arte quadam humanitatis et benevolentiz erga genus nostrum: ita ut ex suis nostra æstimare queat”.

(2) Nota bene: *corruptionem*. Gr. *μωροποιήσεως*, hic accipi ut Gr. *διαφθορά*, quasi dixeris *disruptio*, *decurruptio*, pessima extremaque corruptio; non verò ut simplex *φθορά*, quæ passim dicitur etiam de naturalibus innocentibusque affectionibus, vel passionibus; quas in Christo voluntarias esse multis in

« Ինչո՞ք որպէս ընկալաւ զքաղցնուն ին՝ հաստուն
 ասուն քերականն ջնջեցեալ ի նմանէ, և զծարա-
 լէն իրաւացոյց խոնարութեն ծախեցելոյ որ ի
 մարմնին և վաստակեաց՝ մարմնոյն և ջրացնոցու-
 ղեգնացուէ ձգեցելոյ, ոչ անուժեն աշխատաւ
 տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն՝ որ ի բնութեն յաբ
 մարագոյն է՝ զպատահումն ընկալաւ. նոյնպէս
 և զարտօսն իրաւացոյց, զընական լինել ի մարմ-
 նի զպատահումն թուլացոյց ॥ Լ. յսպէս ի սքս
 հայրն ։

43 Ուստի յայտ է թէ հաւաստապէս բնական
 նացն թոյլ տուեալ՝ զանոցնիւրն իրողութիւն առ
 իւրն անապահաւապէս ապգել մարմնն և հոգի՝
 ինքնիշխանական կամօք՝ յորժամ և կամեցան .
 ոչ անուանն և ձևոյն և եթ, այլ առաւել իրացն՝
 որոց և անունն՝ իւրաքանչիւրն համբերեալ . և
 այսր արագաւ ցմբն ասի ընդունել զկերու . այլ
 և ըստ մեզ, եթէ ոչ յոյժ գայթաղեցոյիս բա-
 նին, զապականութեն ընդ միտ ածելով տեսակս .
 քանզի են զընականայն ասեմ բուռն հարկանել
 զքս . դու զանբնականսն ի ներքս մղես, այս է
 զապականութիւն և զայլալուծի ։ Ա եր սոսկ
 մարդ, քայց և ոչ ան մեղք, այլ մեղաւանդ ան
 և մարդ միանգամայն և բնէն՝ որ ըստ մեզ, և էր
 ինչ, որ ոչ ըստ մեզ յինքեան ցուցանելով ինքն .
 քաղցեաւ ըստ մեզ, և քաղցնոյն ոչ ըստ մեզ՝ առ
 յապեցութի երկնային բարութեն զմեզ փոխա-
 ւերեաց ։ Եթէ յատուկ մարդ, ոչ ևս ի կրեւն

Թարգմանութիւն է կարի մօթին . նորոգ Թարգմանութիւն ի յու-
 նական բնագրէն գիշուք աստանոր . Արդ օղ զքաղցն յանձն
 ։ էառ ան յապաւելն անդ զհաստատուն կերականն, և ի
 ծախել խոնարութեն մարմնոյ՝ ընկալաւ զծարաւն, և ի կա-
 ։ թի՝ ձգեալ միանայն և ջրաց յուղեգնացութե անդ՝ վաստա-
 ։ կեցաւ . ոչ եթէ անուժեն ներքոյ անկանելով քանցն, այլ
 ։ մարմնոյն ընդունելով զկերու՝ որ միանգամ բուռն հեռակե-
 ։ ցան բնուէ . այսպէս և զարտօսն յանձն էառ, թոյլ աս-
 ։ լով պատահել մարմնոյն բնաւորական կրից ։ ॥

nec a nobis, neque a Creatore insita fuit natura nostra, sed ipsa venata est, atque etiam sibi paravit subjectos morti: nam generationi est contraria, sicut ante dixi, quæ corrumpit rem, et quasi ad nihilum reducere nititur entia. Quo valde exultabat, atque maligna spe delectabatur mendax seductor Protoparentis nostri, quasi victor extiterit contra eum, quem invidabat, atque ipse ratum habebat se potuisse impedire, quominus nominatus inter creaturas Imago Creatoris, cum resolutus foret in materiam, unde formatus fuerat, minime reformari iterum posset: quare neglecta inanissimi immobillique materia, solam tyrannice insidiabatur animam vitalem. Ideo divinum Verbum, quod venit propter nostram salutem, non permisit corruptioni suam attingere corpus, cum destructurus esset eam in morte sua; exempli gratia, ut fundamento ædificii sublato, aut muris eversis, cadere urbem contigit. Per mortem autem quamquam punierit nos, qui iuste iudicabat, verumtamen duplicia in ipsa morte unum post alterum utilitatis occultavit semina, quæ sunt hæc: Peccatum; quo periclitamur, finem attingere; et indissolubilis vitæ principium oriri. Quamobrem omni sollicitudine veniens hanc sibi conciliabat Dominus, ut peccato dissolutionem iafferret, et corruptionis impediret rapinas; sicut

locis asseruit Philosophus, atque inde utebantur Phantastici inducere, quod admissa in Christo affectione vel passione, sequeretur adscribi ei etiam corruptionem destructivam; aut admissa passione laudabili, necesse foret admittere etiam indigniores: quod iure negat auctor.

ներգործեալ կարող . և եթէ միայն նժ , ոչ . և օ
ներգործելովն կրել գիտակ : իայց այժմաւ եր
կոսին միանգամայն բաւական լիեալ . առնելով
յինքն զտկարութիւն մեր՝ և ըստ մեզ , եղեալք և
մեք ⁽¹⁾ զօրութե նր հաղորդք՝ և ըստ նմա : Ին
գիտացաւ ⁽²⁾ , և նովին մարգարէաշնորհս զմեզ
յարդարեաց : Եւեւաւ ըստ մեզ՝ թաղմանն տա
լով զիւրն մարմին , և ստուգապէս մարդկային
շնչովն առ դժոխականնսն ժամանեալ . յորոց միովն՝
զմահուն ընկալաք լուծումն , և միւսովն՝ զապա
կանութեանն զքակտումն : Եւ միանգամայն ա
սել , թէ զամենայնսն իւր ընտանեցոյց զմերսն
բնականս , որովք իւրումն զմեզ ընտանեցուցա
նէր բնականաց : Եւ զայս լուսաւորագոյնս մեծո
թմանաս ասէ աղէքսանդրի ⁽³⁾ . * Համբերեալ

(1) Զօրութե . յորինակին՝ զարութե :

(2) Անգիտանալ ասէ քնի՝ ոչ թ մտաց նեւտորի , կի՛ պայց
եւտեղականաց ոմանց անօրիշ , ք անգիտական անուանելոց .
որք ընծայէին քնի նն մերոյ զապտուութի բազում իրաց պար
զարար , իբրեւ թէ յառաջն ոչ գիտէր բնաւ զայնս , ոչ զօր գա
տաստանին կի՛ զայլ խորհուրդս նյ : Ամարթ էր իմաստասա
րին խօսել թ մտաց նոցա՝ զորոց և զանուն անգամ ասէ . որ
և խոստովանի զքն ունակ գուր գանձուց նմ իմաստութե և
գիտութե նյ . (ստորեւ . թիւ 50) : Այլ անգիտութի իմանայ թ ա
ռայեղումն վերագոյն (թիւ 34) իբրեւ բնաւորական իկր մարդոյ ,
ք թ արտաքին զգայարանաց չգիտել զիրս իրս . որոց հետզհետեւ
հմտանայ մարդ թ աշման հասակին , և թ հանգիպելոյ փոր
ձոյ իրացն : Այսնքս և 'ի քն' որ նաեւ իբր մարդ գիտեր զնմ
երանական և հեղեալ գիտութե , եղև հմտանալ նաեւ զգայարան
նացն կիրաւութե բազում իրաց՝ զոր յառաջն ոչ այնպէս գի
տէր : Այս և զոր Թժարանք ասեն 'ի քն' գիտութի ստացա
կան կի՛ փորձառական . իբր գի պատշաճ էր քնի ճանաչել զիրս
նաեւ թ համարնական եղանակի մարդկութեա՝ թ աշման հա
սակին՝ 'ի ձեռն զգայարանաց և հմտութե . ոչ նաեւ զաշմուն
մարմնով , զիստելն , զքնալն , զընտրութիւն ծանօթից , և զայլ
մարդկայինսն՝ հետեւեցոյց կարգի բնութե : Բազում են բանք
վարդապետաց յազգս գիտութե կի՛ անգիտութե քնի . բայց
առ տեղեւաւ յատ է զոր տաացաք :

(3) Այս հատուած բանի զոր բերե իմաստասերն 'ի սնն
աթմանսէ՝ անծմանթ է զայսոր 'ի հաւաքմունսն . և լտ . գոր
ծոց նր . միայն ըստ մասին յեղատակի ուրեք 'ի գիրս կեւրգի
աղեքս . թ հայրէն օրինակաց եւթ . ք է 'ի վաթման աղեր

etiam per resurrectionem suam revocaret nos ad supernam vitam .

46. Cæterum volo adhuc modicum extendere, quod de corruptione est verbum; et enim iustum est excessivum hoc malum humani generis copiosissimis divulgare verbis, ut sciat sapientior, quali honore in principio a Deo creata sit nostra natura, in qualemque et quantam voluntario lapsu ceciderit ignobilitatem: vel quæ diligentia fuerit nostro Creatori, ut propter nostram salutem Homo fieret, perque sanguinem Crucis suæ liberaret nos simul a peccato, corruptione, et servitudine tyrannidis diaboli. Est itaque corruptio totius rei dissolutionis causa per immutationem superveniens; totum enim ex partibus constat; atque constitutum ex partibus dissolvit corruptio immutatione usa. Exempli gratia, supponamus aliquam plantam per suum plantatorem eradicatam esse; quam adiens corruptio, fugat ab ipsa, adhibita primum immutatione, naturales ei insitas qualitates, deinde pro iis indecoras inducit qualitates: neque sinit eam in illa manere variatione, sed deorsum trahens, ad singula eam elementa, ex quibus coaluerat, deducit. Quam dissolutam materiam deinceps solius Omnipotentis manui erit facultas iterum recolligendo in propriam restituere formam.

47. Porro tria ostendit nobis sermo ruinæ nostræ loca. Primum peccatum a nobis ipsis excogitatum, nobisque assumptum. Secundum mortem, quam Iudex noster Deus superindu-

բանին ծննդեանն մարմնապէս . և զնորին արա-
րածն 'ի մեղս և յապականութե և 'ի մահու ցըն
դեալն՝ ինքեամբ ժողովեալ նոր պատկերաւ . վո
որոյ զմեղացն դատապարտութի յերկրի արար ,
և զմահիծիցն բարձումն 'ի վերայ փայտին , և զա-
պականութեն քակտումն 'ի գերեզմանին , և ըզ-
մահուն լուծումն 'ի դժոխս : 'Ի վերայ ամենայն
տեղւոյ եւ , զի ամենայն մարդոյ փրկութի Կոր-
ծեսցէ , զպատկեր մերոյ կերպարանիս յինքեան
ցուցանելով : 'Ի անզի զի՞նչ պէտք էին նոյ ծնա-
նել 'ի կնոջ , աճել հասակաւ և ամաց թուով ,
որ և զյաւիտեանսն արար . և կիմ դարձեալ խա-
չին և գերեզմանին և դժոխացն , յորս մեք ան-
կաք . եթէ ոչ զմեզ խնդրէր 'ի ձեռն մերոյ պատ-
կերիս կենսագործելով զմեզ , և յիւր միաբանա-
թին և նմանութի կատարեալ պատկերին կոչի-
ցէ զմեզ ॥ :

44. Օ այս այսպս ասելով նծագանն հօր՝ յայտ
արար , թէ ոչ մեծագորն և եթիւրսկ զօրութիւն
և կիմ իշխանասաստ հրամանաւն զմերն տանջեաց
տանջիչս բանն նծ , այս է զմեզսն և զապականու-
թիւն և զմահ . այլ մարմնով իւրով որ 'ի մէջ ,
և բանական հոգւովն 'ի նոսա հպեալ՝ զսպութի
ցուցանէր : 'Եւ այսպէս երկրորդս ադամ առաջ-
նոյն գտաւ նորոգող . զի զոր օրինակ նա վերադ-
րեալ 'ի մեզացն՝ հակառակորդին ետ զինքն 'ի
ծառայութի , սա անմեղութեամբ մերձեցեալ՝

ասկան թղթոյն կիւրդի առ կայսրն թէոդոս՝ զնի գարձին իւ-
րոյ յերեսոսէ յաղեքանդրիս (որ և անկառար է 'ի հայերէնն
իրէ և իսով չափ .) անթիլապէս յարի զնի համառօտ բանն ա-
թանասի՝ այսպիսի խորագրաւ : 'Մէյն անանսիոսի եպիսկոպոս
պօլի աղետանդապոյ , յորմ յաղաքս հասարոյ ձառն ընդդէմ ա-
գարպիս աղովնարի : Զմեղացն դատապարտուէ յերկրիս արար ,
,, իսկ զմահիծիցն 'ի բաց բարձումն 'ի վերայ փայտին , իսկ զա-
պականութեն քակտումն 'ի գերեզմանին՝ նծագարդ յարու-
,, թին : ॥ վերջն երկու բառն չիք 'ի փութ ձեռագիր օրինա-
կի : Եւ անթիլապէս զսեռ բանիցս զնի արամբխտութեն ընդ-
երեմիաս (կամ երմիաս) յաղաքս միգլ քի :

xit pro pœna. Postremum vero corruptionem, quam consequentiam diximus esse mortis; immo triumphum in palæstra seductionis suæ hanc (mortem) adversarium nactum esse. Quamvis enim dixerit Creator terrigenæ: Terra eras ⁽¹⁾, et in terram reverteris, non præcipiendo, sed prædicendo statum, quo abiturus erat post mortem, id proferebat: exempli gratia, saxo aliquo ab alto loco decidente, proximè quidam adstans dicat illi: restat tibi abire ubicumque liceat ire.

48. Extremitates ergò sunt mala simpliciter dicta tam nomine, quàm reipsa; media verò non simpliciter, nec pariter, sed se invicem comprehendentia, sibi que connexa. Siquidem quod dicitur mors, id etiam somnus dicitur; quod autem finis est vitæ, initium est vitæ. Extremitates vero adinvenere homo, et diabolus: uno peccatum, altero corruptionem inducente naturæ. Quamobrem is, qui factus est propter nos Homò, et nominatus Secundus Adam, peccatum non fecit, quoniam non est inventus dolus in ore ejus ⁽²⁾; neque caro ejus vidit corruptionem ⁽³⁾: quod enim ipse non posuerat in natura, id neque attigit ille. Quoniam superfluum inaneque censebat, eadem, a quibus nos liberare proposuerat, sibi conciliare. Pœnam verò non renuit; sicut medicus ægroto medicamentum daturus ad bibendum, id sua libatione

(1) Genes. III. 19.

(2) Isa. LIII. 9.

(3) I. Petr. II. 22. Act. II. 31.

զմեղսն դատապարտեաց . և վերադրեցելունն 'ի վերայ բերելով զողջութիւն՝ ծառայեցուցանել զծառայեցուցիչն հրամայեաց ծառայեցելոյն : Եւ զայս գտեալ մեր զաղառութի 'ի տնէն՝ ոչ այլով իւրք օրինակաւ , այլ 'ի ծառայական կրիչն անտի , զոր կատարեաց իւրով մարմնովն ⁽¹⁾ հնազանդ լիեալ հօր մահուչափ . որպէս թէ 'ի տկարութե զօրութի ցուցանել , և 'ի խանարհուէն գործել ճանապարհ առ բարձրութիւնն : Օ այս և մեծն գորիգոր նապիազու ընդարձակագոյն բանիւ բարբառել ասէ ⁽²⁾ : * Եւրպարանէ՛ զօտարին բովանդակ յինքեան վիճա՛ բերելով հանդերձ իմովքն , զինքեամբ ծախեսցի զչարութիւն իբրև զմոմ հուր , և կամ իբրև զգողչի արեգակն . և ես հաղորդեցայ նորայոցն յաղագս խառնմանն . վաճն այնուրիկ գործով պատուէ զհնազանդութիւն , և զփորձ առնուլ զնորա 'ի չարչարելն : Եւ զի ոչ էր բաւական սէրն , ուղ և ոչ մեղ , եթէ ոչ և գործովք կատարելէր մեր . քանզի գործքն ցոյցէ էին սիրոյն : Եւ ինչ է վատթարագոյն թերևս և զայն զմտաւածել , զի փորձէ՛ զմեր հնազանդութիւնն՝ և չա-

(1) Փիլիպեցեաց . Բ . 8 :

(2) 'ի ճառն Գ . (կմ Թ յն . Բ .) . յաղագս որդւոյ . գլ . Կ . յառորսն , որ է ըստ կարգի յն . և ըստ . ապ . ճառ . ԼԿ : Իսկ քանզի երևի ինչ ինչ այլայլութի գրչի 'ի բերեալն յիմաստասիրէն , դիցուք զամբողջ բանն յայժմու հայերէն օրինակաց անուանին , առ 'ի գիւրծմաց ընծայելոյ ընթերցանելեաց : * Եւրպարանէ զօտարին բաւանդակ յինքեան զիս բերել (կամ " բերել) հանդերձ իմովքն , զի ինքեամբ (յօրինակ ճառիս , դիւ " Կմ , 'ի բաց թողեալ զմի գիրն ի , Եւ սովորուլեն զորմէ " 'ի նոր Բերական . համար 1212 .) ծախեսցէ զչարութիւն ուղ " զմոմ հուր , և կամ իբրև . զգողչի երկրի արեգակն , և ես " հաղորդեցայ նորայոցն յաղագս խառնմանն . զայսորիկ " գործով պատուէ զհնազանդութիւն , և զփորձ առնուլ նորա 'ի " չարչարելն : Եւ զի ոչ էր բաւական սէրն , ուղ և ոչ մեղ " եթէ ոչ և գործովք կատարելէր մեր . քանզի գործքն ցոյցէ " էին սիրոյն : Եւ ինչ է վատթարագոյն թերևս և զայն զմտաւ " ածել զի փորձէ զմեր զհնազանդութիւն , և չափէ զմոմ իւրով " չարչարանքն՝ արուեստիւ իւրոյ մարդասիրուէն , ուղ թէ ու " նիցի գլխել իւրովքն զմերս : Եւ :

reddat securum; quia pœna neque peccatum, neque corruptio erat, sed potius ea liquefaciendo abstergebat a natura, sicut ignis rubiginem ab auro. Id autem ultro pati in potentia est solius Christi, et eorum, qui ab eo corroborati adoptionis meruerunt accipere gloriam; compatiētes enim, conglorificati sunt, ut dicit Apostolus ⁽¹⁾. Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem accipit ⁽²⁾. Quod quidem ad tempus non gaudii censetur, postea autem fructum pacis exercitatis per eam reddet justitiæ.

49. Pacis autem fructum dico eum ipsum, qui ⁽³⁾ utraque fecit unum, et medium parietem destruxit inimicitiam in carne sua. Quæ verò excelsior ac superna pax, quàm cum Divina uni-ri Humanam naturam, et fieri unum, superante Superiore? ⁽⁴⁾ Et hoc est, ut mihi videtur, dicere Filium ad Patrem ⁽⁵⁾: Glorifica Filium tuum a te gloria, quam habebam, priusquam mundus esset, a te. Horum autem verborum radices ipse Dominus adveniens docebit nos, interrogatus a nobis: Vocas, Domine, Patrem tibi Deum? ergo essentiæ ejus es Filius; unde liquet, quod etiam æqualis sis illi in gloria. Quid autem est, quod dicis: Glorifica Filium tuum a te gloria? istud quoque verificas, quod Habebam gloriam, et a te habebam, et antequam mundus esset, habebam. Atqui cum ipsam ab eo gloriam habuisses a principio mundi, nunc

(1) Rom. VIII. 17. (2) Hebr. XII. 6. 11. (3) Ephes. II. 14.

(4) Gr. Naz. Serm. XXXV. (5) Joan. XVII. 5.

գիւ՛ զամենայն իւրովք չարչարանօքն՝ արուեստիւ մարդասիրութեն, որպէս թէ ունիցի գիտել իւրովքն զմերս ։ Եւ զայս նա՛ :

45 • Իայց մի՛ զամենայն զմարդկական կարիսն 'ի միում շարի հարեալ՝ ի մի՛ համարիցիս • Իբրութե նմանապէս ամենեցուն զքնաւորեւն սոցա առ մեզ վարկանելով • որովք և ոչ ամենեքումք այսոքիւք զիրկչականն պարտ և արժան է ասել զէրբնդունակութեա՛ : Ինչոքի ոմանք 'ի նոցանէ բնականք ասին՝ իւ բնութե 'ի մեզ տրամադրելք • որպէս քաղցն և ծարաւն և քունն և աշխատութիւնն , արամութիւնն և երկիւղն և ցասումն և անգիտութիւն : Իսկ ոմանք յետամնականք 'ի մեզ եղեն : Եւ որոց մին 'ի նոցանէ՛ , 'ի մէնջ ընկալաւ զսկ լքնաւորութիւն , այսինքն մեկքն , որ զպատուիրանն ուսոյց արհամարհել • Իսկ ոմն յարարէն պատուհաս իւ յանցանայն 'ի վերայ եղաւ՝ մահն , Իսկ ապականութիւն հետեանք ասին մահուն • ոչ 'ի մէնջ և ոչ յարարէն յարել եղև 'ի բնութիս , այլ ⁽¹⁾ որս գտել և կերակուր արարել իւր զընդմահուամբ անկեալսն • քանզի ներլինելութեն է՝ հերհական , որպէս յառաջն ասացի • որ ապակա նէ՛ զիրն , և քոզցես թէ յանգոյութիւն զգոյն խնդրէ՛ ներածել : Երով առաւել խնդայր , և չարաչար յուսովն զուարճանայր խաբեբայ և պատրիշն մերոյ նախաճօր , որպէս յաղթեալ նախանձելոյն , և զանուանեալն 'ի բոլոր գոյացելոցս պատկեր արարչին խափանել կարացեալ , որում ոչ իցէ հնար լուծեցելոյն առ նիւթն՝ յորմէ գոյացաւ՝ վերստին միւսունգում զոյանաւ , վստահա նայր • և քի ախորիկ անշունչ և անշարժ նիւթոյն անփոյթ ալարեալ՝ միայն բունացեալ պահէր ըզկենդանական շունչն : Երբն աղագաւ ոչ տուել թոյլ ապականութեն առ իւրն մերձենալ մարմին՝

(1) Զբրինակին գրեալ էր՝ ոչ սգեալ :

qualis illa erit, quam quæris? tunc habebas, nunc non habes? Sed impossibile est sempiternam tuam essentiam esse sine gloria: si enim gloria non adesset tibi, nec ergo essentia quoque erit; et si hæc deest tibi, ergo a Patre etiam unde habebas, ablata fuit. Quid ergo amplius poscis ab eo? declara nobis, quæsumus te, Domine, quoniam in te absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ ⁽¹⁾.

50. Opprobria mihi instabat pati, sputum colaphumque admittere, acetum et fel degustare, crucisque mortem amplecti; rogabam Patrem, injuriam patientis more, ut revocaret mihi gloriam. Quid ergo? expoliatusne fuisti per opprobria ex gloria tua? Si ita erit, ergo etiam per mortem perdidisti immortalitatem; ut unâ dicam, ergo etiam Divinitas ipsa, corporis causa longè fuit a te? Minime: non ego a meis propriis permutatus sum, sed opinio hominum, quam de me habebant, est permutata. Quum curationum miraculis gaudebant, admirabantur, credebant, atque benedicebant mihi secundum gloriæ meæ dignitatem; quum verò opprobrio affectum me viderunt, scandalizati sunt de me; relicta condigna mihi, in absurdas submersi sunt cogitationes; sicut etiam Isaias ⁽²⁾ idem prædicens propter me asserebat de illis. Peto itaque a Patre, ut exuat ab hominum opinione infidelitatis ignominiam, atque fidei induat animo eorum gloriam. Ne respiciant id, quod nunc

(1) Colos. II. 3.

(2) Isa. LIII. 2. 3.

որ կենսագործելն եկն զմեզ՝ բանն անձ . որ հան-
դերձեալն էր քակել զսա 'ի մեռանելն իւրում .
օրինակի իմն՝ շինուածոց զհիմնն 'ի բաց առեալ ,
և կամ կործանումն քաղաքի եղեալ՝ 'ի տապալել
զպարիսպն : Իսկ մահուամբն թեպէտ և պատ-
ժեաց զմեզ՝ որ իրաւապէսն դատուր , այլ սակայն
երկեակս 'ի նմին մահուն մի ը միօջէ զօգտուէն
ծածկեաց զսերմանս . որք են այսօրիկ . յորմէ
վտանգեալ լինիմք՝ 'ի վախճան հասանել մեղացն ,
և անլուծական 'ի կենդանուէն լինել սկիզբն : Եւ
յաղաքս այսօրիկ ամ փութով եկե՛լ յանձն առ-
նոյր զսա տօրն . զի մեղացն արասցէ լուծումն , և
զսպականութեն խափանեսցէ զյափշտակութի .
զի և յարուքն կոչեսցէ զմեզ առ վերին կեանսն :

46 . Իայց կամիմ սակաւութ ևս ձգտել՝ որ յա-
ղաքս ապականուէ իցէ բանս . զի և արժան իսկ
է զառաւելազանցս զայս չար մարդկայինս ազնի՝
յորովագունիւք հրապարակել բանիւք . զի գի-
տասցէ խոհեմագոյնն , թէ որպիսի պատուով յիս-
կջբանն յայ ստեղծաւ բնութիս . և յորպիսի և
յորքանս յինքնսկամուէն սայթաքեալ եկն յա-
նարգութի . և կամ զիարդ եղև փոյթ արարչին
մերոյ սակս մերոյն փրկութե մարդ լինել , և ա-
րեամբ խալին իւրոյ ազատել զմեզ միանգամայն
'ի մեղաց և յապականութե , և 'ի ծառայութե բաւ-
սարկուին բռնուէ : Իւրդ՝ է՝ ապականութի՝ բոլոր
իրի քակտութեան պատճառ՝ այլայլութի 'ի վր
հասեալ . քանզի բոլորն 'ի մասանց բաղկանայ . և
զաղկացեալն 'ի մասանց քակտէ ապականութի ,
զայլայլութի 'ի գործ արկանելով : () րինակ իմն .
որպէս թէ առաջի կայցէ բանիս՝ տունկ ինչ 'ի
տնկագործողէն իւրմէ խլեալ . առ որ մերձեցել
ապականութե՝ փախուցանէ՝ 'ի նմանէ՝ նախկին
հրաման տուեալ այլայլութեան , զբնականն որ
'ի նմա որակութիս . և փոխանակ այնոցիկ զան

vident, sed illam, quæ per hæc futura est, sempiternæ meæ gloriæ magnitudinem. Sciant ii, quorum sapientia deduxit eos in errorem, quod oportet per stultitiam prædicationis salvari credentes ⁽¹⁾; per opprobria mea iterum assequi eam, quam perdidere homines, gloriam; per mortem, quam delibo, acquirere immortalitatem; atque ut unà dicam, per id, quod ego filius hominis factus sim, digni efficiantur filii hominum filios esse Dei. Hoc ipsum Pater quoque respondit mihi de cælo ⁽²⁾: Glorificavi, et iterum glorificabo. Sicut ante mortem tuam per virtutem miraculorum tuorum nonnulli homines salutem assecuti sunt, magis ac magis post voluntariam tuam mortem multiplicentur credentes in te; idque abundantius, quoniam pauci sunt per divina tua signa electi; innumerique sint homines, quos sermo Crucis tuæ congregabit, ut hæredes fiant Regni tui ⁽³⁾.

(1) I. Cor. I. 21. (2) Joan. XII. 28.

(3) Hæc loca in fine totius Sermonis exarata erant in cod. Arm. subscriptione Gregorii Martyrophili cum monumento amanuensis: quorum verba videbis collocata sub finem præfationis nostræ. Ubi advertas etiam Codicem Armenum exaratum Anno Eræ Vulg. 1298. habere vetustatem non mediocrem, fidelissimamque, utpote transcriptum ex eodem exemplari, quo utebantur ambo Gregorii Patriarchæ, amboque Niersetes, Glajensis, et Lampronensis: ita ut nemini locus relinquatur in dubium vocandi aliam esse hanc Orationem ab ea, quam legebant orthodoxi Patres superius citati, quamque enixè postulabat Theorianus Philosophus Græcus.

վայելադոյնմն 'ի ներքս ածէ զտարիառութիւնս . և ոչ տայ թոյլ մնալ նմա յայլայլութենս յայնմիկ , այլ 'ի վայր քարշէլ՝ անցնիւրցն մատուցանէ զնա՝ յորոց բազկացան տարերց . զոր ապա կարողութիւն է միայն ամենազօր ձեռինն՝ միւսանգամ զքայքայելն նիւթ առ նոյն հաւաքելով հաստա տել տեսակ :

47. Լորդ՝ երիս եցոյց մեզ բանս զկործանմանն մերոյ տեղիս : զառաջինն՝ մեր իսկ գտել է ան ձին մատուցեալ՝ Օ մեղսն : և զերկրորդն՝ որ դատէրն զմեզ՝ զպատուհասն 'ի վերայ ընկէց ան՝ Օ մահն : Իսկ զվերջինն՝ հետեանս ասացաք թէ նել մահուն՝ Օ ապականութի . մանաւանդ թէ յողթանակ հակառակորդին գտեալ զսա՝ խաբէութեն իւրոյ հանդիսի : Օ ի թէպէտ և ասաց ստեղծիչն հողածնիցելոյն ,⁽¹⁾ հոգ էիր և 'ի հոգ դարձցիս , ոչ հրաման տալով , այլ առ որ ինչ երթալոցն էր զկնի մահուն , մակձայնելով զայն աւեր : Օ որ օրինակ քա՛ր ինչ 'ի բարձուստ ուստեք հոյովել , որ մօտն կայցէ՝ ասասցէ , երթալ ունի՞ս՝ մինչև ուրանօր արժանն իցէ երթալ :

48. Լորդ ե՛ն ծայրքն պարզաբար ասացել չար՝ և անուամբ և իրօք . իսկ մէջն ոչ պարզաբար և ոչ նոյնպէս , այլ 'ի միմեանց ընկալէլ , և շարամանեալ ը միմեանս : Բանզի որ ասի մահն , նոյն և քուն ասի . և որ կենացն է վախճան , սկիզբն է կենաց : Եւ ծայրիցն՝ մարդն եղև գտող , և բանաւորկուն . ոմն զվեղսն , և ոմն զապականութիւնն բնութեանս առթելով : Եւ յաղաքս այսօրիկ եղեալն վասն մեր մարդ՝ և անուանեալն երկրորդ աղամ⁽²⁾ մեղս ոչ արար . վասն զի ոչ գտաւ նենգութի՛ն 'ի բերան նորա . և⁽³⁾ ոչ մարմինն չէտես պապականութի . զի զոր ոչ իւր ինքեան եղել 'ի

(1) Ծննդ. ք. 19 . (2) Եսայ . ԺԳ . 9 . Ծ . Պետ . ք. 22 :

(3) Վործ . ք. 31 :

բնութեան , և ոչ հպեալ 'ի նոսա : Վանդի աւել
լնորդ և վարդապար վարկանէր՝ յորոց ազատէն ըզ
մեզ խորհեցեալ՝ զնոյնս ինքեան մատուցանել :
Իսկ 'ի պատուհասէ անտի ոչ հրաժարէր . զոր օրի
նակ բժիշկն արքունցանել զգեղն հիւանդին հան
դերձեալ՝ արասցէ իւրով ճաշակամամն հաւատա
լի . զի ոչ էր մեղք և ոչ ապականութի պատու
հասն , այլ որ զմե 'ի բնութեան հալէր և 'ի բայ
ջնջէր՝ որպէս յոսկւոյ անտի հուր զժանգն : Եւ
զայս կամաւորապէս կրել կարողութի է միայն
քօի , և որք 'ի նմանէ զօրացեալք՝ զորդեգրուէն
արժանաւորեցան ընդունել փառս . ⁽¹⁾ կցորդ լի
նելով չարարանացն՝ եղեն և փառացն նորա հա
ղորդք . որպէս ասէ առաքեալն . ⁽²⁾ քանզի զոր տի
րէ ձոր՝ խրատէ , տանջէ զամենայն որդի՝ զոր ըն
դունի : Եւ սոյն սա՝ Թէնդտառ Ժամանակն ու
րախութե Թուի , այլ յետոյ պտուղ խաղաղութե
նովաւ կրթելոցն հատուցանէ յարդարութի :

49 . Իսկ խաղաղութե պտուղ զնոյն ինքն ասեմ⁽³⁾ ,
որ արարն զերկոսին մի , և զմիջնորմն ցանկոյն քա
կեաց զԹշնամուն 'ի մարմնի իւրում : Եւ զինչ
քան զայս վեհագոյն և գերաշխարհիկ խաղաղու
թի , ընծայնայն միանալ մարդկային բնութեան ,
և լինել մի գերադունին յաղթելով ⁽⁴⁾ : Եւ այս
է՝ որպէս ինձ Թուի՝ ասելն որդւոյ առ հայր ⁽⁵⁾ .
Փառաւորեալ զորդի քո առ 'ի քէն փառքն , զոր
ունէի յառաջ քան զլինել աշխարհի առ 'ի քէն :
Եւ զայսց բանից զարմատս ինքն իսկ եկեալ ու
սուսցէ մեզ ձոր , հարցեալ 'ի նմանէ : Եւ զէն ով

(1) Հովմ . Ե . 17 : (2) Եբր . ԺԲ . 6 . 11 :

(3) Եփես . Բ . 14 :

(4) Այս է բան գրիգորի թծաբանի 'ի ճառն լե . կմ 'ի գլ .
Գ . յաւորսն , ուր ասէ . " Եղև՝ մարդ օր 'ի խոնարհն էր՝ թծ .
" վն զի խառնեցաւ ընծութեն (կամ ըստ յն . շարախառնե
" ցաւ ըն թոյ) և եղև մի վեհագունին յաղթելով , զի եղէց այն
" բան թծ " որքան նա մարդ . ||

(5) Յովհ . ԺԷ . 5 :

տը հայր քեզ զնձ . ապա ուրեմն էութեանն չի
ես որդի . յայտ է՝ թէ և փառակից նորուն . իսկ
զինչ այդ զոր ասեսդ , փառաւորեա՛ զորդի քո
առ ՚ի քէն փառաքդ . և զայդ ճշմարտես՝ թէ ու-
նէի պառսն , և առ ՚ի քէն ունէի , և յառաջ
քան զլինելն աշխարհի ունէի : Իսկ մինչ զառ
՚ի նմանէ փառսն ունէիր ՚ի սկզբանէ աշխարհի ,
այժմ ո՞ր է՝ զոր խնդրեսդ . ունէիր յայնժամ , և
այժմ ո՞չ ունիս : Եւ անհայտ է մշտնջենաւորի
էութեդ գոյ առանց փառաց . զի թէ փառքն ոչ են
առ քեզ , ոչ է ապա և էութիւն . և եթէ առ քեզ
ոչ են , ապա և յորմէ ունէիրն ՚ի հօրէ բարձեալ
էղեն : Օրինչ ևս խնդրես ՚ի նմանէ՝ յայտնեա
մեզ աղաչեմք զքեզ տէր . զի ⁽¹⁾ ՚ի քեզ են ծած-
կեալ ամբ զանձք իմաստութե և գիտութե :

50 . Եւ արգանս ինձ կրել առաջի կայր , ըզ-
թուք և զապտակ ընդունել . քացախ և ղեղի ճա-
շակել . զմահ խաչի յանձն առնուլ : Եւ զաշէի ըզ-
հայր՝ որպէս անարգեալ զոք , զի վերստին առիս
դարձուացի զփառսն : Եւ զիարդ . մերկացար
արդեւք յանարգանացն զփառսն . եթէ այդ է ,
ապա և ՚ի մահուանէ անտի պանմահութիւնն կռ-
քուսեր , և միանգամայն ասել՝ թէ և անութիւն
մարմնոյդ աղազաւ հեռացաւ ՚ի քէն : Ո՛չ պիտիս .
ոչ եթէ ես յիմոց անտի փոփոխեցայ , այլ կարծիք
մարդկան՝ զոր ունէին վասն իմ , փոփոխեցան ⁽²⁾ :
Եւ յորժամ ՚ի բժշկութեցն սքանչելիս վայելէին՝

(1) Կողոս . Բ . 3 :

(2) Չայս իմաստ բանի գեղեցիկ ընդարձակէ երանելիներ
սէս լամբրոնացի ՚ի ճառն գալստեան հոգւոյն սբ . Խաւերով
՚ի գինաց քնի առ հոգին սբ . Եւրթամ բժշկուէս կտորիկի ,
« մեռեալս յորուցանելի . . . ամեն սէրն առիս աճեալ առատաւ »
« նայր . Չհայ հոգւոց զբանս իմաստութեան տայի , և ոչ ոք
« զգատտանայր : Իսկ յորժամ զհայ մարմնոցն առատապէս և
« առ ՚ի յագումն նց , այնչափ յորդեցան ՚ի սէր իմ , մինչ կա-
« մէին յափշտակել , և Թագաւոր զիս կայուցանել : Եւս է
« ճանապարհ մտաց տղի մարդկան զոր փորձեցի || , ևն :

կարմնային , հաւատային , բարեբանէին ին ար
ժանի իմոց փառացն . իսկ յորժամ անարդեալ
զիս տեսին , գայթաղեցան վասն իմ . թողլով
զպատշաճն ըստ իս՝ յանպատշաճագինն իմ ըն-
կղմեցան խորհուրդս . ող և եսայիաս զսոյն յա-
ռաջաձայնեալ վասն իմ ասէր զոոցանէ (1) : Ի՞նչ
խնդրեմ 'ի հօրէ , զի մերկացուցէ 'ի կարծեաց
մարդկան զանհաւատութեն անարգանս , և զհա-
ւատոյն զքեցուցէ խորհրդոց նոցա զփառս : Եւ
հայեացին առ այս՝ զոր տեսանէնս այժմ , այլ զոր
ինչ ինչ ձեռն այսորիկ լինելոց է մոռնջենականի
փառացն իմոց մեծութի : Կիտասցեն այնոքիկ՝
որոց իմաստութիւն իւրեանց առաջնորդեաց նոցա
առ մալորութիւն , թէ (2) պարտ է յիմարութեամբ
քարոզութեն ապրիլ հաւատացելոց . յանարգա-
նաց անտի իմոց՝ վերստին գտանել զոր կորուսին
մարդիկ զփառս . 'ի մահուանէս զոր ճաշակեմ ,
ստանալ զանմահութի . և միանգամայն ասել ,
թէ լինելովս իմորդի մարդոյ՝ արժանաւորեսցին
լինել որդիք մարդկան որդիք նոյ : (3) սոյն և հայր
ինձ պատասխանեաց յերկնից . (4) փառաւորեցի՝
և դարձեալ փառաւորեցից . որպէս նախ քան զմե-
ռանելդ քո՝ զօրութիւն սքանչելեաց քոց ոմանք ապ-
րեցան մարդիկ , առաւել ևս զինի կամուր մե-
հուն քո բազմացին հաւատայեալք 'ի բեշ : այլ
և հանդերձ գերազանցութեամբ . զի սակաւք են
յիմծահրաշիցք քոց նշանայ ընտրելք , և անթիւք
'ի մարդկանէ՝ զորս ճառ խաչին քո ժողովեացէ՝
լինել ժառանգորդ արքայութե քում : (5)

(1) Եսայ . ԺԳ . 2 . 3 :

(2) Ծ . Կորնթաց . Ծ . 21 :

(3) Թովհաննու . ԺԲ . 28 :

(4) Աստանոր պարտի լինել ստորագրութիւն գրեգորի վկայա-
պիւրի մեծի կամ փոքու՝ իբրև ստացողի գրոցս , ք ընդօրինա-
կել տուողի 'ի հին օրինակէ 'ի պէտս իւր և հայրապետանո-
ցին . այլ թէ որպիսի բանիւք նշանակեալ իցէ՝ ստորագրութիւն

այն, թանկա ասանել 'ի յետագայ բանս գորդայ գրէի, զի լը
ասելոյ նր' 'ի վերջն օրինակին կայր գրեալ այսպէս :

Տեառն գրեգորեան է գերա հայոց իսկանայապետի :

Լ՛յա է գերի կրակէ ուղղագիտութեւ հօր մերոյ սԷյն յովան
 նաւ ֆառարկիմսի հայոց և իմաստասերի օջնեցաոց : Լ՛յա էս
 գրեգորիս նաւասարս՝ նորին հաւատարոց որդի և աշակերտ՝ չաց-
 նակից եմ այո՛մ խոսարովանութե և առանկման - և որք այ-
 շաղկէս դաւանենէն իմն զայստուի , և նորաջնաւ առնեն (1) .

Լսա արուստս գորգ, որ 'ի Ռէկոնս լերինս արժենի նստին յանապատս յովանեմի, պարահնչոյց օրինալի գրոցս յովհաննոս օհնեցոյն, յարկելչ Ռեմ վանայն սկեռայի, և խողոր գրով թոնեցի զսա . և 'ի վերջս արեւակին էայր գրեալ թէ քն գրեգորեմի է գերբա՝ հայոց յահանայադպրի . և այլ 'ի խոնարհ՝ իւրովչ յեռօսն գրեալ թոր յեղարարարանի՝ զոր րեաննէս . և արդ աւելս սերածիւր . և յայտ է թէ Բ րանսն է ք ծն (2), թէ որ այլապէս դառանի՝ նշովեալ է : Արդ թոնեցի զսա 'ի յօգրաւթի պիտոսցոսայ երայ պեալէս ասանբոց 'ի պիտոսցոսայ ինչ, և համաշունչ յարհնէցի եղբօր խաչարար Վարդապետի և Թոմարոյ, և զինի մեր որոց քն յաշողեայէ . գրեցաւ չիւր (3) Ռուիս 'ի քառասն, ամէն :

(1) Յօրինակին գորգայ գրել 'ի լուսանցն կայր գրեալ՝
 • Ասն՝ գող ու ինչ ինչ եր ॥ Բայց վայրապար ըրեալ է 'ի
 տխմարէ ուռնմէն ձև բանագրանացն • որ ինչնին մակաբերի 'ի
 մնացողածոյ նախընթաց բառով, թէ ունի լինել այսպէս • Եւ
 այլապէս գաւառնին բան զայստսիկ 'և նորաձևս առնին...
 նշովեալ լիցին ॥ որպէս բացատրել 'ի ներքոյ և գորգ գրելն՝
 Ասլ 'ի հաստատութի յեւստակարանիս և բովանդակ ճառոյն՝
 շատ և և յունական գրուածն թէորիանեայ • յորմէ թարգմանել
 մեր որ ինչ միանգամ հայի յառաջիկայ ճառս, և և յայս յիշա
 տակարան գրեթորիոսի կաթողիկոսի, եղպը 'ի յառաջաբանի
 անդ 'ի կարգս վկայութեց նախնեաց, թիւ • Ը • Թ • հոյնպէս
 և բանն գրեթորի կաթողիկոսի տղայ կոռեցերոյ 'ի թուգմէն Կ •

առ. արեւելեան վրիպեալսն՝ զոր և եղաք անտանձօր Թեւ. Շ. Ժ.
 ԺԹ. զայս յիշատակարան իբր մատամբ ցուցանէ :

(2) Տես զտխմարութի և զայս քերողի, զի երկուցեալ է
 անգ. ուր ոչ գոյ երկիւղ. միանգամայն և թողեալ է զզոնչածի
 տառս՝ որովք գուշակի վերծանելին, այս ինքն Թէ՛ : Բանա
 դրանս է Վերածն. || : Եթէ և զամբողջ տողն քերէր, նոյն բան
 յայտնի գուշակէր :

(3) Օրինակս մեր՝ ոչ տեսանես, ունի զհետեւեան կարեւոր և
 հաւատարիմ. գոլով զազափարեալ յամին 1298, իբր հա
 բեր ամբ յետոյ քան զառաքս լամբրոնացւոյն՝ ի բուն օրի
 նակէ անտի, զոր ի ձեռս ունէին և վերծանէին լամբրոնացին
 և շնորհալին և գրեգոր կաթողիկոսունք : Նմին իբր ոչ ևս գոյ
 տեղի կարծելոյ՝ այլ զայս նաւ լինել, և այլ զոր առաջնէք
 ընթեռնուին, և զոր Թէորեանէ փափաքելով ինգրեաց :

